T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YAPI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

MALATYA YEŞİLYURT YÖRESEL MİMARİ ÖRNEKLEMESİ : ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

Yüksek Lisans Tezi

Öğr. Grv. Hüseyin TEMİZ

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
TEKNİK EĞİTİM FAKÜLTESİ

Tez Yöneticisi

Doç. Dr. Mehmet KÜLAHÇI

Ocak — 1990
Elazığ

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Kütüphane ve Dokümantasyon
DAİRE BAŞKANLIĞI
Demirbaş No: 104092

SUNUŞ

Okuduğum ve jüriye sunulmasını uygun gördüğüm bu tez, kanımca bir yüksek lisans tezinde bulunması gereken tüm nitelikleri taşımaktadır.

Doç. Dr. Mehmet KÜLAHÇI

Tez Yöneticisi

Tez Jürisi

Doç. Dr. Mehmet Külahçı

Prof. Dr. Phil. Mutlu Başakman

Doç. Ali Şaşal Erdoğan

Jüri Başkanı

Fırat Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi
0070149
255.07.02.03.00.00/08/0070149
TYE YL/39

Bu tez Yüksek Lisans (MS) tezi olarak onaylanmıştır.

ÖNSÖZ

Köklü bir geçmişe sahip olan ulusların kendine özgü yaşam biçimleri vardır. Türk toplumu da eski çağlardan beri kendine özgü yaşam biçimi ile fiziksel çevresini oluşturarak, diğer toplumlara göre farklılıklar ortaya koymuştur. Fiziksel çevrede oluşturulan meydanlar, yollar, camiler, evler, kahvehaneler, kervansaraylar, bahçeler, çeşmeler, medreseler vb. yapılar, diğer ulusların yapılarından bir çok yönlerden farklılıklar arzederler.

Türk insanının yaşam biçimine, yörelerin iklim şartlarına, kolay sağlanabilen malzeme kaynaklarına dayanarak oluşturulan "geleneksel evler"; geçmişle-geleceği birbirine bağlayan bir köprü görevi yaparlar. "Geleneksel Türk Evleri" olarak isimlendirdiğimiz evlerin yapılışlarında yöresel bazı farklılıklar görülse de, mekânların işlevleri, mekânların organizasyonu, malzeme ve yapım tekniği yönünden benzerdirler.

Yeşilyurt eski kentsel dokusunu büyük ölçüde koruyan bir ilçemizdir. İlçede nüfus artış oranının düşük olması ve yöre halkının geleneksel malzemelerle yapılan evlerin, yeni malzemelerle yapılan evlerden daha sağlıklı olduğuna inanmaları, eski dokunun korunmasında etkili olmuştur; ancak yeterli koruyucu önlemler alınmadığı için malzemelerin ömür profillerinden kaybetmeye başlaması, sosyal ve ekonomik koşullardaki değişiklik, yakın bir gelecekte Yeşilyurt'ta mevcut dokunun değişmesine sebep olacaktır. Ulusların çağdaş düzeye ulaşmasına katkıda bulunan kültür değerleri insanlarla birlikte korunmalıdır. Ancak, bu şekilde yapılan koruma başarılı olur.

Yeşilyurt'ta daha önce benzer bir araştırmanın yapılmamış olması, konunun önemini biraz daha arttırmaktadır. Bu araştırmamla, Yeşilyurt'un yöresel mimari örneklemesini yaparak; geleneksel evleri tanıtmayı, bunları korumanın gerekliliğini ve korumada uygulanacak yöntemleri göstermeye çalıştım. Ayrıca, dileğim bu çalışmanın başka araştırmacılar için yararlı olmasıdır.

Araştırma süresince yardımlarını esirgemeyen akademik danışmanım Sayın Doç.Dr. Mehmet KÜLAHÇI'ya, evlerinde çalışma imkanı veren ev sahiplerine, Yeşilyurt'un mülki ve mahalli yöneticilerine ve yardımlarını gördüğüm herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

öğr.Gör. Hüseyin TEMİZ

Elazığ, 1989

ÖZET

Yeşilyurt ilçesi, Malatya kent merkezinin güneybatısında ve 9 km. uzaklıktadır. Yeşilyurt'ta ilk yerleşimin, M.S.395-659 yılları arasında Bizanslılar tarafından yapıldığı saptanmıştır. Türklerin yerleşimi ise 1378-1399 tarihleri arasında Dulkadiroğlu Beyliği döneminde veya 1516'dan sonra Osmanlı İmparatorluğu döneminde olmuştur. İlçenin nüfusu, 1985 Genel Nüfus Sayımına göre 7398'dir. Yeşilyurt'ta kırsal ekonomi hakimdir. Bundan dolayı nüfusun çoğunluğu tarım, hayvancılık ve dokuma alanlarında çalışmaktadır. Tarım alanları, yerleşim alanları ile iç içedir. Tabiat oldukça güzel ve tabii zenginliklerle doludur.

Köklü bir geçmişe sahip olan ulusların kendine özgü yaşam biçimleri vardır. Türk ulusu da eski çağlardan beri kendine özgü yaşam biçimi ile fiziksel çevresini oluşturarak, diğer toplumlara göre farklılıklar ortaya koymuştur. Fiziksel çevrede oluşturulan meydanlar, yollar, camiler, evler, kahvehaneler, kervansaraylar, bahçeler, çeşmeler, medreseler diğer toplumların yapılarından bir çok yönlerden farklılıklar arz ederler.

Mimarlık, mekanizmalar değil, organizmalar üretir. Mimarlık, teknik ve insan olmak üzere iki temel öğeden meydana gelir. Bu nedenle mimari, DOĞA bilimleriyle, KURAMSAL bilimlerin birleşmesinden oluşmaktadır.

Yeşilyurt, eski kentsel dokusunu büyük ölçüde koruyan az sayıdaki şehirlerimizden biridir. Cadde ve sokaklar yaya ulaşımına göre düzenlendiğinden oldukça dardır. Evlerin çoğunluğu geleneksel malzemelerle yapılmış olup, yeni malzemelerle yapılan ev sayısı azdır. Türkiye'de, Yeşilyurt gibi "Geleneksel Türk Evi" olarak isimlendirdiğimiz evlere sahip yerleşim merkezleri çoktur.

Yeşilyurt evleri, "Geleneksel Türk Evleri" gibi iki katlıdır. Zemin kat, dükkân, ahır, depo, yaşama mekânı; esas kat ise, yaşama mekânı işlevlerini görürler. Yeşilyurt evlerinde üç çeşit plan tipi uygulanmıştır.

-Dış sofalı plân tipi,
-İç sofalı plân tipi,
-Orta sofalı plân tipi.

Sofa, Yeşilyurt evlerinin en önemli bir öğesidir. Burada, oturulur, dinlenilir, eğlenilir, yatılır ve diğer mekânlara geçilir. Evlerin avluya bakan kısmına dış sofa (çardak) yapılarak, tabiattan kopulmamıştır. Çatıların özellikle güney cephesi açıktır. Burada sebze-meyve kurutulmakta, kışlık yiyecek maddesi saklanmakta ve çamaşır serilmektedir.

Yeşilyurt evlerinde geleneksel malzeme olarak, taş, kerpiç ve ahşap kullanılmıştır. Evlerin temeli taş, zemin kat duvarı taş (bazı evlerde kerpiç), diğer kalın duvarlar kerpiç, ince duvarlar ise kerpiç dolgu ve bağdadi tekniğindedir. Döşeme, tavan, doğrama ve çatı strüktürü ahşap malzemeden yapılmıştır.

Yeşilyurt evleri, yöresel mimari özellikleri bakımından, "Geleneksel Türk Evi" nin birçok özelliklerine sahiptir; ancak yöresel bazı farklılaşmalar mevcuttur. Geleneksel evler, inşa edildikleri çağın gereksinimlerini karşılayacak şekilde yapıldıklarından günümüzün koşullarına uygun değildir. O halde, eski evler için iki seçenek vardır: Yıkıp yenisini yapmak veya çeşitli onarımlar yapılarak sağlıklı yaşam koşullarına kavuşturmak.

Eski evlerin:

-Ülkemizdeki konut açığının % 30'nu aşması,
-Kültürümüzün bir öğesi olarak çağdaş kültürü yakalamamıza katkıda bulunması,
-İnsanların beton kutular içerisine hapis edilmelerine engel olması,
-İnsanın doğayla iç-içe yaşamasını sağlaması,
-Geleneksel malzemenin yeterli miktarda bulunması ve
-Yapım tekniğinin kolay olması gibi özellikleri, ikinci yolun izlenmesini gerektirmektedir.

Gelişmiş devletlerin uyguladığı yöntemleri örnek alarak, Yeşilyurt ve diğer kentlerin eski evleri korunmalıdır. Bunun için, halk eğitilmeli, parasal kredi kolaylıkları sağlanmalı ve yöre ekonomisi desteklenmelidir. Yoksa, insanı dikkate almayan "Sit" kararı ve "Koruma İmar Planları" başarılı olamayacaktır.

Malatya-Yeşilyurt'un yöresel mimari örneklemesini yapmayı amaçlayan bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Yeşilyurt'un tarihi, buraya yerleşimin nedenleri, araştırmanın problemi ve amaçı incelenmiştir.

İkinci bölümde araştırmanın evreninden örneklemin elde edilmesi, verilerin çözümü ve değerlendirilmesi verilmiştir.

Üçüncü bölümde Yeşilyurt'ta hanehalklarının maddi olanakları, konfor durumu, Yeşilyurt Evlerinin plân tipleri, örnek olarak seçilen evlerin rölevelerinin çizilmesi, Yeşilyurt Evlerinde uygulanmış plân tiplerinin bölgesi ve Türkiye içindeki yeri, geleneksel evlerde onarım gerekliliği, Yeşilyurt Evlerinin çeşitli öğeleri açısından değerlendirilmesi ve öneriler verilmiştir.

SUMMARY

Yeşilyurt district is at the southwest of Malatya and 9 km. away to the city center. It is assumed that the first residents of the town were Byzantiums during 395-659 A.C. It is thought that the Turks were settled down here during Dulkadiroğlu Beyliği era between 1378 and 1399 or during Ottoman Empire era after 1516. The population according to the 1985 cencus is 7398. Rural economy dominates in Yeşilyurt. Therefore, most of the residents work in agriculture, animal husbandry and textile fields. Agriculture and residential areas are located into each other. The nature is extremely beautiful and full of natural wealth.

The nations, which have rooted past, have their own life style. Turkish people also created their own life style which distinguishes them from other nations, by forming their own physical environment. The squares, roads, mosques, houses, cafe houses, caravanserais, gardens, fountains and medreses established in the physical environment differ from the c onstructions of other nations in many aspects.

Architecture produces organisms not mechanism. It consists of two basic elements: technology and human. Therefore, architecture is a composition of THEORETICAL and NATURAL sciences.

Yeşilyurt is one of few cities that protect their urban tissue. Since main roads and streets were organized for pedestrians, they are quite narrow. Most of the houses were built with traditional materials. There are a few houses that were built with new materials. There are many residential centres like Yeşilyurt that has Traditional Turkish Houses in Turkey.

Yeşilyurt houses are dublex as other Traditional Turkish Houses. Ground floor is used as shop, stable, warehouse and living place, and first floor is used as living place. Three types of plans are used in Yeşilyurt Houses:

- Outer sofa plan type ,
- Inner sofa plan type ,
- Central sofa plan type.

Sofa is one of the most important element of Yeşilyurt houses. It is used to sit, to sleep, to relax and to amuse, and connected to other places. It is not let away from the nature by building a pergola at the part that looks at the sofa. Especially the south front of roofs is open. In this part, vegetables and fruits are dried , food for winter is stored and washings are hanged to dry.

In Yeşilyurt houses, stone, kerpiç (sun-dried, mixture of straw, water and clay) and wood were used as traditional materials. The foundation is made of stone. In the walls of ground floor stone, and kerpiç in some houses, was used. In thick walls, the mixture of kerpiç and wood were used. Flor, ceiling and roof structure are made of wood.

Yeşilyurt houses have many features of traditional Turkish houses with some local differences. Since traditional houses were built according to the needs of the time, they are not convinient for today's conditions. Therefore, there are two choises for traditional houses: to demolish and build again or to restore and put them in good conditions to live.

Because of the old houses:

-Exceed %30 of residential deficit in Turkey,
-Provide the contemporary culture as element of our culture,
-Prevent human beings not to be confined into the concrete blocks,
-Provide human beings to live together with the nature,
-Contain enoug traditional materials and
-Construction techniques are easy,
it is essntial to trace the second choise.

The features such as living with the nature, having had sufficient traditional construction materials, and very easy building technics make it inevitable to trace the second way.

The old houses in Yeşilyurt and other cities should be protected by taking into account the restoration methods implemented in developed countries. To do this, the people must be informed, financial facilities must be provided and improved, and local economy must be supported. Otherwise protection regulations which do not consider human beings will not succeed.

This research which aimed at taking suburbian architectural sampling of Yeilyurt-Malatya, composed of three sections.

In the first section, history of Yeşilyurt, reasonsof settling down here, problem and the aim of the research, are studied.

In the second section, how the sampling of the research is faund from the population, analysis and evaluation of the data, are given.

In the third section, goods and comforts of the household of Yeşilyurt, plan types of Yeşilyurt Houses, drawings of reliefs of the houses which are taken as examples, the place of plan types which are applied in Yeşilyurt Houses in the region and in Turkey, necessity of restoration in traditional houses, evaluation of Yeşilyurt Houses in terms of various components, are given.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ
ÖNSÖZ
ÖZET
SUMMARY
PLÂNLAR LİSTESİ
RESİMLER LİSTESİ
HARİTALAR LİSTESİ
ÇİZELGELER LİSTESİ
KROKİLER LİSTESİ

I. GİRİŞ 1

1. DÜNDEN BUGÜNE YEŞİLYURT..... 3

2. SOSYAL DURUM VE EKONOMİK YAPI..... 4
2.1. Sosyal Durum..... 4
2.2. Ekonomik Yapı..... 5

3. PROBLEM..... 5

4. AMAÇ..... 6

5. ÖNEM..... 6

6. TANIMLAR..... 7

II. YÖNTEM..... 9

1. ARAŞTIRMA MODELİ..... 9

2. EVREN VE ÖRNEKLEM..... 9

3. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI..... 9

III. BULGULAR VE YORUM..... 10

1. TOPLUMSAL BULGULAR..... 10
1.1. Mülkiyet..... 10
1.2. Hanehalkı Sayısı..... 10
1.3. Çevre İle İlgili Bulgular..... 11
1.4. Konfor Durumu..... 12
a. Mutfak..... 12
b. Banyo..... 12
c. Tuvalet..... 12
d. Elektrik, Su..... 12
e. Televizyon, Video, Telefon, Buzdolabı ve Çamaşır Makinesi..... 12

2. YEŞİLYURT EVLERİNDE PLAN TİPLERİ..... 13
2.1. Mekanların Organizasyonuna Göre Plan Tipleri..... 13
2.2. Malzemesine Göre..... 13
2.3. Dış Cephe Biçimine Göre..... 16

3. KATALOG..... 18
3.1. Hüseyin Başıbüyük Evi..... 19
3.2. Yahya Yıldız Evi..... 24
3.3. İsmet Bilir Evi..... 27
3.4. Hanifi Tanbay Evi..... 34
3.5. Burhanettin Eren Evi..... 40
3.6. Mahmut Kekevi Evi..... 47

4. YEŞİLYURT EVLERİNİN MİMARİSİ VE TÜRK EV MİMARİSİ İÇİNDEKİ YERİ..... 54
4.1. Plan Tipleri..... 54
4.1.1. Kat Adedine Göre..... 54
4.1.2. Mekanların Organizasyonuna Göre..... 55
a. Dış Sofalı Plan Çözümü..... 55
b. İç Sofalı Plan Çözümü..... 59
c. Orta Sofalı Plan Çözümü..... 62
4.1.3. Malzeme ve Yapım Teknikleri..... 63
4.2. Cephe Düzenlemeleri ve Tezyinat (Süslemecilik)... 66
4.2.1. Cephe Düzenlemeleri..... 66
4.2.2. Süslemecilik (Tezyinat)..... 70

5. ONARIMLA İLGİLİ BULGULAR..... 74
5.1. Şimdiye Kadar Yapılan Onarımlar..... 77
5.2. Daha İyi Bir Çevrede Yaşamak İçin Katkılar..... 78
5.3. Hanehalkı Reislerinin Sahip Oldukları Evler Hakkındaki Düşünceleri..... 79
5.4. Avlunun Kullanış Amaçları..... 80

6. DEĞERLENDİRME
6.1. Yeşilyurt Evlerinde Saptanan Ortak Özellikler.... 82
6.2. Mekan Organizasyonu..... 82
6.3. Malzemeler..... 83
6.4. Yalıtım Yapılması..... 83
6.5. Kent Dokusu..... 83
6.6. Koruma..... 83
6.7. Turizme Katkı..... 84
6.8. Yapı Sektöründeki Gerileme ve Eski Konut İlişkisi 84
6.9. Sonuç ve Öneriler..... 85
Sonuç..... 85
öneriler..... 86

Kaynaklar..... 87

PLÂNLAR LİSTESİ

1. Hüseyin Başıbüyük Evi, Zemin Kat Plânı..... 21
2. Hüseyin Başıbüyük Evi, Esas Kat plânı..... 22
3. Hüseyin Başıbüyük Evi, Avlu Cephesi..... 23
4. Yahya Yıldız Evi, Zemin Kat Plânı..... 25
5. Yahya Yıldız Evi, Esas Kat Plânı..... 26
6. İsmet Bilir Evi, Zemin Kat Plânı..... 30
7. İsmet Bilir Evi, Esas Kat Plânı..... 31
8. İsmet Bilir Evi, Çatı Katı Plânı..... 32
9. İsmet Bilir Evi, Avlu Cephesi..... 32
10. İsmet Bilir Evi, Ana Giriş Cephesi..... 33
11. Hanifi Tanbay Evi, Zemin Kat Plânı..... 36
12. Hanifi Tanbay Evi, Esas Kat Plânı..... 37
13. Hanifi Tanbay Evi, Köşk Plânı..... 38
14. Hanifi Tanbay Evi, Ana Cephesi..... 39
15. Burhanettin Eren Evi, Zemin Kat Plânı..... 42
16. Burhanettin Eren Evi, Esas Kat Plânı..... 43
17. Burhanettin Eren Evi, Avlu Cephesi..... 44
18. Burhanettin Eren Evi, Ana Giriş Cephesi..... 45
19. Burhanettin Eren Evi, A-A Kesiti..... 46
20. Mahmut Kekevi Evi, Zemin Kat Plânı..... 50
21. Mahmut Kekevi Evi, Esas Kat Plânı..... 51
22. Mahmut Kekevi Evi, Avlu Cephesi..... 52
23. Mahmut Kekevi Evi, Ana Giriş Cephesi..... 53
24. Hacı ömer Efendi Konağı..... 56
25. Yevrem Obrenoviç Konağı..... 57
26. Hacı Recepler Evi, üst Kat Plânı..... 58
27. Dede Evi..... 59
28. Hayati Ergun Evi, üst Kat Plânı..... 61
29. Saraçlar Evi, üst Kat Plânı..... 62
30. Garnier, Cite Industrielle:Schematic Plân..... 74
31. The Piazza del Popolo: Rome..... 75

RESİMLER LİSTESİ

1. Yeşilyurt'un Genel Görünüşü..... 2
2. Camii Kebir Giriş Cephesi..... 3
3. Burhanettin Eren Evi..... 15
4. İsmet Bilir Evi, Zemin Kat Tavanı..... 16
5. Açık Çıkmalı Ev..... 17
6. Çok Çıkmalı Ev..... 17
7. Hüseyin Başıbüyük Evi'nin ön Cephesi..... 19
8. Hüseyin Başıbüyük Evinden Ocak ve ahşap Davlumbaz..... 20
9. Yahya Yıldız Evi, Dolap üstü Süslemesi..... 24
10. İsmet Bilir Evi..... 27
11. İsmet Bilir Evi, Zemin Katındaki Dolap..... 28
12. İsmet Bilir Evi, Cadde Giriş Kapısı..... 28
13. İsmet Bilir Evi, Zemin Kat Penceresi..... 29
14. Hanifi Tanbay Evi, Gömme Dolabı..... 34
15. Hanifi Tanbay Evi, Orta Odanın İç Görünüşü..... 35
16. Burhanettin Eren Evi..... 40

Mahmut Kekevi Evi..... 47
17- Mahmut Kekevi Evi, Selâmlık Merdiveni..... 48
18- Mahmut Kekevi Evi, Selâmlık Girişi ve Çıkma..... 49
19- Mahmut Kekevi Evi, Esas Kat Orta Sofa ve Merdiven Çıkışı 49
20- Mahmut Kekevi Evi..... 54
21- İsmet Bilir Evi, Cadde Cephesi Girişi ve Taş Duvarı..... 63
22- Yeşilyurt-Adıyaman Caddesi'nde Yıktırılan Kerpiç
23- Duvarlı Ev..... 64
İsmet Bilir Evi'nin Ahşap Konsol Üzerine Yapılan Çıkması 65
24- Akçaabat-Orta Mahalle'de 2 no'lu Ev..... 66
25- Yeşilyurt-Karahacı Sokak'ta 39 no'lu Ev..... 67
26- Bursa- Kale Sokak'ta Restore Edilen Bir Ev..... 68
27- Adıyaman Caddesi ve Sıra Evler..... 69
28- Yeşilyurt Belediye Başkanlığınca Yaptırılan Yeni
29- Dükkânlar..... 69
İsmet Bilir Evi, Avlu Cephesi..... 70
30- Hanifi Tanbay Evi, Dolap Kapağı..... 71
31- M. Alaaddin Eren Evi, Seki Önü..... 71
32- Hüseyin Başıbüyük Evi'nin Esas Katındaki Ocak..... 72
33- Mustafa Kölük Evi, Kapı Üstündeki Kitabe..... 72
34- Kapı Tokmağı..... 73
35- Yeni Açılan Atılgan Caddesi'ndeki Evler ve Ağaçlar..... 81
36-

HARİTALAR LİSTESİ

1. Malatya İli İdari Bölünüm Haritası..... 2
2. Yeşilyurt'un Halihazır Haritası..... 91

ÇİZELGELER LİSTESİ

1. Yeşilyurt'un Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Nüfusları..... 4
2. Genel Hayvan Sayımı Sonçlarına Göre, Yeşilyurt'un Sahip Olduğu Hayvan Sayısı..... 5
3. Binaların Borulu Su Tesisatı, Pis Su Tesisatı ve Elektrik Tesisatına Göre Dağılımı..... 11
4. Yeşilyurt'un Arazi Dağılımı..... 12
5. Bazı Yapı Malzemelerinin Birim Hacim Ağırlığı ve Isı İletkenliği Hesap Değeri..... 14
6. Binaların Taşıyıcı Sistemlerine Göre Dağılımı..... 63

KROKİLER LİSTESİ

1. Direk, Kiriş, Kirişleme ve Tahtanın Birleşim Detayı..... 15
2. Yuvarlak Kesitli Dikme, Kiriş, Kirişleme ve Tahta Birleşim Detayı..... 16
3. Taş Temel ve Ahşap Direğin Birleşim Detayı 41

1. DÜNDEN BUGÜNE YEŞİLYURT

Yeşilyurt'ta geniş çaplı bir arkeolojik araştırma yapılmamıştır. İlçe yakınlarında yapay kale (höyük) ve diğer bazı semtlerdeki yüzey buluntularının (küp kırıkları, havuz, fırın ve diğer bazı ev eşyaları) incelenmesiyle, ilçeye ilk yerleşimin M.S. 395-659 yılları arasında Bizanslılar tarafından yapıldığı saptanmıştır (Oğuz, 1985, ss. 124-130).

1516 yılından önceki "Yeşilyurt" hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. 1516 ve sonraki yıllara ait "tapu tescil" kayıtları bulunmuştur (Malatya ve Yeşilyurt Tapu Tescil Müdürlüğü tapu kayıtları). Kayıtlar da dikkate alındığında, ilçe halkının yerleşimi 600 yıl öncesini geçmemektedir. Buna göre Dulkadiroğlu Beyliği (1378-1399) tarihleri arasında; veya Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1516'dan sonra olmuştur (Şentürk, 1985, s. 65).

Yapılış tarihi bilinen (1753) ve hala hizmette olan en eski yapı 1975 yılında restore edilen Camii Kebir'dir (Resim: 2).

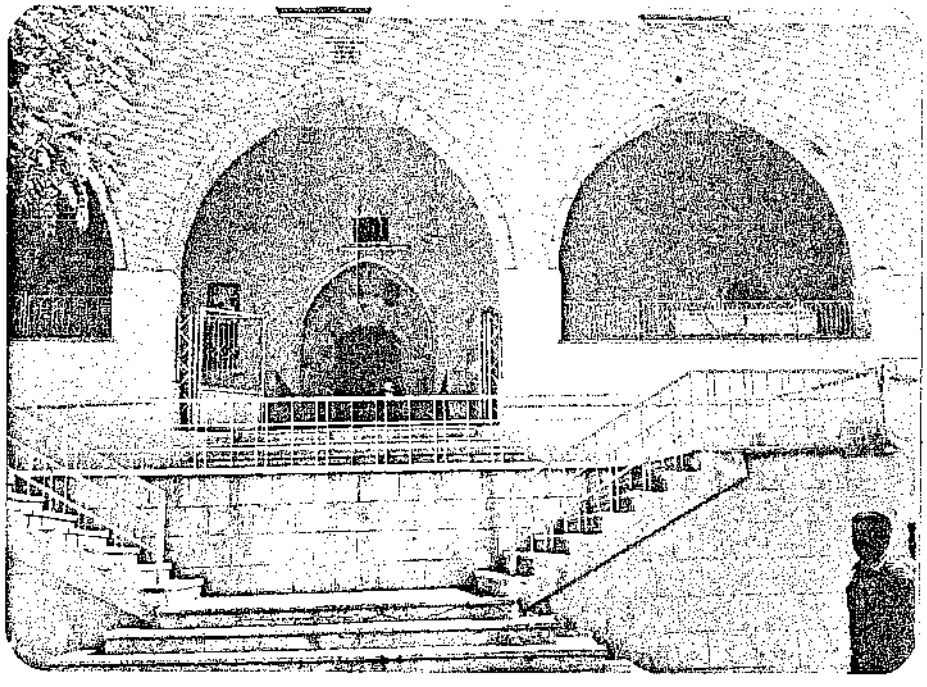

Resim: 2- Camii Kebir Giriş Cephesi.

Bu vadiye yerleşimde iki görüş hakimdir:

a. Harput-Halep yolu olarak bilinen güney-kuzey yolunun Yeşilyurt'tan geçmesi, buraya konaklama yeri yapılmasını gerektiriyordu. Bu sebeple konaklama yerine bir han yaptırılması uygun görülmüştür (Yıkık Han). Kervancılardan bazıları hana yerleşip kalmışlar ve buradaki yerleşimi başlatmışlardır.

b. Malatya, Dulkadiroğlu Beyliği hakimiyetine geçdikten sonra, güneyde bulunan Türkmen oymakları yazbaşlarında, hayvanlarını otlatmaya getirip; bu sulu vadiyi beğenmişler, buradan tekrar göçmeyip buradaki yerleşik düzeni oluşturmuşlardır.

İlçenin ilk adı "Çırmıktı" sonra "İsmet Paşa" 1957 yılında ise ilçe olduktan sonra ismi de "Yeşilyurt" olarak değiştirilmiştir. Yeşilyurt'un 19 tane köyü vardır. Köylerin iki tanesi belediyeliktir. Malatya'ya yakın olması, sosyal ve ekonomik nedenlerle göç oranının yüksek olması nüfus artış oranının düşük olmasına sebep olmaktadır (çizelge: 1).

YILLAR	İLÇE MERKEZİ	BUCAK VE KÖYLER
1960	6.303	13.568
1965	7.436	14.860
1970	7.567	15.772
1975	7.454	14.925
1980	7.040	15.663
1985	7.398	23.035

Çizelge: 1- DİE 1960, 1965, 1970, 1975, 1980,1985 Genel Nüfus Sayımları.

2. SOSYAL DURUM VE EKONOMİK YAPI

2.1. Sosyal Durum

İlçede okuma yazma oranı 1988 yılı sonu itibarı ile %90'a ulaşmışmıştır. 1988-89 döneminde 22 adet mesleki, sosyal ve kültürel kurs düzenlenmiş; 407 kursiyer belge almıştır (Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Dokümanı, 1989). İlçede bir lise, bir imam hatip lisesi, bir pratik sanat okulu, iki ortaokul, üç ilkokul bulunmakta ve endüstri meslek lisesi inşaatı da devam etmektedir.

İçme suyu ve kanalizasyon şebekesi bugün için yeterlidir. Fakat, yollar taşıt ulaşımı için yeterli değildir.

2.2. Ekonomik Yapı

"Yeşilyurt'u büyüten, geliştiren; çalıştıkça işe bağlanmasını, bağlandıkça çalışmasını bilen halkı oldu" (Sözü, 1967). Nüfusun çoğunluğunun köylerde yaşaması (%52.8), Doğu ve Güneydoğu illeri arasından 21 ilde ekonominin tarıma dayanmasına neden olmuştur (10BB, 1988).

Yeşilyurt'un ekonomisi tarım, hayvancılık, tekstil sanayiine dayanmaktadır. Tarım ürünleri arasında kiraz, kayısı, tahılgiller, üzüm ve armut ilk sıradadır. Kiraz ve kayısı önemli bir ihraç ürünü durumundadır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan ilçenin ihtiyacını karşıladığı gibi, çevre merkezlere de sevkedilmektedir (Çizelge: 2) de hayvan sayıları görülmektedir.

Koyun	:23.927
Kıl keçisi	: 5.471
Sığır	: 7.100

Çizelge: 2- DİE 1984 Genel Hayvan Sayımı

İşgücünün önemli bir bölümü tekstil alanında istihdam olanağı bulan Yeşilyurt'ta, 1988 yılı sonuna göre 150 dolayında dokuma atelye ve fabrikası bulunmaktadır (Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Dokümanı, 1989).

3. PROBLEM

1. Türkiye genelindeki geleneksel evler, konut açığının %30'unu aşmaktadır. Yeşilyurt'ta büyük bir potansiyel oluşturan bu evler yeterince kullanılamamaktadır. Kullanılamama nedenleri araştırılarak neler yapılabileceği saptanacaktır. Atıl olan kapasitenin aktif hale getirilmesi ile konut gereksinimine olan talep azalacaktır.

2. Yeşilyurt'ta inşa edilmiş eski evler, avlulu ve bahçelidirler. Yeni malzemelerle (beton, çelik) yapılan evler, doğadan soyutlanmış, bahçesiz ve beton kutular niteliğindedir. İnsanla-doğanın içiçe yaşamasını sağlayan avlu ve bahçe, işlevini sürdürebilmesi için korunmalıdır.

3. Türkiye'de, genel olarak kat alanı büyük, fakat mekânları işlevsiz, ekonomik olmayan konutlar üretilmektedir. Konutların en büyük odası olan salonlar, ayda birkaç kez misafir için açılmaktadır. Ayrıca, ölü alanlar fazladır. Eski evlerde özel olarak boş bırakılmış mekânlar mevcut değildir. Bu nedenle, geleneksel evler daha ekonomik ve kullanışlıdırlar. Yeşilyurt'ta bulunan geleneksel evler, değişen ihtiyaçları karşılayabilmesi için, sonradan yapılan düzenlemelerle yeni mekânlara bölünmüştür. Fakat, yeni mekân düzenlemeleri sorunu çözememiştir. Çünkü, bazı mekânların yapımı teknik bilgi gerektirmektedir. Örneğin, mutfak, tuvalet ve banyo gibi ıslak mekânların yalıtılması, ahşap malzemenin korunması vb.

4. Geleneksel evlerde, yerel koşullara uygun yapı malzemeleri en yakın çevreden elde edilmişlerdir. Yerel malzemelerin kullanım tekniğinin kolay olması, üstün bir teknolojik bilgi gerektirmemesi, ekonomik ve kaynağın yeterli olması geleneksel evlerin önemini arttırmıştır. Sağlıklı konutlara büyük ihtiyaç duyulan ülkemizde, geleneksel evleri iyileştirme yöntemlerinin saptanması zaruret haline gelmiştir.

5. Mimari eserler, ulusların kültürlerini oluşturan öğelerin en önemlilerinden biridir. Geçmişle günümüz arasında birer köprü görevi yapan eski evler, gün geçtikçe azalmakta yerlerine yeni binalar inşa edilmektedir. Çağdaş kültürü yakalamamıza katkıda bulunacak olan bu evler yeterince korunmuyor ve tanıtımları yapılmıyordur. Araştırma yapmaya değer birçok yapıları olduğu halde varlığından haberimiz olmayan yerleşim merkezlerimizin sayısı az değildir. Bu evlerin araştırılıp tanıtılmaları suretiyle kamu oyu oluşturularak, koruma bilincinin yerleşmesi sağlanacaktır.

4. AMAÇ

Saptanan problemlerin çözülmesiyle araştırmanın sonunda:

a. İlçe halkının evlerinden memnun olup- olmadığının tespit edilmesi, değilse; nedenlerini çözme yöntemleri,

b. Evlerin yeterince kullanılıp-kullanılmadığının saptanması daha çok nüfusun yararlanması için nelerin yapılabileceği

c. Yeşilyurt'un geleneksel mimarisinin araştırılmamış olması dolayısiyle, araştırıcılara öncülük edilmesi,

d. örnek olarak seçilen evlerin rölevelerinin çizilmesiyle, yıkılan evlerin korunması ve tanıtılması (yayın yoluyla),

e. " Sivil mimari örneği" olabilecek evlerin "tescil" edilmesi ve korunması için gerekli girişimlerde bulunulması, gibi amaçlar gerçekleştirilecektir.

5. ÖNEM

Ev, geçmişte (bugün dahi yokedilememiş), büyük bir aileyi, çatısı altında toplayan, ailenin kopmasını ve birbirine yabancılaşmasını önleyen; iyi ilişkilerini ayakta tutarak sağlıklı bir toplum oluşmasına katkıda bulunan önemli bir etken olmuştur.

Bugün özellikle büyük kentlerimizde yaşamakta olduğumuz yabancılaşmanın, toplum ve birey olarak bizlere nelere mal olduğunu araştırmak gerekir. Bu kentlerimizde yakın geçmişe kadar, büyük bir mahallenin özverili dayanışmasını, bir apartman içinde dahi

sağlayamayışımızdaki çarpıklığın nedenini bulmak zorundayız. Toplumsal yaşam bir özveriler bütünlüğüdür. özverisi olmayan bencil toplumlarda birey yalnızlığa itilir. Apartman yaşamını çağımızın bir olgusu olarak kabul etmek olası değil; bu yaşam biçimi insan doğasına aykırıdır. İnsanın, doğanın bir parçası olduğu bilinmelidir. Beton kutular içinde yaşamak, insanın yazgısı değildir; ona layık görülendir.

Anadolu'nun bir çok eski yerleşme birimleri hâlâ insana saygılı, insan gereksinmelerinin oluşturduğu kentsel ölçü ve biçimini korumaktadır. Kırsal ekonominin yarattığı bu kent ölçü ve biçiminin kişi moral ve fizik sağlığı açısından en uygun ortamlar olduğu hususunun bilinmesi gerekir (Çeçener, 1988).

Yeşilyurt'ta kırsal ekonominin etken olması, iklim koşulları, geleneksel malzeme ve nüfus artış oranının düşük olması, eski formun korunmasına neden olmuştur. Şimdiye değin, Yeşilyurt ev mimarisi üzerinde çalışılmamış olması; bu alanda araştırma yapacaklara yararlı olacağı bakımından "Yeşilyurt'un geleneksel ev mimarisini" araştırmayı uygun buldum.

6. TANIMLAR

Sivil Mimari örneği: Sivil mimari, 2863 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca tescil edilen evlerdir. Koruma ve kullanımı bu kanun uyarınca düzenlenmiştir (Resmi Gazete, 23 Temmuz 1983).

Sofa: Odaların açıldığı mekandır. Sofa hem geçit görevi yapmakta, hem de aile bireylerinin toplandığı, oturduğu, dinlendiği ve eğlendiği bir yerdir. Değişik bölgelerde, SERGİ, SERGAH, SAYVAN, ÇARDAK, DİVANHANE ve HAYAT gibi isimler almaktadır (Eldem, 1968, s. 16).

Başoda: Eski Türk evlerinin en büyük ve süslü odasıdır, ki evin büyüğü burada oturur ve misafirler de burada kabul edilir (Hasol, 1979, s. 78).

Eyvan: Sofanın caddeye, sokağa veya avluya, çıkmasız olarak bakan korunmuş oturma kısmıdır (Eldem, 1968).

Seki: Zemin katta olanlar yerden değişik yüksekliklerde (en az 20 cm), ara katta veya esas katta yapılmış küçük bir merdivenle çıkılan; oturma, dinlenve yatma mekanıdır (Karpuz, 1984, s. 27).

Köşk Oda: Konum itibarı ile ilk sırada bulunan, genellikle köşede yapılmış, bahçe ve manzaradan daha çok yararlandırılmış, kısaca egemen odadır (Arslanoğlu, 1983, s.93).

Terek (raf): Üstüne bazı eşya koymak için, ocak üzeri, duvar veya bir dolabın içine yerleştirilmiş geniş ve uzunca ahşap, maden, cam ya da plastik levha (Hasol, 1979).

Mazgal Deliği: Kale duvarları, eski derebeylerin şatoları ve bazı eski evlerde emniyet açısından; ayrıca ışık almak amacıyla içten-dışa doğru daralan deliklerdir (Hayat Büyük Türk Sözlüğü, s. 826).

Çıkma (cumba): Bir binanın üst katlarından dışarıya doğru, değişik konsollar üzerine taşan kısmıdır (Hasol, 1979).

Tandır: Yemek ve ekmek pişirilen, çeşitli biçimlerde ocağa sahip yerlerdir (Karpuz, 1984).

Mahalli Terimler

Misandele: Kiler, depo (Deniz, 1980, s. 20).

Hızna: Mutfak (Deniz, 1980).

Çardak: Eyvan (Deniz, 1980).

II. YÖNTEM

1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada, evlerin varolan durumları inceleneceğinden dolayı "tarama modeli" uygulanacaktır. Ayrıca varolan duruma dayanarak, mekansal örgütlenmelerin yeterli veya yetersizliği saptanacaktır.

2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmayla Yeşilyurt'ta inşa edilmiş geleneksel evlerin yöresel mimari örneklemesi yapılacaktır. Bunun için evlerin malzeme, plan tipi gibi örnekleme ögelerinin bölge ve Türkiye genelindeki yeri belirllenecektir.

Araştırmanın evrenini Yeşilyurt'un geleneksel konutları oluşturmaktadır. Örneklemin saptanmasında "şans yöntemi" (randam) uygulaması gerçekçi olmayacaktır. Araştırmağa değer, nitelikli ve çok sayıda ev bulunamayacağı; ayrıca bazı evlerde çalışma olanağı verilmeyeceğinden, araştırma sonunda eserin yayını ve evlerin tescili amaçlandığından, Belediye yetkilileri ve mahalle muhtarlarının yardımıyla 50 ev seçilmiştir. 50 evde çalışma yapılıp, bu evleri temsil eden 6 ev "kataloga" alınmıştır.

3. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Verilerin çözümü için 50 evde:

1. İç Değerlendirme araştırması
   a. Evin boyutu,
   b. Malzemesi (döşeme),
   c. Değişmişlik durumu.

2. Dış değerlendirme araştırması
   a. Ana bölümlerin malzemeleri (duvar),
   b. Doğrama,
   c. Çıkma,
   d. Çatı.

3. Konfor durumu
   a. Mülkiyet durumu,
   b. Konfor durumu,
      Mutfak,
      Banyo,
      WC,
      Elektrik,
      Kanalizasyon,
      Su,
      Baca.

4. Her eve ait kat planı çizimi

Yukarıda sıralanan araştırma ve incelemeler yapılarak veriler derlenecek ve verilere dayanarak yorum getirilecektir.

III. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, derlenen verilerle elde edilen bulgular sergilenecek ve yorumlanacaktır. Yeşilyurt'ta avlu, bahçe ve ağaçlar evleri tamamlayan önemli birer öğedir. Yüksek duvarlarla çevrili, istenmeyen bakışlardan korunmuş bahçelerle birlikte değişik ölçülerde gölge sunarlar (Bektaş, 1978).

Yeşilyurt'ta inşa edilen geleneksel evlerin ortak özellikleri geleneksel tüm "Türk Evleri"ni de içermektedir:

a. Yaşam, doğa, çevre şartlarına uygunluk,
b. Gerçekçilik,
c. Biçimden önce kullanışlılık,
d. Akıllı davranmak,
e. Yapımda kolaylık,
f. Mekân ve malzemede tutumluluk,
g. Malzeme, araç-gereci yakından tanıyarak seçmek,
h. Büyüme imkânına sahip olmak,
i. Yapısal esneklik ve
j. Sosyal ilişkilerde devamlılık. Şeklinde özetlenebilir (Bektaş, 1979).

1. TOPLUMSAL BULGULAR

Mimari, çağının sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısına göre biçimlenir. Bunlar değişince de yeniden biçimlenmek zorundadır. Buradan şu sonuçlar çıkmaktadır: Bu yapıların yıkılıp yerine yenilerinin yapılması, ya da günün ihtiyaçlarını karşılayacak değişiklikler yapılması gereklidir (Tanyeli, 1979).

Mimarlık yalnız başına bir olgu olmadığına göre, bu olgunun oluşmasına neden olan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumun bilinmesi gerekmektedir.

1.1. Mülkiyet

Konut, Türklerin çok önem verdikleri bir konu, sahip olmayı çok arzuladıkları bir olgu olmakla birlikte, Türkler onu bir gösteriş aracı olarak kullanmazlardı. Ailenin durumuna, hanehalkı sayısına göre büyüğü-küçüğü vardır (Özdeş, 1986).

Yeşilyurt'ta nüfus artış oranının düşük olması ve ekonominin içe dönük olması sebebiyle halkın %92'si kendi evlerinde, %8'i kiracı olarak yaşamaktadır.

1.2. Hanehalkı Sayısı

1985 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, hanehalkı sayısı 5,3'dür. Bu oran Malatya kent merkezinden daha düşüktür (5,4).

Yapılan bir hesaba göre tümüyle veya yeterince kullanılmayan eski evler ülke çapındaki konut açığının %30'unu aşmaktadır (Çeçener, 1988). Araştırmayla, Yeşilyurt'ta bulunan eski evlerin büyük bir kısmının atıl olarak kullanıldığını boş durduğunu görüyoruz (örneğin, Hanifi Tanbay Evinin yarısı boştur).

Ülkemizde kullanılan konutların gerçek durumu, bir ailenin, çağımızın belirlediği yaşam standartlarına uygun değildir. Çünkü bir çok yapı, malzemeleri ve mekanları yönünden yetersizdir. Bir çok yerleşim yerinde yeterli su, kanalizasyon ve elektrik yoktur (TOBB, 1988, s. 6). Çizelge: 3'de 1984 Konut Sayımlarına göre binaların su, pis su ve elektrik tesisatı dağılımı verilmiştir.

Çizelge: 3- Binaların Borulu Su Tesisatı, Pis Su Tesisatı ve Elektrik Tesisatına Göre Dağılımı.

Tesisatın Cinsi	Belediyeler Toplamı	İl Merkezi Bel. Topl.	İlçe Merkezi Bel. Topl.	Bucak-Köy Bel. Topl
Tümü Konut ve Çoğunluğu Konut Bina Sayısı	3.841.603	1.173.489	1.970.074	698.040
Borulu Su Tesisatı				
Var	3.157.221	1.049.899	1.702.231	405.091
Yok	674.075	120.016	263.275	290.784
Bilinmeyen	10.307	3.574	4.568	2.165
Pis Su Tesisatı				
Var	3.266.691	1.092.040	1.807.416	367.235
Kanalizasyon	2.122.876	822.009	1.161.423	139.528
Foseptik	994.601	232.923	567.257	194.412
Diğer, Bilin.	149.130	37.009	78.736	33.295
Yok	564.046	79.277	158.336	326.433
Bilinmeyen	10.866	2.172	4.322	4.372
Elektrik Tes.				
Var	3.690.373	1.144.974	1.910.560	634.839
Yok	108.660	10.190	45.531	52.934
Bilinmeyen	42.570	18.320	13.983	10.267

Kaynak: D.İ.E. 1984 Binalar Sayımı.

1.3. Çevre ile ilgili Bulgular

Yeşilyurt'un yeşilliği ismiyle uyum halindedir (Çizelge: 4). Anket uygulanan 50 evin aile reisleri, Yeşilyurt'u, yeşilliğinden, havasının temiz olmasından, sakin ve güzel manzarasından dolayı tercih ettiklerini söylemişlerdir.

Çizelge: 4-Yeşilyurt'ta Arazi Dağılımı.

Mera Alanı	:	22.653	Hektar
Çayır Alanı	:	187	"
Bahçe Alanı	:	5.600	"
Orman Alanı	:	2.855	"
Sulu Tarım	:	1.349	"
Kuru Tarım	:	5.116	"

Kaynak: Yeşilyurt Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü Dokümanı, 1989.

1.4. Konfor Durumu

a. Mutfak

Araştırma yaptığım 50 evin tamamında mutfak işlevi gören bir mekân vardır. Mutfakların %80'i özgün olarak yapılmışken; %20'si ise sonradan mutfak işlevi verilmiş mekânlardır. Mutfaklar ocaklı veya bacalıdır.

b. Banyo

Yeşilyurt evlerinde hamam niteliğinde banyoya rastlanamamıştır. Buna karşın, araştırma yapılan evlerin %100'ünde banyo vardır. Banyoların %90'ı ev içerisinde, %10'u avludadır. Ailelerin maddi durumları, aile bireylerinin sayısı gibi etkenlere bağlı olarak banyo boyutları değişmektedir.

c. Tuvalet

50 evin tamamında tuvalet vardır. Tuvaletlerin %85'i avluda yapılmış iken, bugün bu oran çeşitli onarımlarla %30 dolayına indirilmiştir (Tuvaletler evlerin uygun bir yerine yapılmıştır).

d. Elektrik, Su

Evlerin %100'ünde elektrik ve su vardır. İçme suyu yeterlidir. Pis su kanalizasyona bağlıdır. Şehir içinden geçen dere kanalizasyon görevi yapmaktadır. Ancak, bu derenin üzerinin açık olması insan sağlığı ve çevre kirliliği açısından zararlıdır.

e. Televizyon, Video, Telefon, Buzdolabı ve Çamaşır Makinası

Yaklaşık olarak evlerin %100'ünde buzdolabı ve televizyon, %78'inde çamaşır makinesi, %35'inde telefon, %10 dolayında ise video bulunmaktadır.

2. YEŞİLYURT EVLERİNDE PLÂN TİPLERİ

Yeşilyurt evlerini oluşturan elemanlarda bir çok benzerlikler görülür. Balkon veya eyvan olarak adlandırılan çardaklar, cumbalar, özellikle güney cephesi açık çatılar, iç bükey saçaklar, dolaplar, örtülükler (yüklükler), merdivenler, kemer şeklinde pencereler, tandır, geleneksel malzeme vb. evlerin ortak özelliklerini oluşturan bazı öğelerdir (Deniz, 1980). Bu özellikler plân tipinin doğmasına da katkıda bulunmuştur.

2.1. Mekânların Organizasyonuna Göre Plân Tipleri

-Sofasız plân tipleri'
-Dış sofalı plân tipleri,
 -L Dış sofalı plân tipleri,
 -U Dış sofalı plân tipleri,
-iç sofalı plân tipleri,
-Orta sofalı plân tipleri (Eldem, 1968).

Eldem'e göre, sofasız plân tipi en ilkel tiptir. Oda veya odalar yanyana dizilmek suretiyle oluşturulur. Dış sofalı tip, sofasız tipten sonra geliştirilen tiptir. Odalar bir sofayla bağlanmışlardır. Bu tipin, "L" veya "U" şeklinde çift kollu olanları da mevcuttur. İç sofalı tip, gelişimin ikinci aşamasını oluşturur. 19'ncu yüzyılda , geniş merdiven istemi, ekonomik ve sağlıklı olması orta sofalı tipin doğmasına neden olmuştur. Bu, plân gelişiminin son aşamasını teşkil eder. Odalar sofanın dört kenarına sıralanır. Sofanın aydınlık olması için eyvanlar yapılır (Eldem, 1968).

Bu sınıflamanın ışığı altında Yeşilyurt evlerini:

-Dış sofalı plâna sahip evler,
 -L Dış sofalı plâna sahip evler,
-iç sofalı plâna sahip evler,
-Orta sofalı plâna sahip evler, olmak üzere dört bölümde inceleyebiliriz. Katalog bölümündeki evlerin inşa tarihleri incelenirse, dış plâna sahip evlerin daha eski oldukları görülür.

Yeşilyurt'ta araştırma yaptığım 50 evin %80'inde dış sofa (çardak) vardır. Çardakların üzeri kapalı, önü açık ve korkulukludur. Plânların bu yaygın öğesi bir özellik oluşturmaktadır (iç sofalı evlerde de dış çardaklı olanlar çoğunluktadır). 50 evin %5'i orta sofalı, %45'i iç sofalı,%50'si de dış sofalı plân tipindedir (örnekler dördüncü bölümdedir).

2.2. Malzemesine Göre

Yeşilyurt'ta hiç bir ev, salt bir malzemeden yapılmamıştır. Ne ahşap, ne taş, ne de kerpiç yalnız başına kullanılmıştır. Taş, ahşap, kerpiç ve ahşap çatkı kerpiç dolgu veya taş dolgu, evlerin değişik elemanlarını oluşturmuşlardır.

50 evin %100'ünün temeli moloz taş; % 80'inin su basman seviyesine kadar (zemin yüzeyinden) kaba yonu taş; %10 evin ise birinci kat duvarı taştır. Diğer dış ve bazı iç duvarlar kerpiç; çıkma ve bölme duvarları, ahşap çatkı+kerpiç, taş dolgu ve bağdadi tekniğindedir. Yöre halkı kerpiçle yapılan evlerin sağlıklı olduklarına inanmaktadır. Çizelge: 5'de bazı yapı malzemelerinin birim hacim ağırlıkları ve ısı iletkenliği hesap değerleri görülmektedir.

Çizelge: 5-Bazı Yapı Malzemelerinin Birim Hacim Ağırlığı ve Isı İletkenliği Hesap Değeri.

	Birim Hacim Ağırlığı (Kg/m^3)	Isı İletkenliği Hesap Değeri (λh) Kcal/mhc
Normal Beton (TS 500'e uygun Doğal Agrega veya Mıcır Kullanarak Yapılmış Betonlar	2200	1,50
Dolu veya Düşey Delikli Normal veya Klinker Tuğlalarla Duvarlar (TS 704, TS 705'e Uygun Tuğlalarla)	1200	0,43
Saman Katkılı Kerpiç Bloklarla Duvarlar	1700	0,60
Taş	1600	0,70
Harçlar (Sıva, Şap, ve Diğer Harç Tabakaları)	1800	0,75
Samanlı Kerpiç Harcı	1200	0,40
Testere Talaşı	200	0,06
Genleştirilmiş Perlit Agregasıyla Sıvalar, Harçlar	400	0,12

Kaynak: Borhan, B. Isı Yalıtımında Ytong. 1985, s. 13.

Evlerin duvarlarının kalın yapılması ve samanlı kerpiç harcıyla da sıvanmış olaması dış etkilerden (soğuk, sıcak) korunmaya katkıda bulunmaktadır. Resim 3'de kerpiç duvarlı ev görülmektedir.

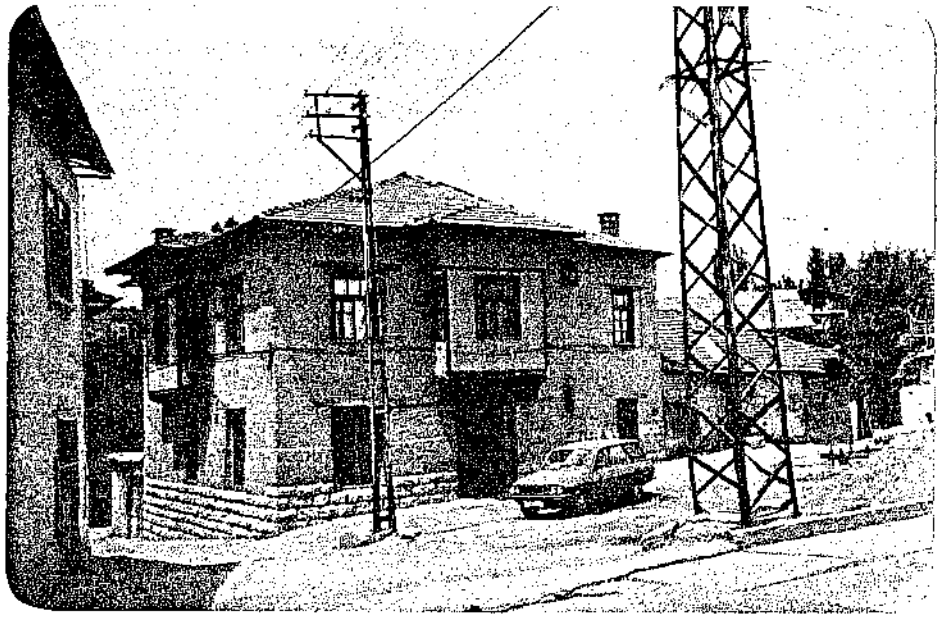

Resim: 3-Burhanettin Eren Evi: Tipik Kerpiç Ev örneği.

Geçmiş yıllarda Yeşilyurt yakınlarında çok miktarda "ardıç ormanı" bulunması (şimdi çok az kalmış) ve ardıç ağacının dayanıklı olması nedeniyle, evlerin kiriş, kirişleme ve dikmelerinin büyük bir çoğunluğu ardıçtır. Kiriş, kirişleme ve direkler, yuvarlak veya dikdörtgen kesitlidir. Kirişler yaklaşık olarak 20*25 cm, dikmeler 20*20 cm, kirişlemeler 6*10 cm, yuvarlak kesitliler de bu değerler doplayındadır (Kroki : 1).

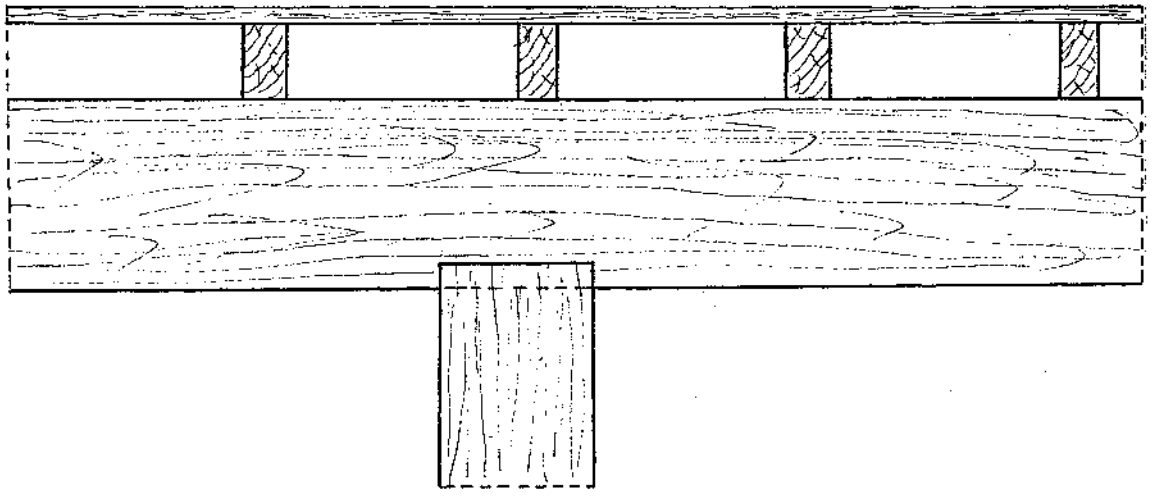

Kroki: 1- Direk, Kiriş, Kirişleme ve Tahtanın Birleşim Detayı.

Tavanlar genellikle normal tavandır (Resim: 4).

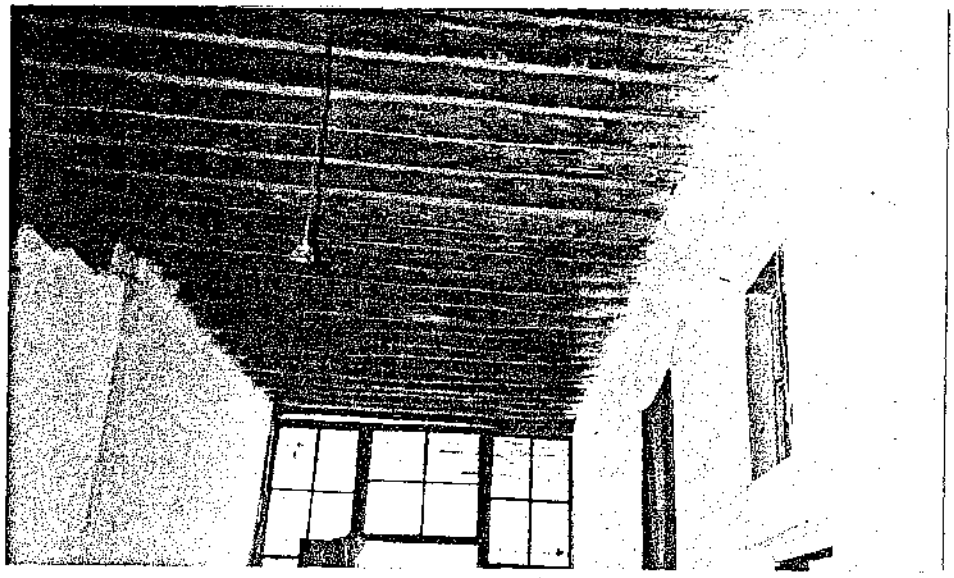

Resim: 4- İsmet Bilir Evi Zemin Kat Tavanı.

Bazı evlerde yuvarlak kesitli elemanların iyi birleşebilmeleri için birleşim yerleri kertilmiştir (Kroki: 2).

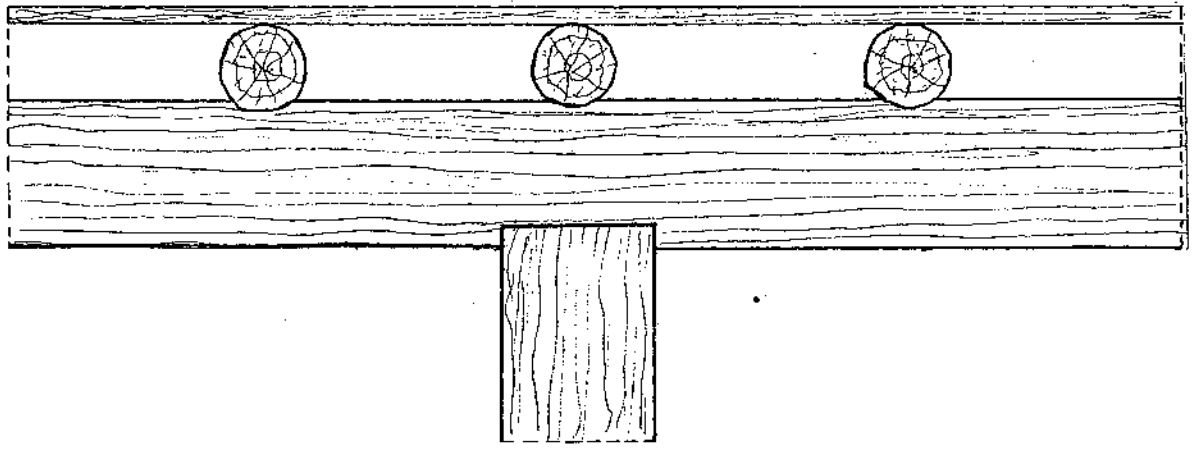

Kroki: 2- Yuvarlak Kesitlli Dikme, Kiriş, Kirişleme ve Tahta Birleşim Detayı.

2.3. Dış Cephe Biçimine Göre

Geleneksel mimarlık örneklerinde zemin katın üzerinde değişik biçimlerde çıkmalar yapılarak taşırılmıştır. Çıkmaları konsollar taşımaktadır. Yerleşme ve planın, gerekli işleve göre çözümü, cephelerden sonra gelmektedir (Sözen, 1984, ss. 30-31).

Yeşilyurt evlerinde cepheyi, tek çıkma, çift çıkma, çok çıkma, cephe çıkma, köşk, kapı, pencere ve saçaklar zenginleştirmekte, hareketli görünmesini sağlamaktadır (Resim: 5, 6.).

Resim: 5- Açık Çıkmalı Ev.

Resim: 6- Çok Çıkmalı Ev.

3. KATALOG

Yeşilyurt'ta araştırma yaptığım 50 evin plân tiplerini basit stilize çizgilerle karalama kağıdına çizdim. 50 evin plân tiplerini birbiriyle karşılaştırarak altı adet değişik plân tipi olduğunu belirledim. Bu nedenle, altı evi katalog"a alarak rölevesini çizdim.

> "Röleve kendi içinde bir eğitim olarak kalmaz. Röleve sayesinde öğrenci, MİMARİ olan binaları yakından tanır. Bizde bunun dışında başka çalışma sahası daha vardır. O da bilinmeyen bir binayı keşfedip tanıtmak. Avrupa mimari mekteplerinde hemen hemen tükenmiş olan konulara karşılık memleketimizde bunun aksi durum vardır. Bütün konular henüz ele alınmamış; tanınmamıştır. Öğrenci bu vaziyette yeni yeni mevzular keşfetmek durumunda ve mutluluğundadır. Bunun zevki, mesleğini seven bir genç için hudutsuz olmalıdır. Anadolu, bu sayede tükenmez bir hazine addedilebilir. Konular sonsuz ve birbirinden daha ilginçtir." (Eldem, 1968, s. 4).

Katalog bölümünde Yeşilyurt evlerindeki plân tiplerine ait örnekler, yapılış tarihleri dikkate alınarak incelenecektir (inceleme, çizim ve resimlerle desteklenecektir), seçilen 6 ev, Yeşilyurt'un halihazır haritası üzerinde gösterilmiştir (Harita:2).

Örnek : 1- Hüseyin Başıbüyük Evi
Yeri : Molla Kasım Mahallesi-Kasımağa Sokak, No: 87
Yapım Tarihi: 1880

Yeşilyurt'ta yapım tarihi tespit edilen en eski evlerden biridir. Ev, sahibinin statüsünü yansıtmaktadır (Resim: 7). Büyük bir bahçe içerisine "L" alana oturtulmuştur.

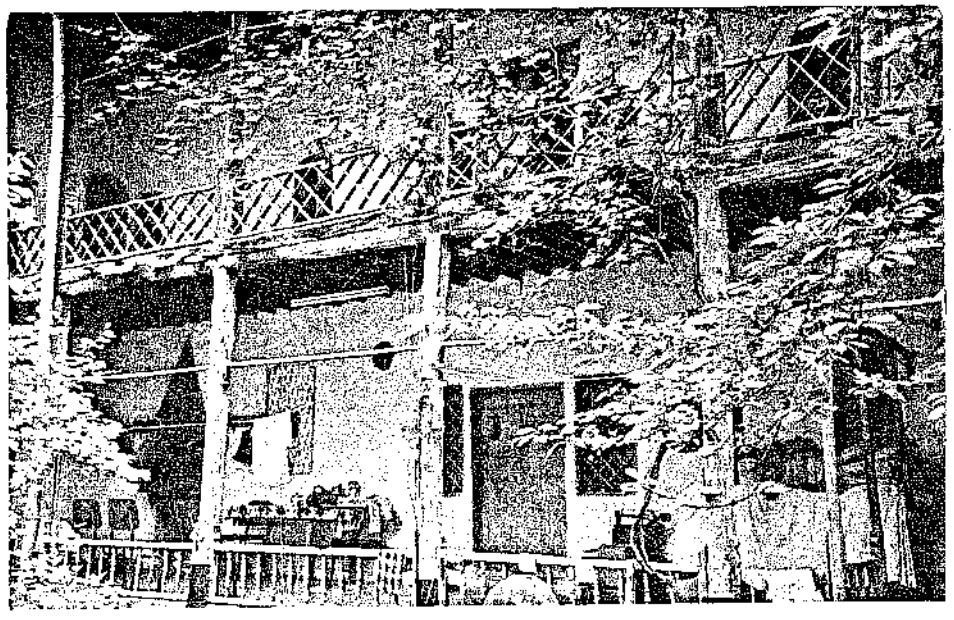

Resim: 7- Hüseyin Başıbüyük Evi'nin ön Cephesi.

> "Mimari yapıları belirli bir sınır ve düzen içinde çevreleyerek estetik ve fonksiyonel bir mekân halinde onları kucaklayıp tamamlayan BAHÇE her devirde yapısal ve bitkisel kompozisyon olarak ortaya çıkmıştır. İnsan eli değmeden bahçe olmaz; veya Alen'in dediği gibi Doğa tek başına bahçe yaratmaz." (Güreli, 1982, s. 35).

"Bahçe Şehir" fikri fazla idealist veya ütopik olarak nitelendirilmekle birlikte modern mimarinin yabancısı değildir (Arslanoğlu, 1983). Oldukça güzel manzaraya sahip olan evin, avlusu bakımlı ve düzenlidir. Avluda devamlı akan bir çeşme mevcuttur.

Biri zemin kat olmak üzere iki katlıdır. Zemin katta, odalar, mutfak, banyo, tuvalet ve depolar düzenlenmiştir (Plân: 1). Esas katta ise, odalar ve dış sofa (çardak) bulunmaktadır (Plân: 2). Avlu çevresi yüksek duvarlarla çevrilidir. Avluya, çift kanatlı büyük ahşap kapıdan girilmektedir. Avludan zemin katın sofasına iki basamaklı merdivenle çıkılır. Zemin kat-esas kat ve esas kat-çatı katı arasındaki sirkülasyonu ahşap merdivenler sağlamaktadır.

Bu ev, mekânlarının organizasyonuna göre "dış sofalı" plân tipindedir (Eldem, 1968).önü açık, korkuluklu olan çardak, manzarayla içiçedir. Burası dinlenme, oturma ve odalara iletişim görevlerini yapmaktadır.

Evin kalın duvarları kerpiç, ince duvarlar ahşap çatkı kerpiç dolgudur. Döşeme, tavan, doğrama ve çatı iskeleti ahşaptır. Duvarlar çamur sıvalı ve badanalıdır. Çatı örtü malzemesi alaturka kiremittendir. Esas katın arka cephe pencereleri mazgal deliği şeklinde, ön cephe pencere ve kapıları kemer şeklindedir (Plân: 3). Ocakların üzeri ahşap davlumbazlıdır. Davlumbazın yanında terek vardır (Resim: 8).

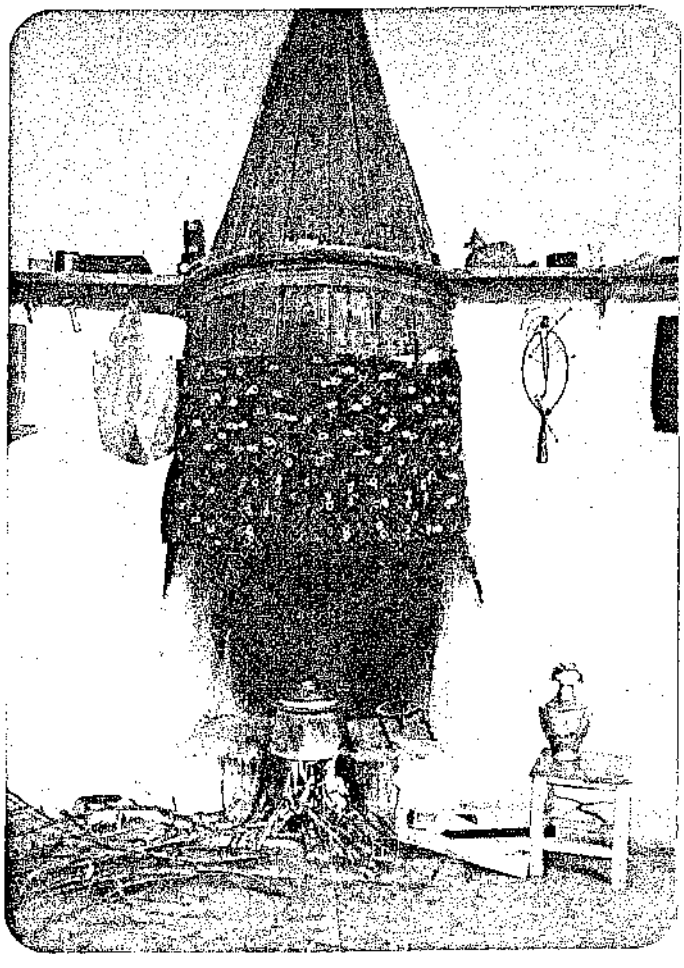

Resim: 8- Hüseyin Başıbüyük Evinden Ocak ve Ahşap Davlumbaz.

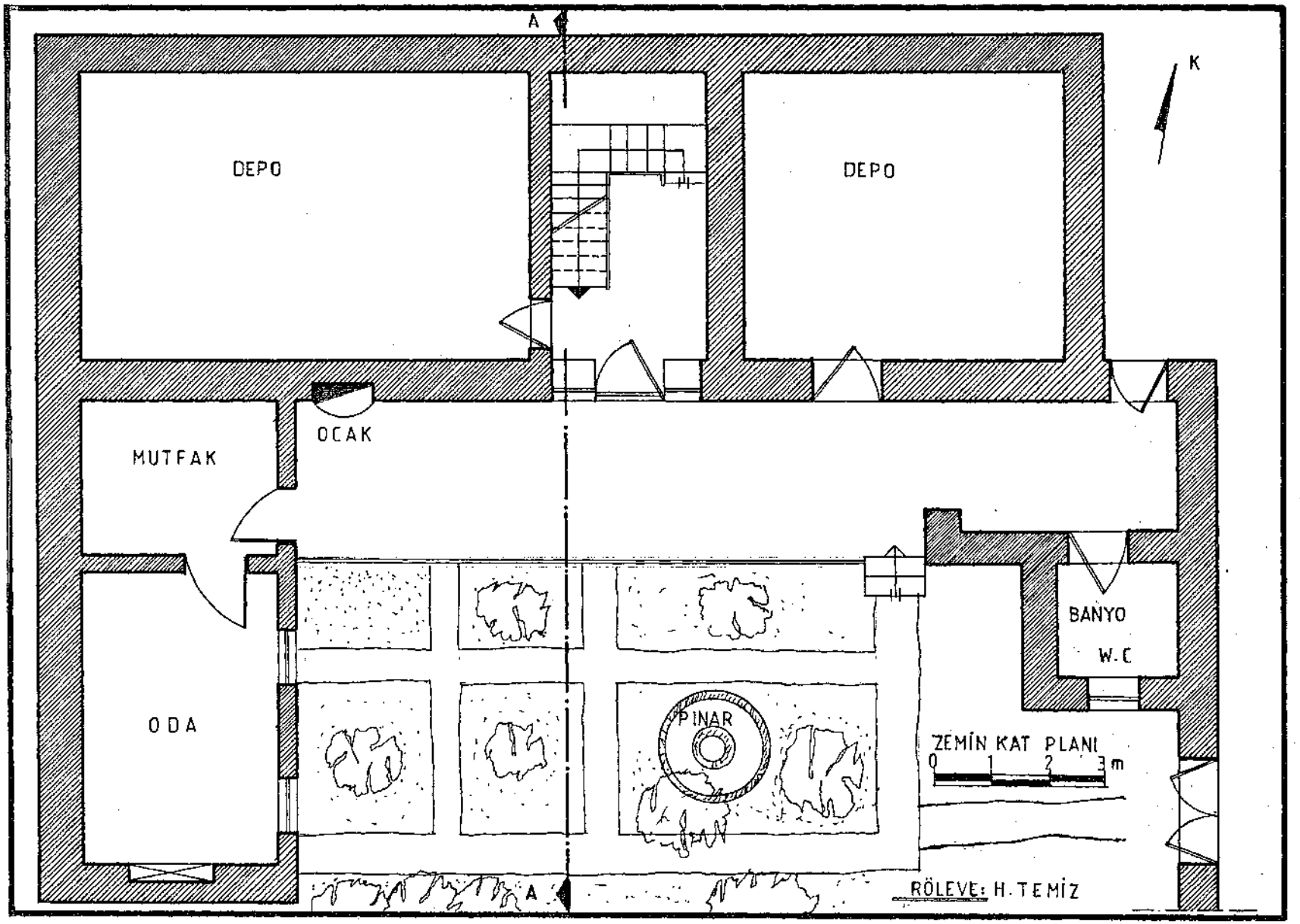

Plân: 1- Hüseyin Başıbüyük Evi, Zemin Kat Plânı.

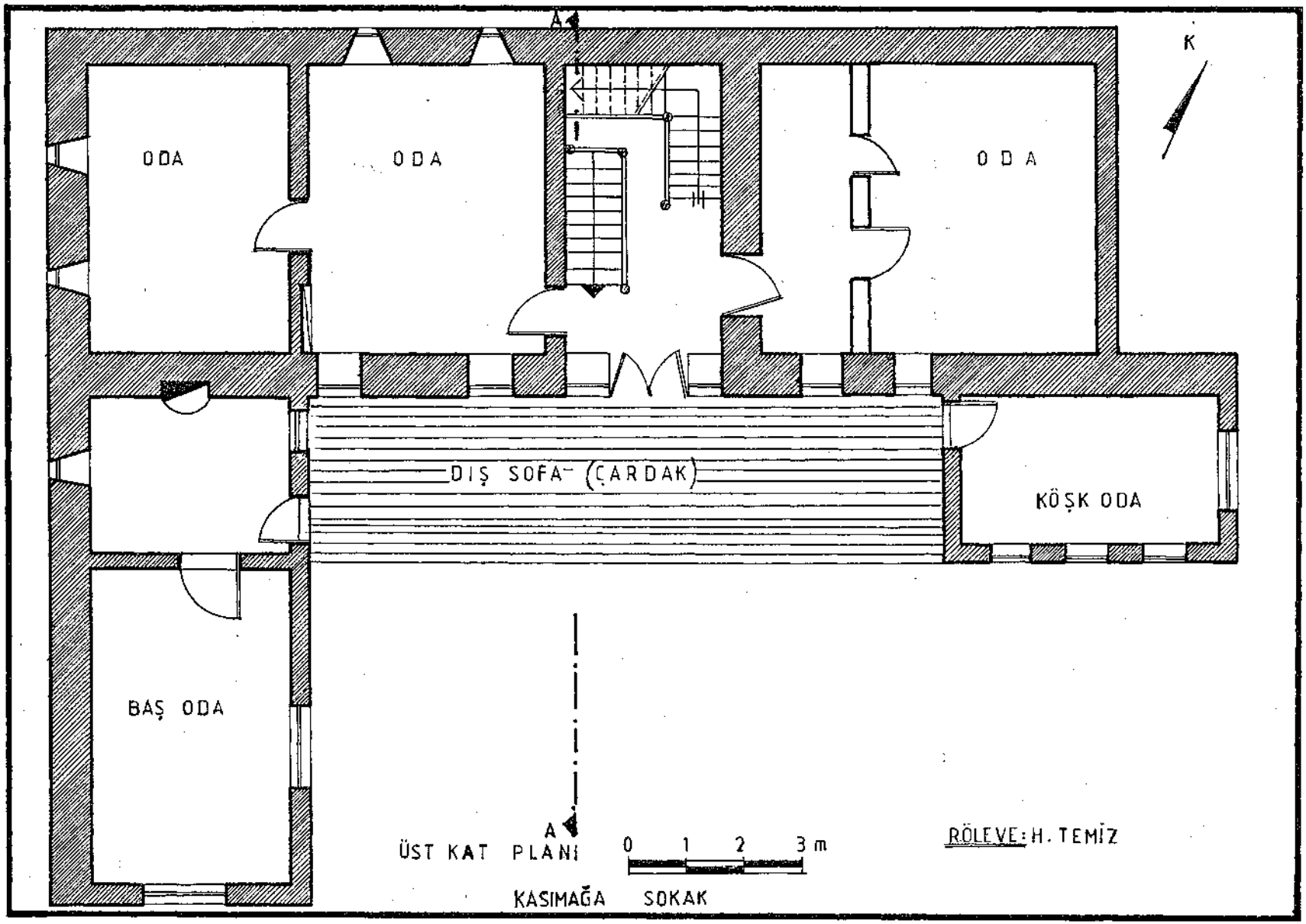

Plân: 2- Hüseyin Başıbüyük Evi, Esas Kat Plânı.

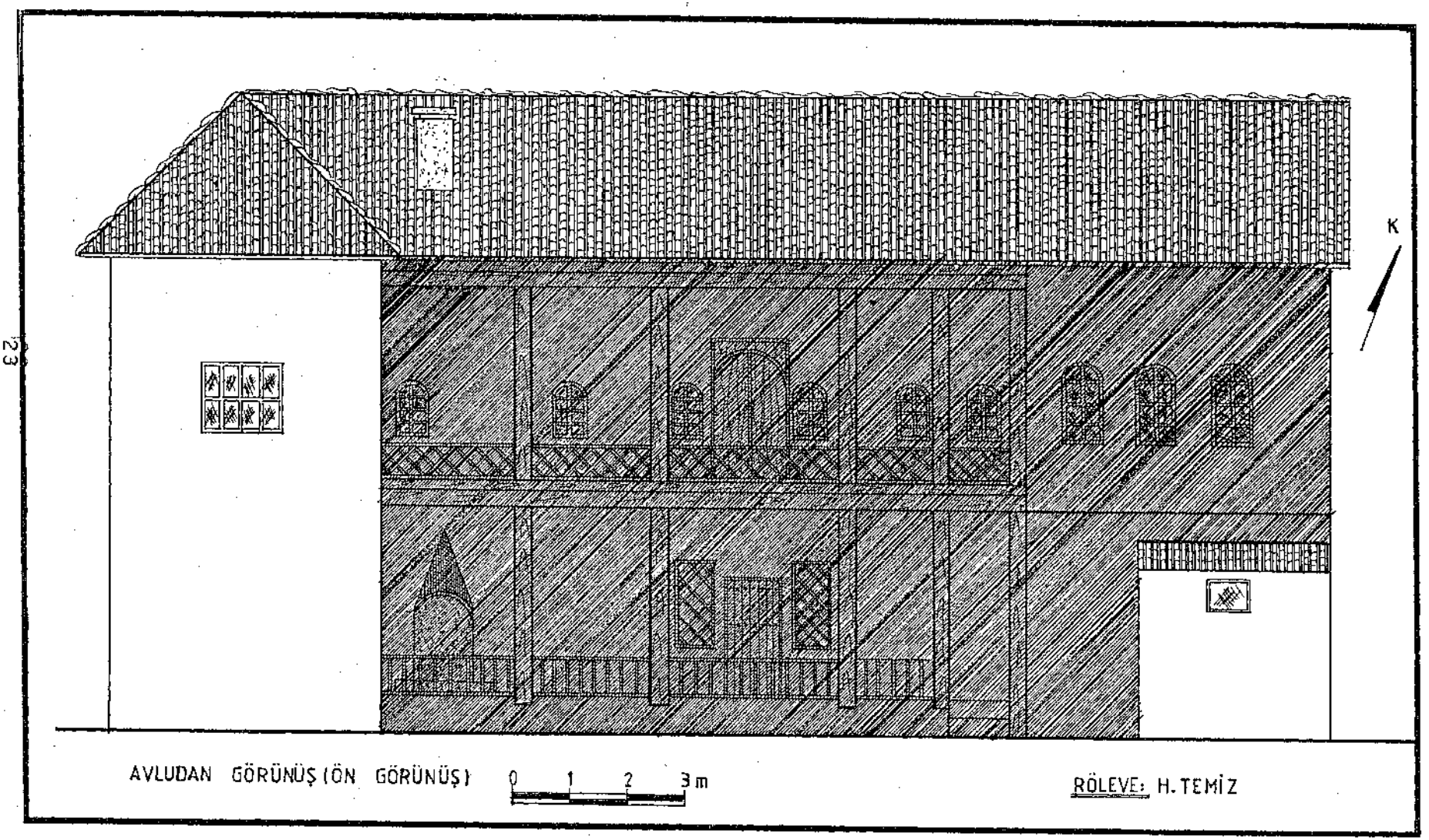

Plân: 3- Hüseyin Başıbüyük Evi, Avlu Cephesi.

Örnek No : 2- Yahya Yıldız Evi
Yapım Tarihi: 1880
Yer : Hamidiye Mahallesi-Karahacı Sokak, No: 6

Yahya Yıldız evi, Hüseyin Başıbüyük eviyle aynı tarihte yapılmıştır. Oturuş alanları da benzemektedir. Ev, "L" dış sofalı plan tipinin iyi bir örneğidir.

Giriş Karahacı Sokağı'ndan , çift kanatlı, taşlığa açılan kapıyladır. Taşlıktan zemin katta bulunan mekanlara geçilmekte ve üst kata çıkılmaktadır. Zemin katta, mutfak, banyo, tuvalet, tandır, kömürlük, taşlık, sofa ve avlu bulunmaktadır (Plân: 4).

Yazın sıcak günlerinde, zemin katın sofasındaki sedirlere oturulmmaktadır. Esas katta oda girişleri "L" sofadandır. Sofanın sağ kolu daha geniştir. Odaların hepsi ayni özellikte döşenmemiş ve bezenmemiştir. Başodaya özellikle özen gösterilmiştir (Bektaş, 1978). Yahya Yıldız evinde başoda, sol baştaki odadır. Evin çıkmalarının üçü de sokağa uzamıştır. Odalar tek sıralı; odalar ve sofa arasında kot farkları vardır (Plân: 5). Çatının ön cephesi açıktır.

Zemin katın üç kenarı kalın (70 cm.) kerpiç duvardır. Esas katta, sağ ve sol cephe duvarları kalın, diğer duvarlar ahşap bağdadi tekniğindedir. Döşeme, doğrama ve çatı ahşap; çatı örtü malzemesi alaturka kiremittir. Dolaplar ahşap kapılı ve ahşap oymalarla süslenmiştir (Resim: 9).

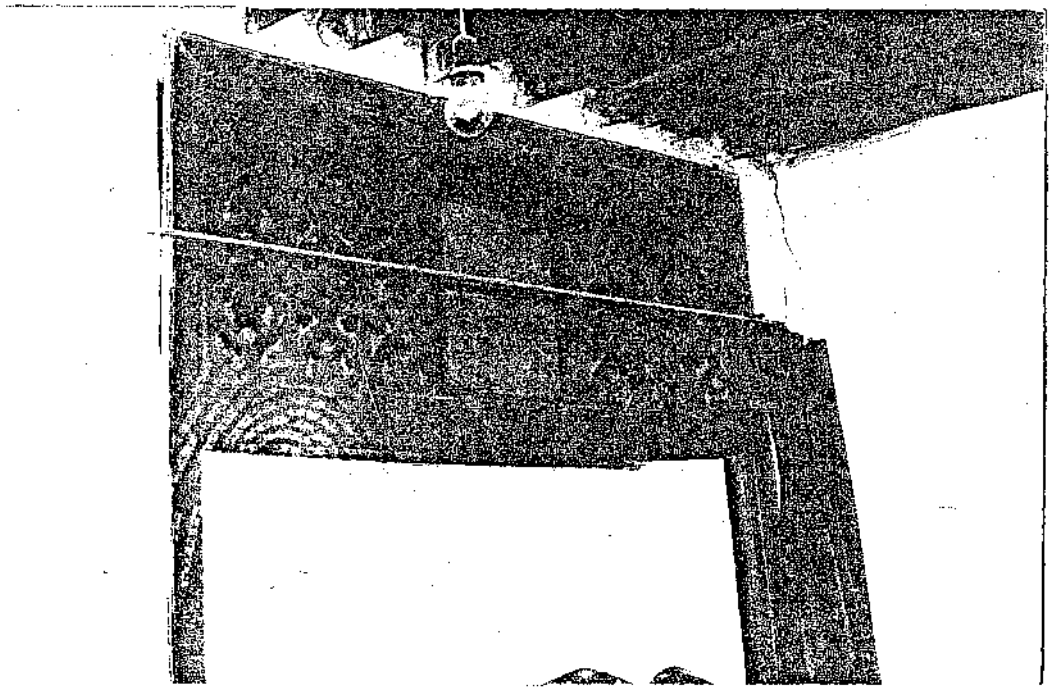

Resim: 9- Yahya Yıldız Evi, Dolap Üstü Süslemesi.

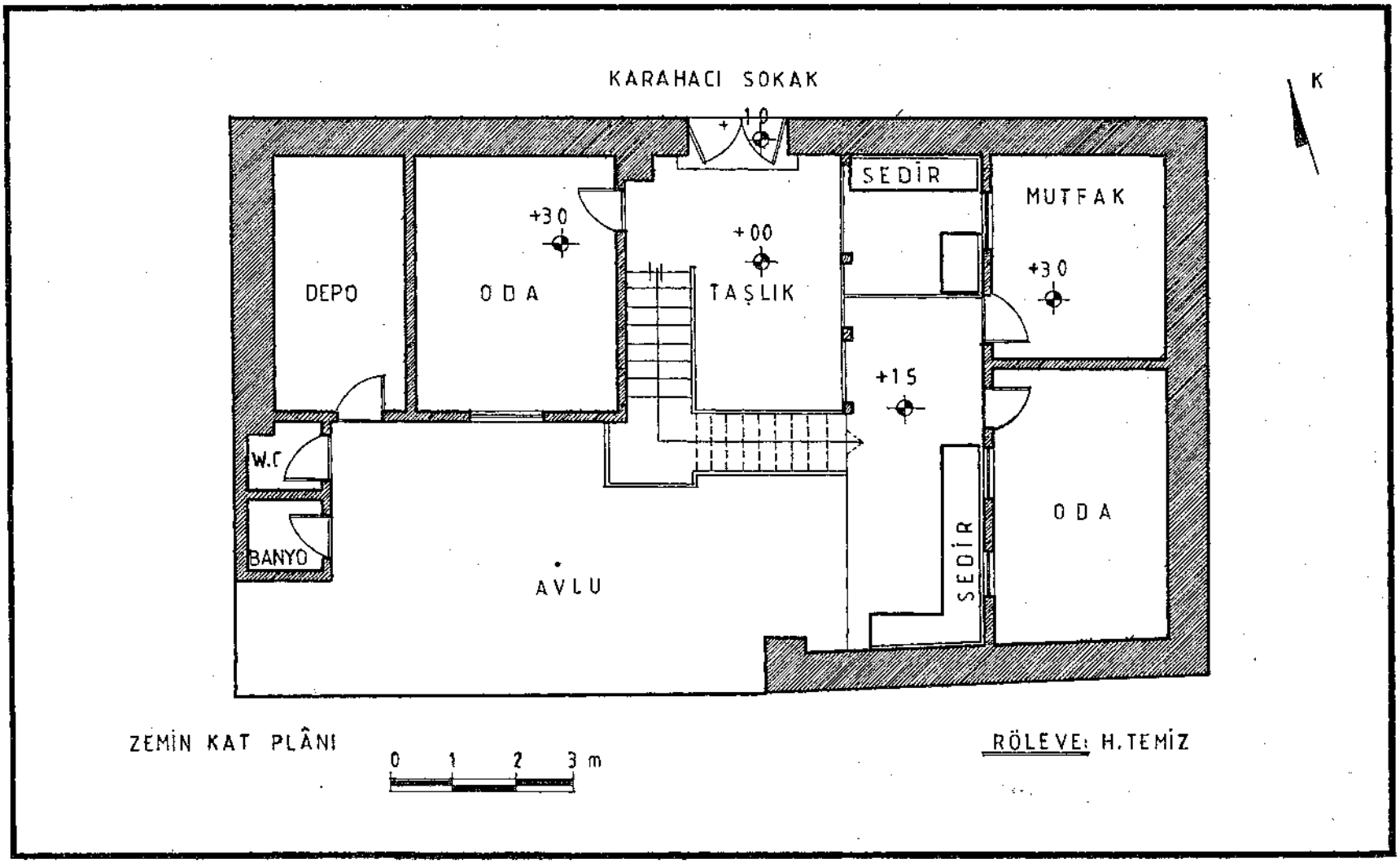

Plân: 4- Yahya Yıldız Evi, Zemin Kat Plânı. (1880)

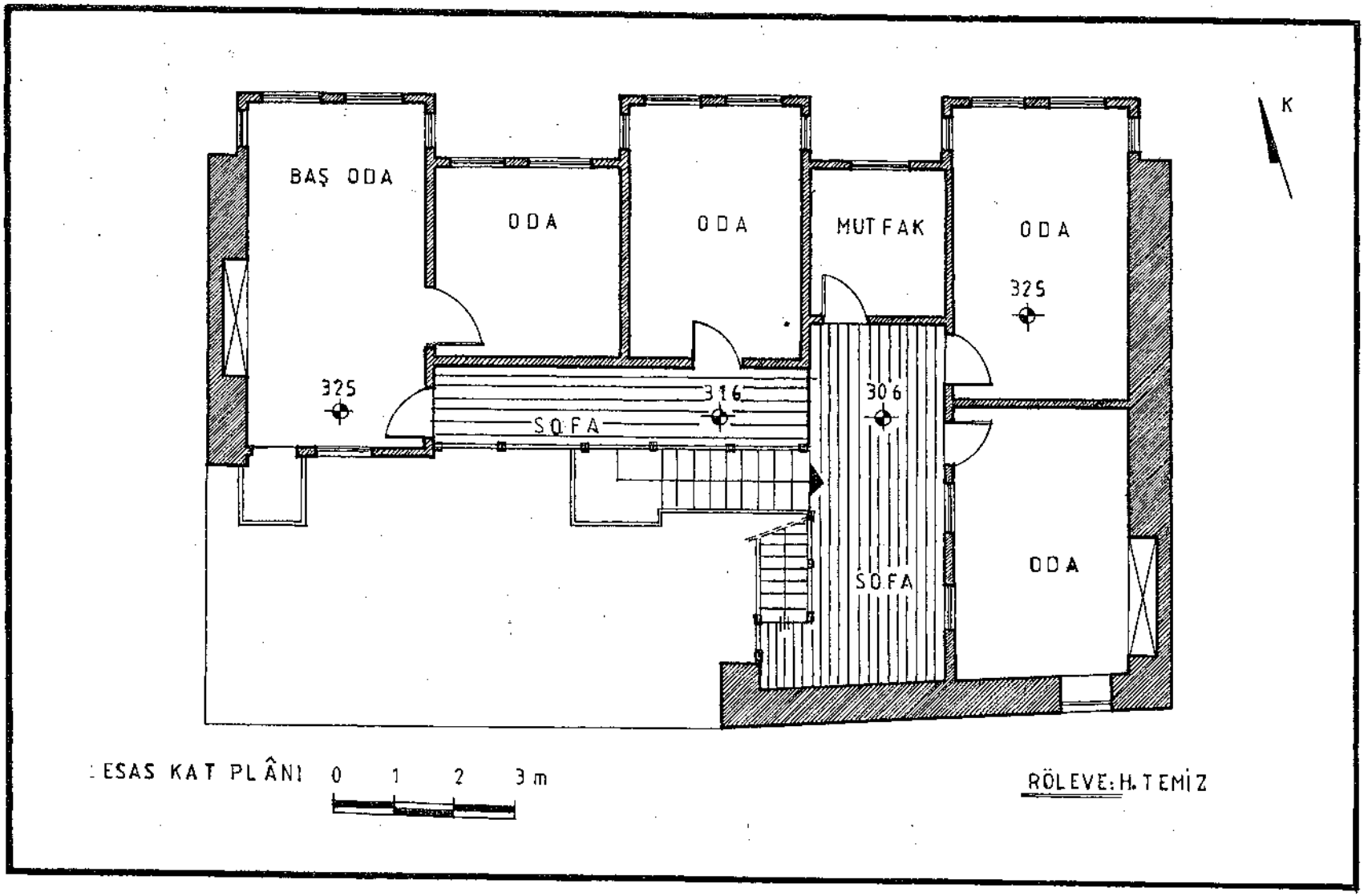

Plân: 5- Yahya Yıldız Evi, Esas Kat Plânı.

Örnek No : 3- İsmet Bilir Evi
Yeri : Hıroğlu Mahallesi-Hacıhafiz Sokak, No: 152
Yapım Tarihi: 1917

Ev, genel olarak Yeşilyurt evlerinde olduğu gibi, kuzey-güney yönünde dikdörtgen bir alana sahip; uzun kenarı doğrultusunda Atılgan Caddesi'ne paraleldir (Resim: 10).

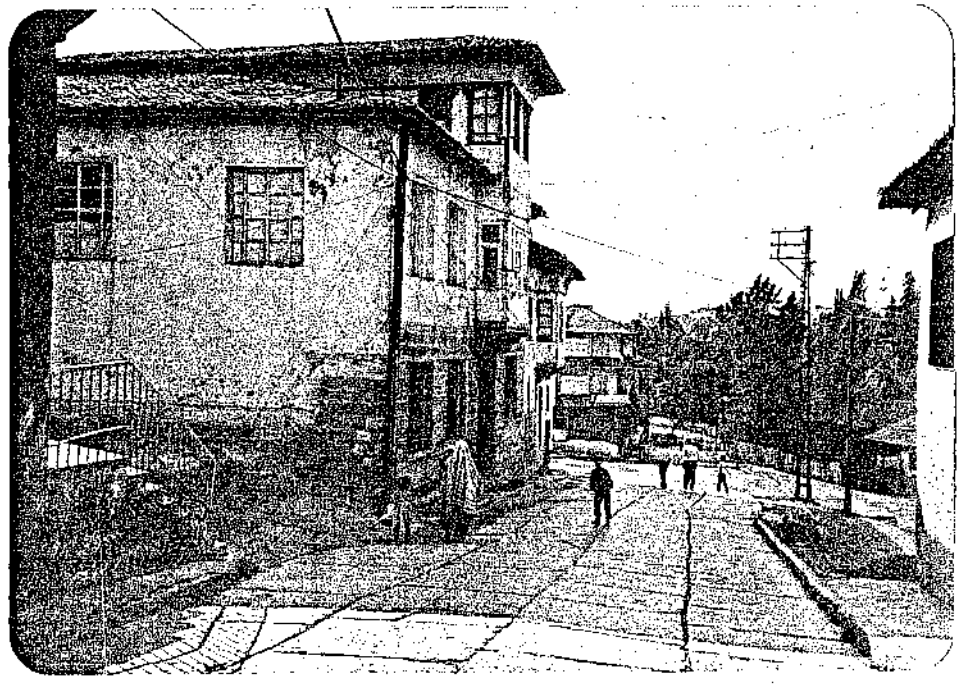

Resim: 10- İsmet Bilir Evi.

Ev, mekânlarının organizasyonuna göre "iç sofalı eyvanlı" plân tipindedir (Eldem, 1968). Evin zemin zemin katına, Atılgan Caddesi ve Hacıhafiz Sokak'taki avlu kapısından girilir. İlk inşa edildiğinde zemin kat depo iken, sonradan ev olarak düzenlenmiştir(Plân: 6). Zemin kattan esas kata çıkılan merdiven iptal edilerek, dışardan betonarme merdiven yapılmıştır.

Evlerde onarım yapılmasının temel nedenlerinden biri, iç mekân çözümlemelerinin yetersiz olmasıdır (Eriç, 1987). Evler yapıldığı çağın aile yapısı ve ihtiyaçlarına göre plânlanmaktadır. Onun için, eski evlerde yeni biçimlendirmelere gidilmektedir.

Zemin kat ve esas katta bazı değişiklikler yapılmıştır. Esas katta sofa ortadan bölünerek, sağ sofa kapatılmıştır (Plânda, sonradan yapılan kısımlar taranmamış, boş bırakılmıştır). Odaların, sofanın iki kenarına sıralanmasıyla oluşturulan plânda, sofanın iki ucunda çıkma görülür (Plân: 7). Avlu tarafındaki çıkma açık, cadde tarafındaki kapalıdır. Çatı katı, birinci kattaki sofanın üzerine düzenlenmiş; çatı katının da iki tarafı çıkmalıdır. Cadde tarafındaki oda "köşk oda" niteliğine sahiptir (Plân: 8). Bu kat, dinlenme yeri ve misafir içindir. Çatının güney cephesinin sağ tarafı açıktır (Plân: 9). Avluda tandır, ahır ve ağaçlar yer alır.

İsmet Bilir evinin zemin kat duvarları pencere altına kadar kaba yonu, üst kısım ise ince yonu taşlarla örülmüştür. Esas kat duvarları kerpiç; çıkma duvarları ile sonradan yapılan duvarlar, ahşap çatkı+kerpiç dolgudur. Taş duvarlar ve kerpiç duvarlar arasında ahşap hatıllar vardır (Resim: 10).

Çatı strüktürü, doğrama, tavan, döşeme ve çıkmayı taşıyan konsollar ahşaptır. Ahşap malzeme seçiminde özen gösterimiştir (örneğin, dış kapı karaağaçtan yapılmıştır). Dolaplar ve yüklükler duvara gömme ve ahşap kapılıdır (Resim: 11).

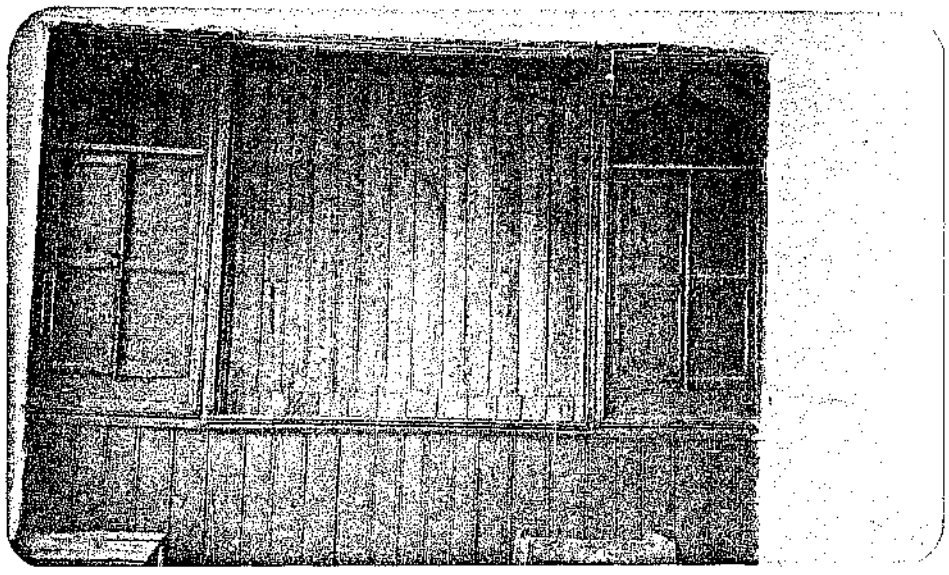

Rerim: 11- İsmet Bilir Evi, Zemin Katındaki Gömme Dolap.

Kapı ve pencerelerde iç tarafta diş yapılmıştır (Resim: 12, 13).

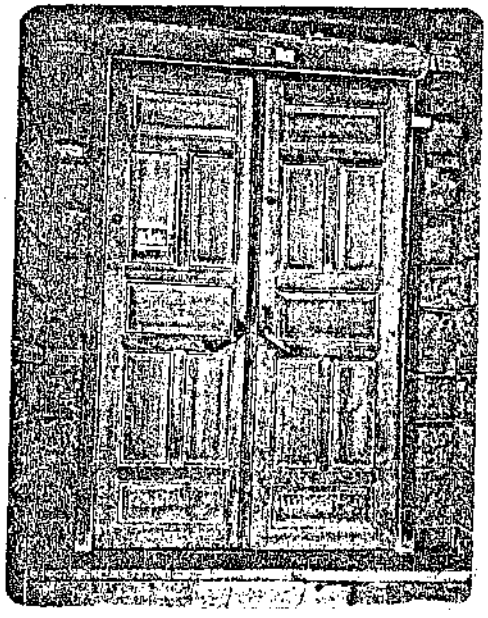

Resim: 12- İsmet Bilir Evi, Cadde Giriş Kapısı.

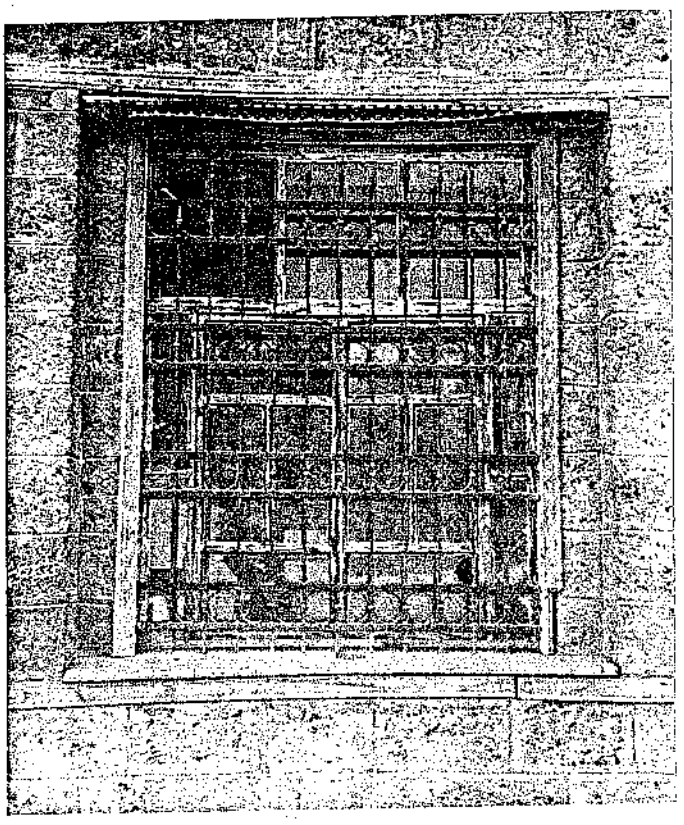

Resim: 13- İsmet Bilir Evi, Zemin Kat Penceresi.

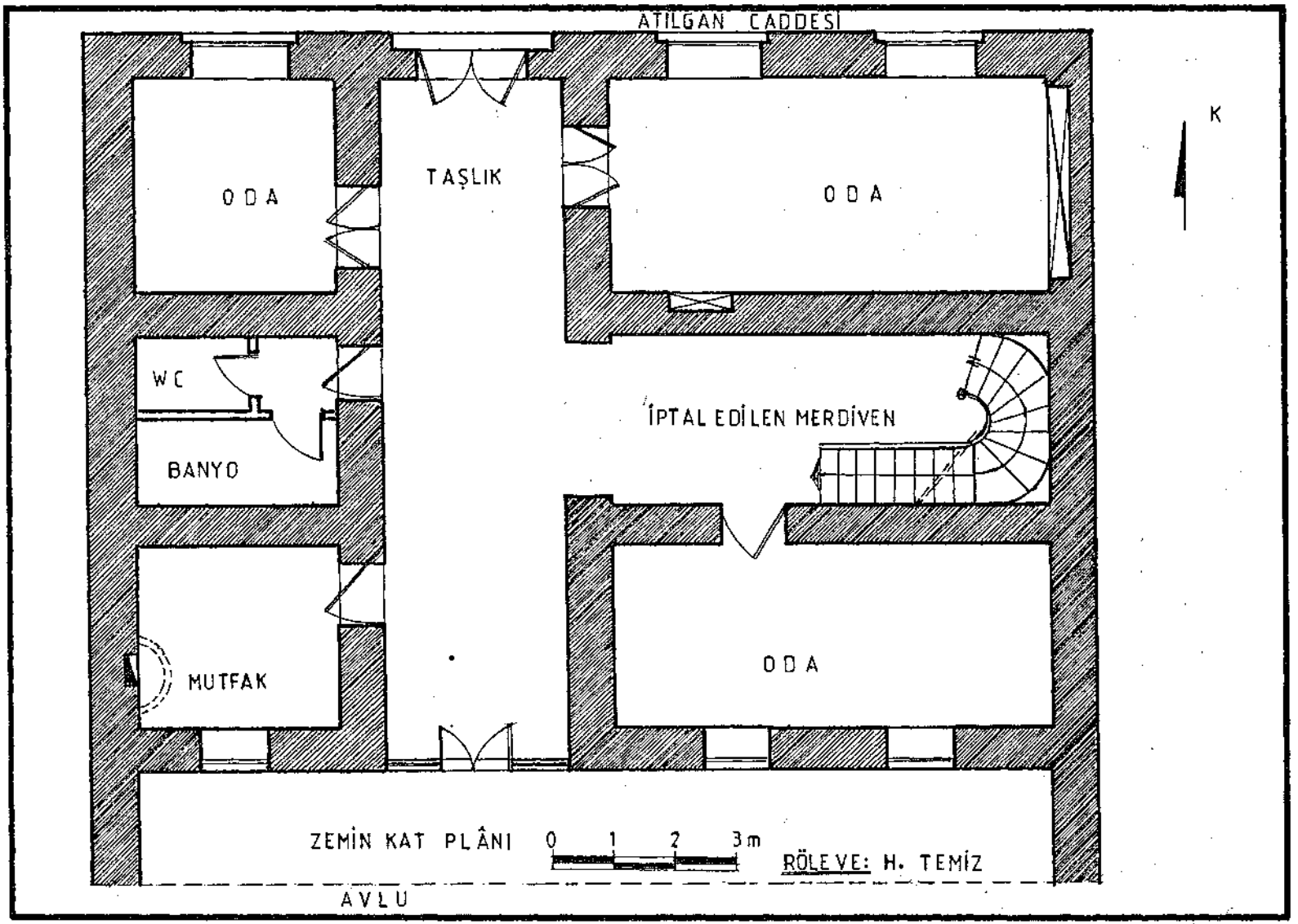

Plân: 6- İsmet Bilir Evi, Zemin Kat Plânı. (1917)

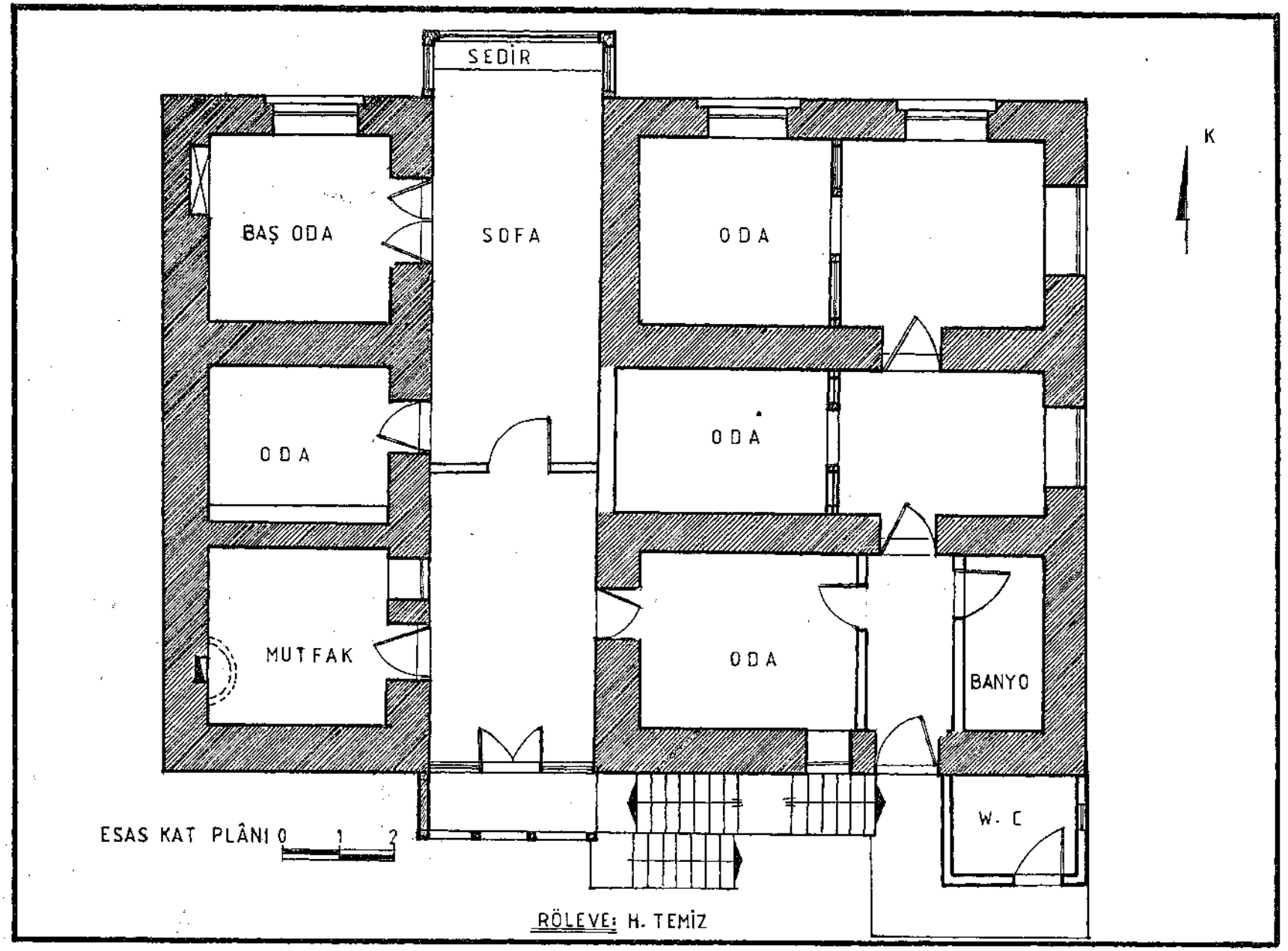

Plân: 7- İsmet Bilir Evi, Esas Kat Plânı.

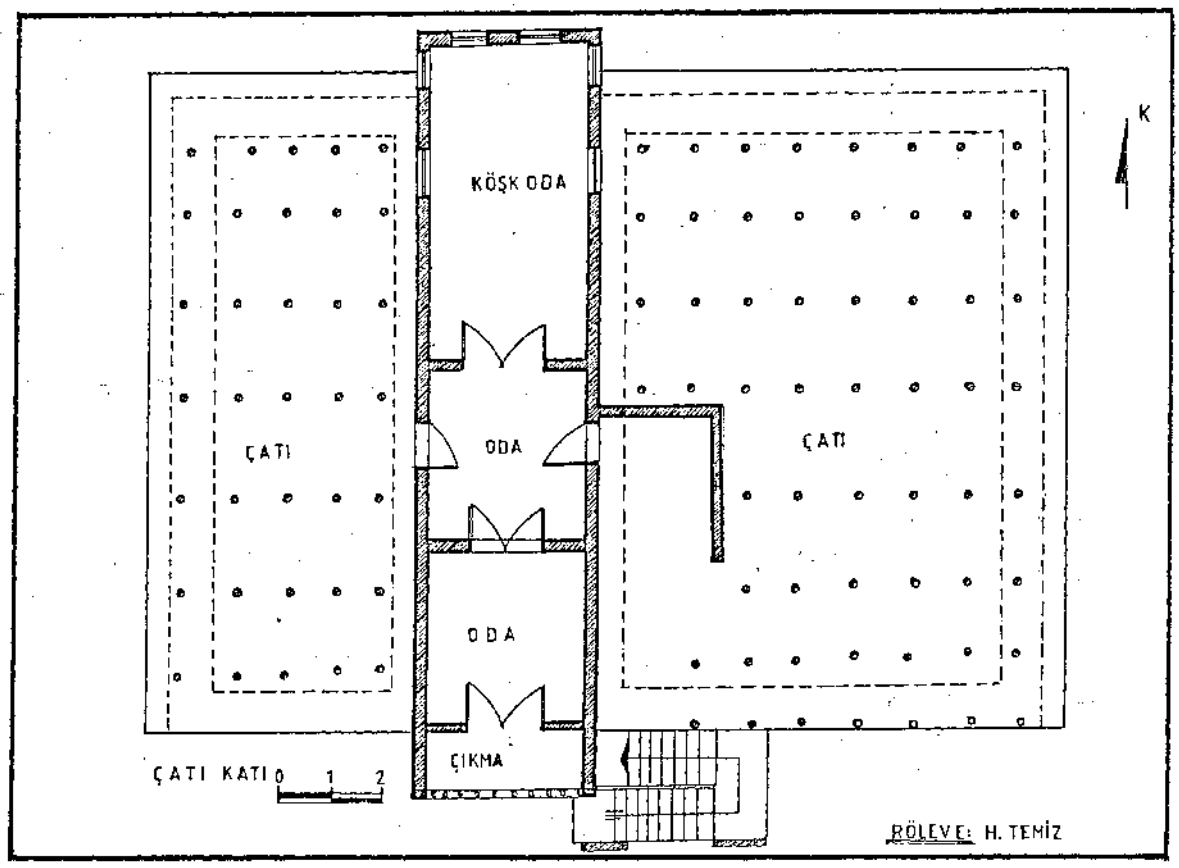

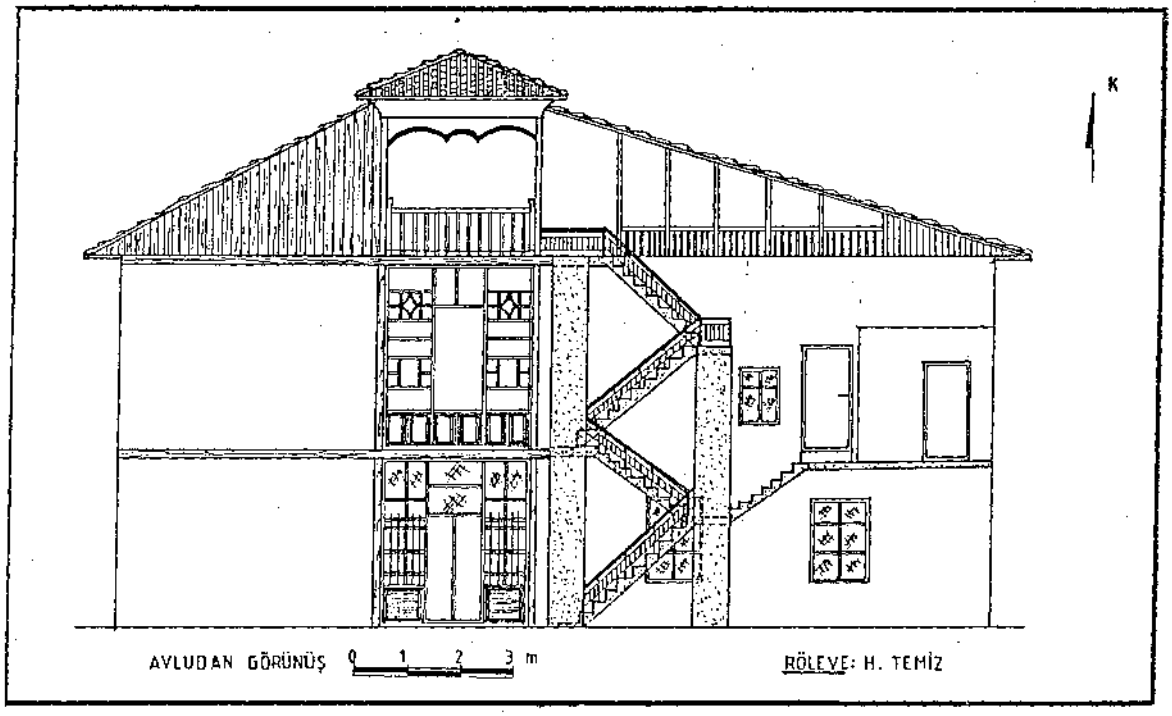

Plân: 8,9- İsmet Bilir Evi, Çatı Katı ve Avlu Cephesi Plânları.

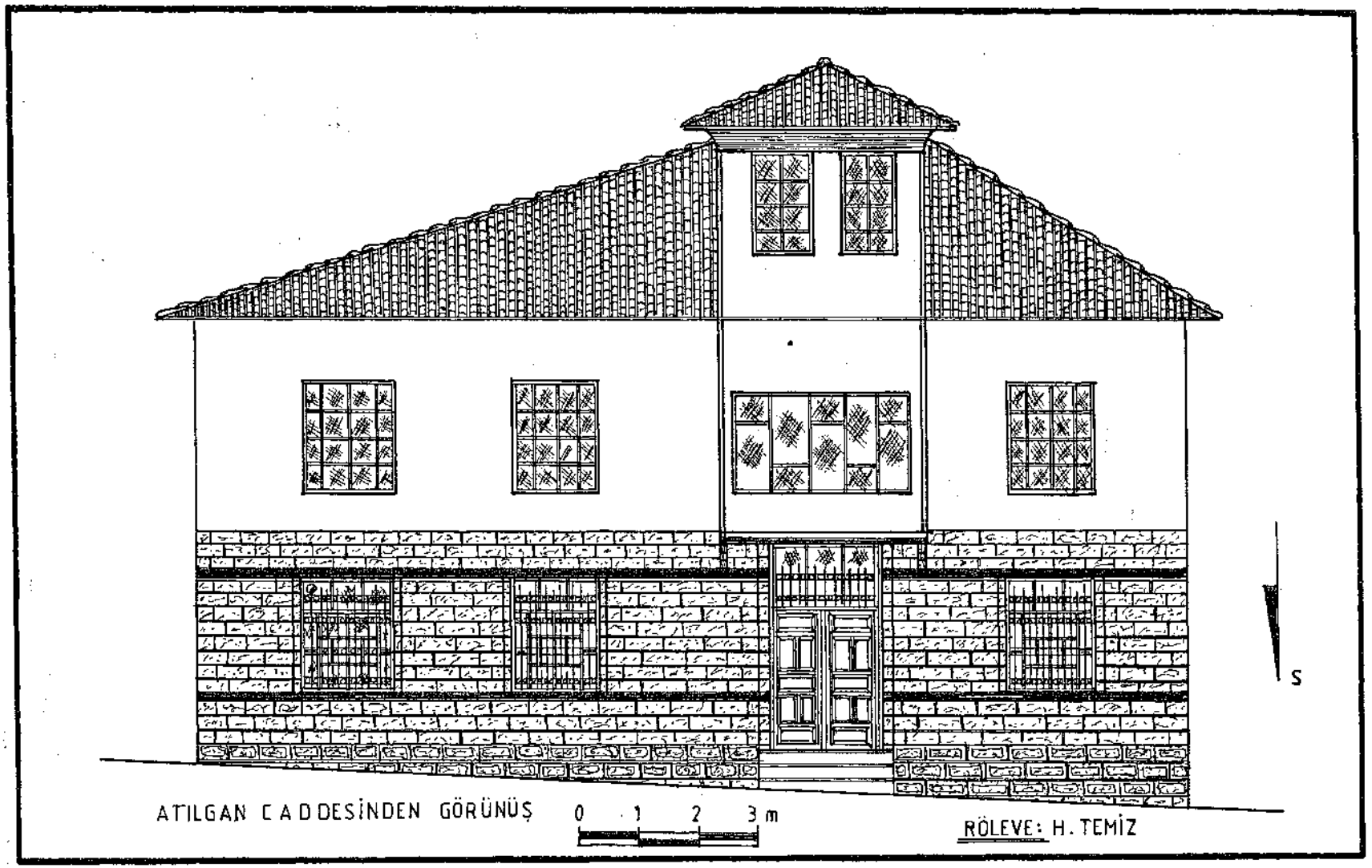

Plân: 10- İsmet Bilir Evi, Ana Giriş Cephesi.

Örnek No : 4- Hanifi Tanbay Evi
Yeri : Hıroğlu Mahallesi-Adıyaman Caddesi, No: 87
Yapım Tarihi: 1931

Evin, oturum alanı dikdörtgen, ana cephesi Adıyaman Caddesi'nedir. Zemin kat, esas kat ve çatıda inşa edilen köşkle birlikte üç katlıdır. Zemin kata, Adıyaman Caddesi ve avluda yapılan kapılarla girilir. Zemin kat dükkân olarak düzenlenmiş (sonradan bazı onarımlar yapılarak, dükkân sayıları artırılıp, banyo ve tuvalet ilâve edilmiştir). Plânlarda değişiklik yapılan kısımlar taranmamıştır (Plan: 11).

Esas kat "iç sofalı" plân tipindedir (Eldem, 1968). Sofanın sağ tarafı, avluya açıkken sonradan kapatılmıştır. Hanifi Tanbay Evi, onarımlar sonucu iki ev haline getirilmiştir (Plân: 12).

Çatıya sekizgen tabanlı orijinal köşk yapılmış, köşkün kenarları ve tavanı da sekizgendir. Köşkün yedi cephede penceresi, birin de ise kapı vardır. Buraya ahşap merdivenle çıkılır (Plân:13) Köşkün çatısı sekizgen piramit şeklinde, üzerine "alem" yapılmıştır (Plân: 14).

Evin batı ve kuzey cephe duvarları kalındır. Kalın duvarlarda küçük pencereler ve gömme dolaplar yapılmıştır. Dolap kapakları ahşaptan yapılmış ve süslemelidir (Resim: 14). Cephede üç adet çıkma vardır: Orta çıkma, yan çıkmalardan ileride ve yan kenarları pahlıdır. Ana cephe, kemerli çok sayıda pencereye sahiptir. Ana cephenin inşası çok özeldir.

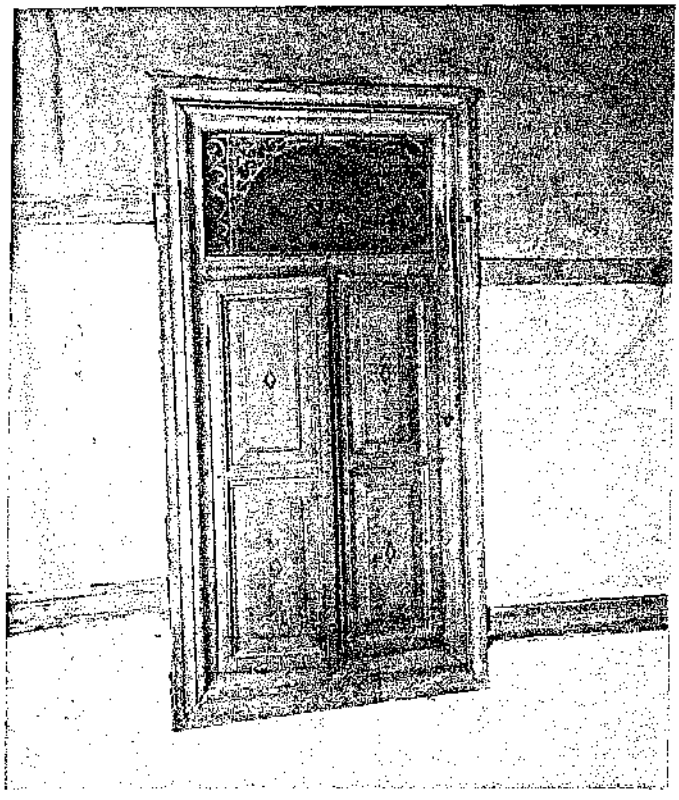

Resim: 14- Hanifi Tanbay Evi, Gömme Dolabı.

Evi, ilk sahibi İbrahim PEKTAŞ bizzat kendisi inşa etmiştir (1). Evin kerpiç duvarları, kerpiç dolgu duvarları sıvaları, doğramaları, tavan, döşeme ve diğer tüm elemanları büyük bir sabır ve özenle yapılmıştır. Ancak, sahibi öldükten sonra bakımsız kalmış; bugün büyük bir bölümü boştur (Resim: 15).

Resim: 15- Hanifi Tanbay Evi, Orta Odanın İç Görünüşü.

(1) İbrahim PEKTAŞ, 1887 yılında Yeşilyurt'ta doğmuştur. Çocukluk yıllarında yapı ustalarının yanında çırak olarak çalışmaya başlamış; çıraklık dönemi 20-25 yaşına kadar devam etmiştir. Ustalarının en önemlisi Hacı Ahmet Ustadır. Yeşilyrt'ta bir çok evin yapımında usta olarak çalıştığı gibi, bazı ev sahipleri de görüşlerinden yararlanmışlardır. Seferberlik sırasında, Tohma Çayı üzerine askerlerin geçmesi için, kısa sürede köprü inşa etmiştir. İyi bir usta olmasından dolayı "Yeşilyurt'un Mimar Sinanı" olarak anılmaktadır. 1948 yılında ölmüş; mezarı Yeşilyurt'tadır

Kaynak: Hacı PEKTAŞ (İbrahim PEKTAŞ'ın yeğeni), Ekim 1989.

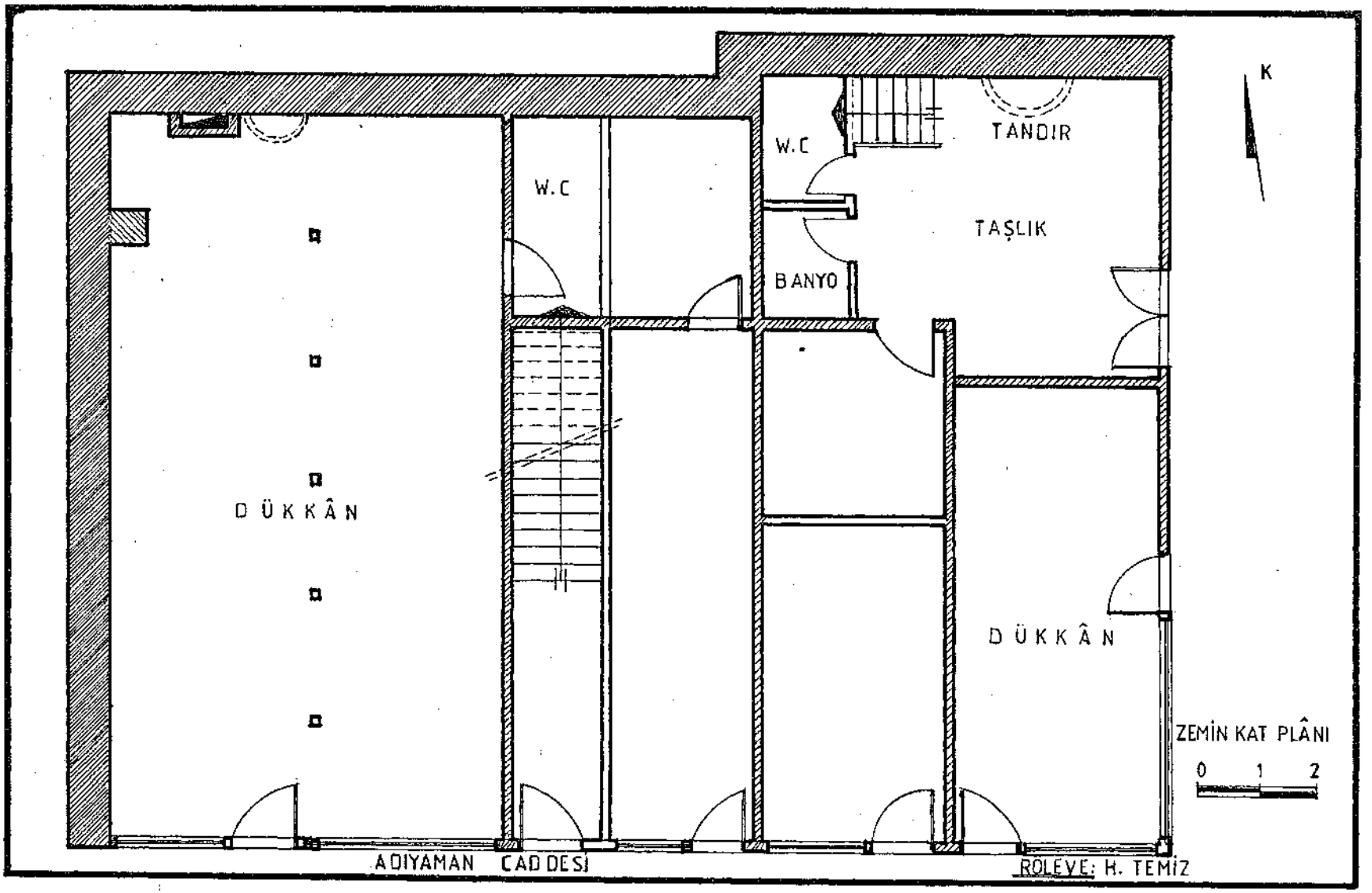

Plân: 11- Hanifi Tanbay Evi, Zemin Kat Plânı.

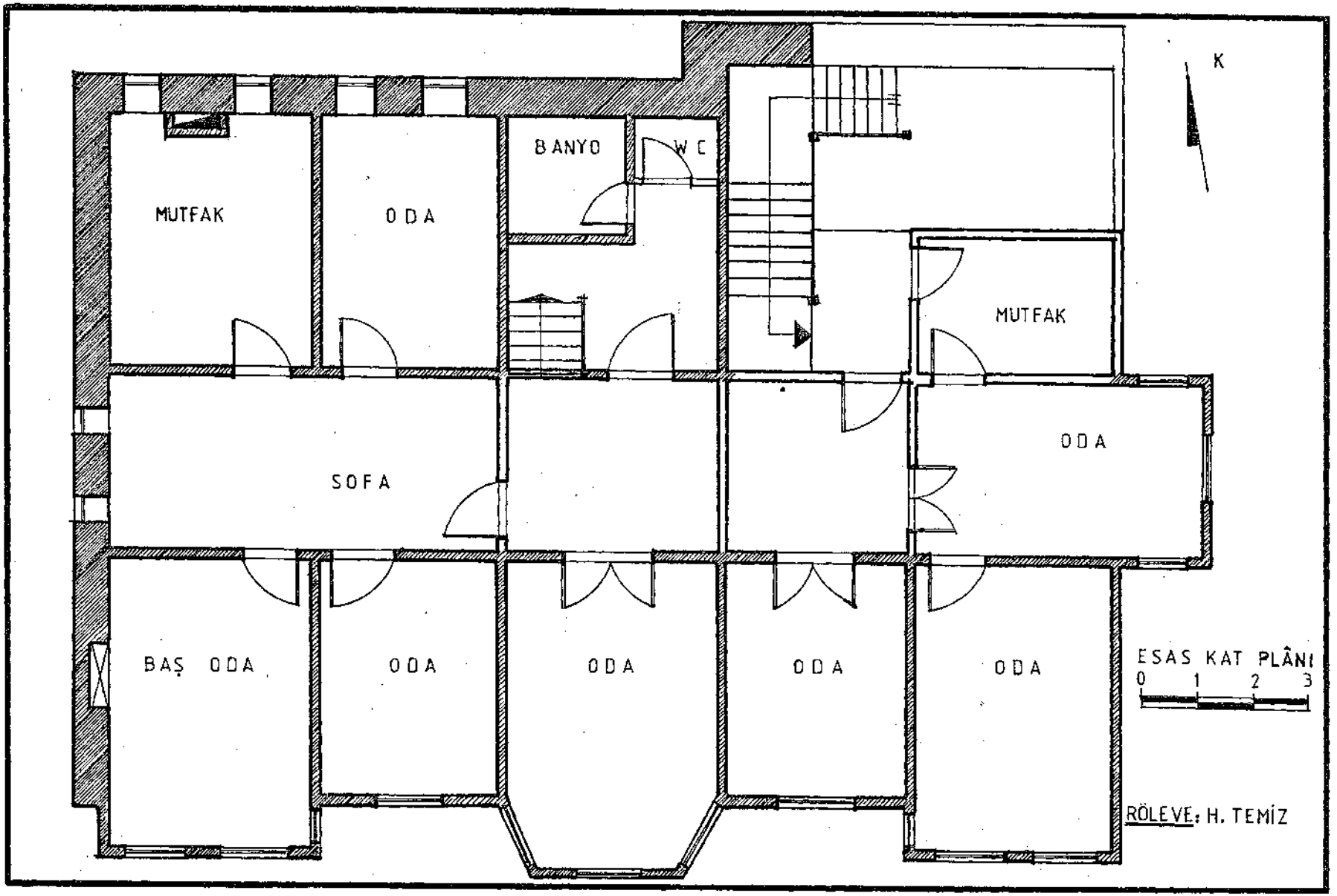

Plân: 12- Hanifi Tanbay Evi, Esas Kat Plânı. (1934)

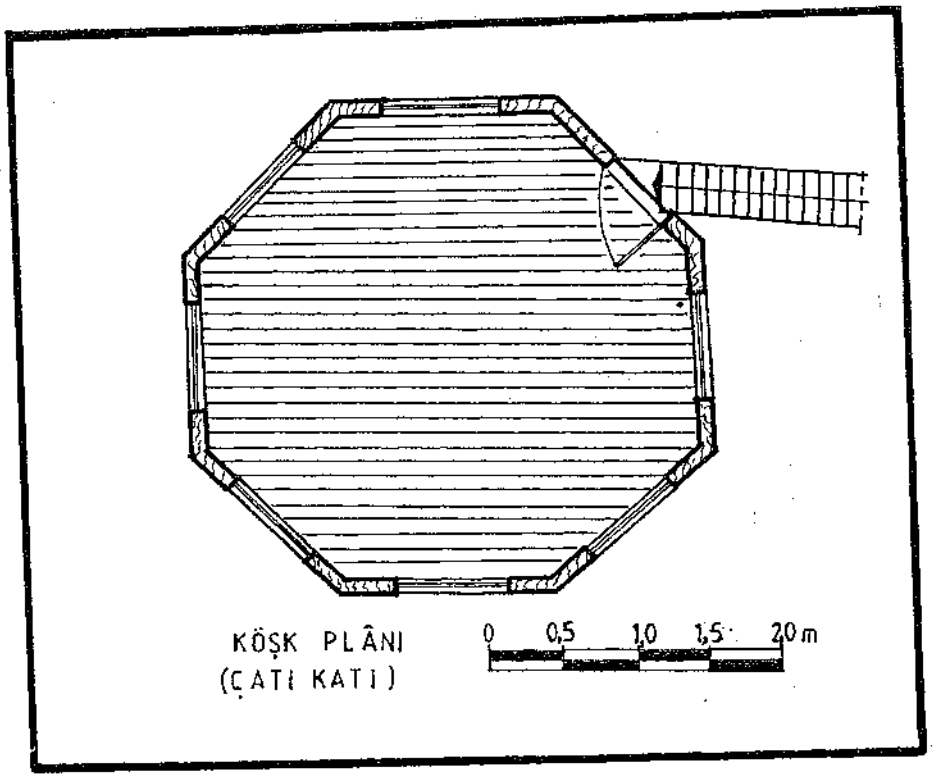

Plân: 13- Hanifi Tanbay Evi, Köşk Plânı.

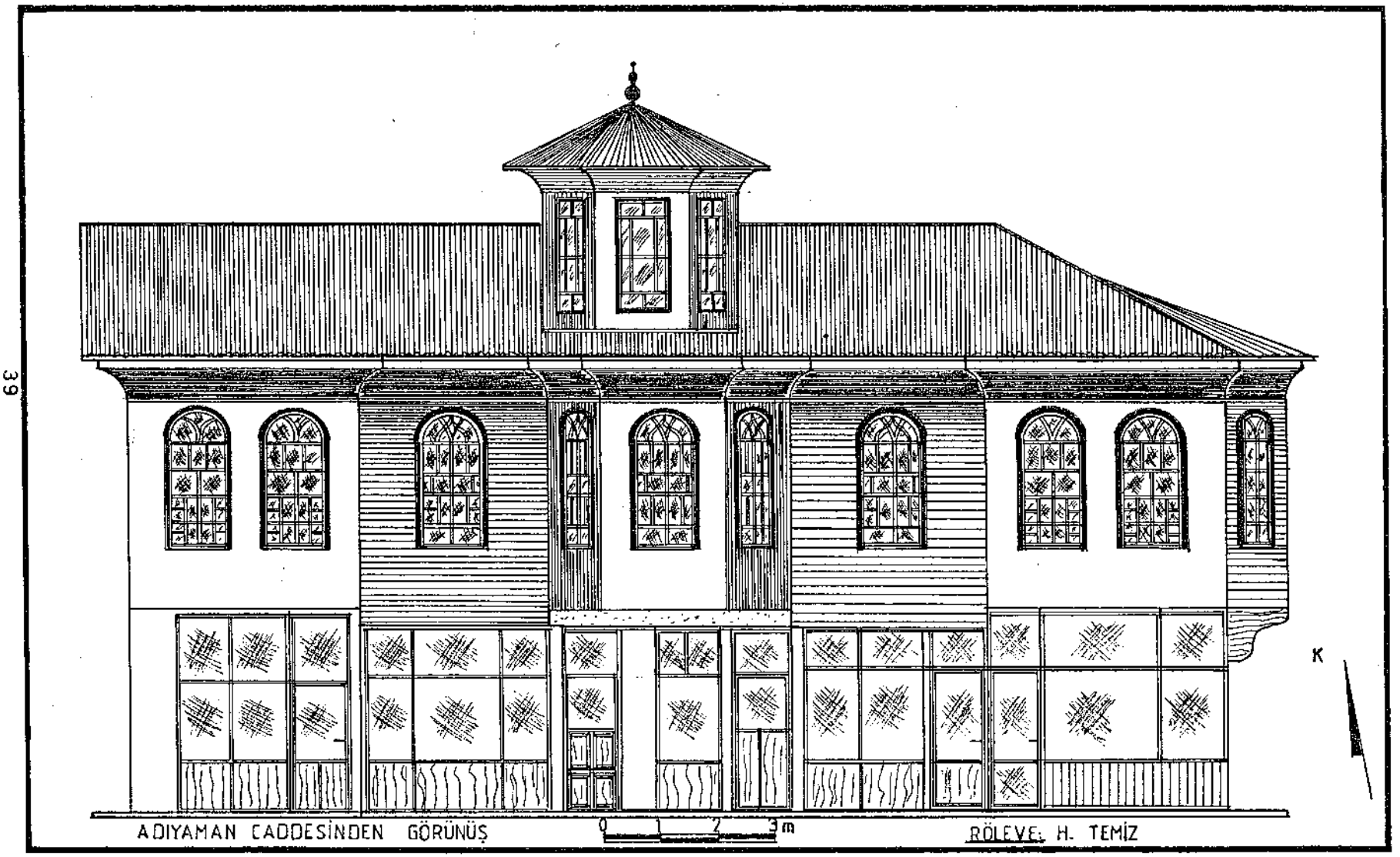

Plân: 14- Hanifi Tanbay Evi, Ana Cephesi.

Örnek No : 5- Burhanettin Eren Evi
Yeri : Molla Kasım Mahallesi-Değirmen Sokak, No: 30
Yapım Tarihi: 1937

Burhanettin Eren evi, kerpiç evlere tipik bir örnektir (Resim: 16). Yeşilyurt'ta bodrum katı olan az sayıdaki evlerden biridir. Büyük bir avluya sahip; avluda tuvalet, banyo, ahır, tandır, depo ve meyve ağaçları bulunmaktadır.

Resim: 16- Burhanettin Eren Evi.

Zemin kata sokaktan bir basamaklı, avludan ise sekiz basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Üst kata da, çardak ve içerden yapılmış merdivenlerle çıkılır (Plan: 15). Depo olarak plânlanan bodrum katın kat yüksekliği azdır (175 cm.). Zemin katla esas katın yerleşim plânı hemen hemen aynıdır. Ev, iç ve dış sofaya sahiptir. iç ve dış sofalar kapıyla ayrılmaktadır. Odalar sofanın kenarlarına sıralanmış (Plan: 16), dış sofanın önü açık ve korkulukludur (Plân: 17).

Duvarlara, yeterli sayıda ocak, baca ve dolap yerleştirilmiş, bunlardan dış çardağın solundaki ocağın üzeri ahşap davlumbazlıdır. Dış sofalara oturmak ve dinlenmek için sedirler yerleştirilmiştir.

Çardak ve çatının yüklerini, ahşap kiriş, dikme ve duvarlar taşır (Kafescioğlu, 1955, s.62). Ön ve yan cepheleri pencereli olan cumbalar, ahşap konsollara oturtulmuştur.

Çatının avluya bakan tarafı açık olup, çatı örtü malzemesi makine kiremididir (ilk inşa edildiğinde alaturka kiremit kullanılmıştır). Dış duvarlar, zemin kat penceresinin yarısına kadar taş, üst kısımlar kerpiçtir. Çıkma duvarları kerpiç dolgudur

(Plân: 18). Duvarlarda kat aralarında ve pencere üstlerinde ahşap hatıl ve lentolar bulunmaktadır. Duvar yanlarında direkler, üzerlerinde kirişler yer alır. Kirişler duvar duvarlar içerisine kadar girer (Plân: 19). Direkler taş temel üzerine oturtularak, bu sayede yükünü emniyetli bir şekilde zemine iletmiştir (Kroki: 3).

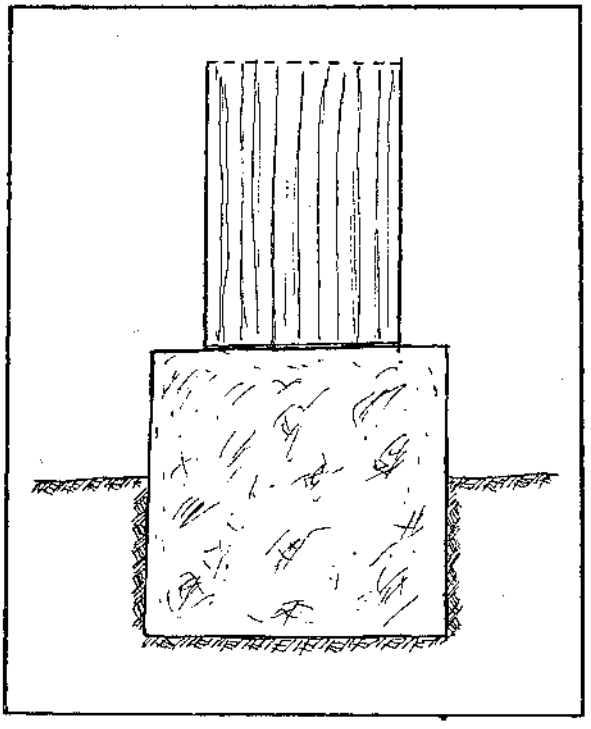

Kroki: 3- Taş Temel ve Ahşap Direğin Birleşim Detayı.

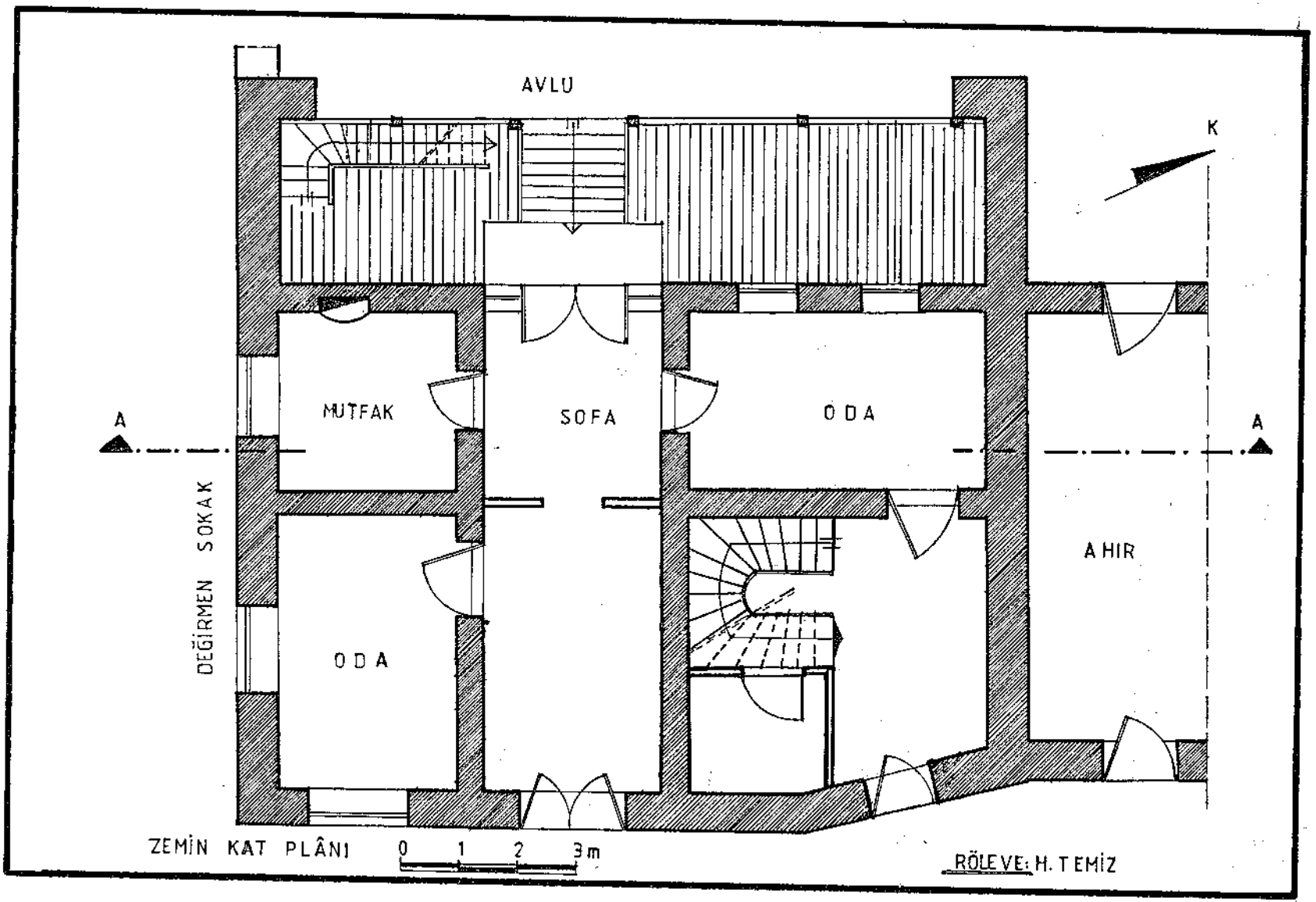

Plân: 15- Burhanettin Eren Evi, Zemin Kat Plânı.

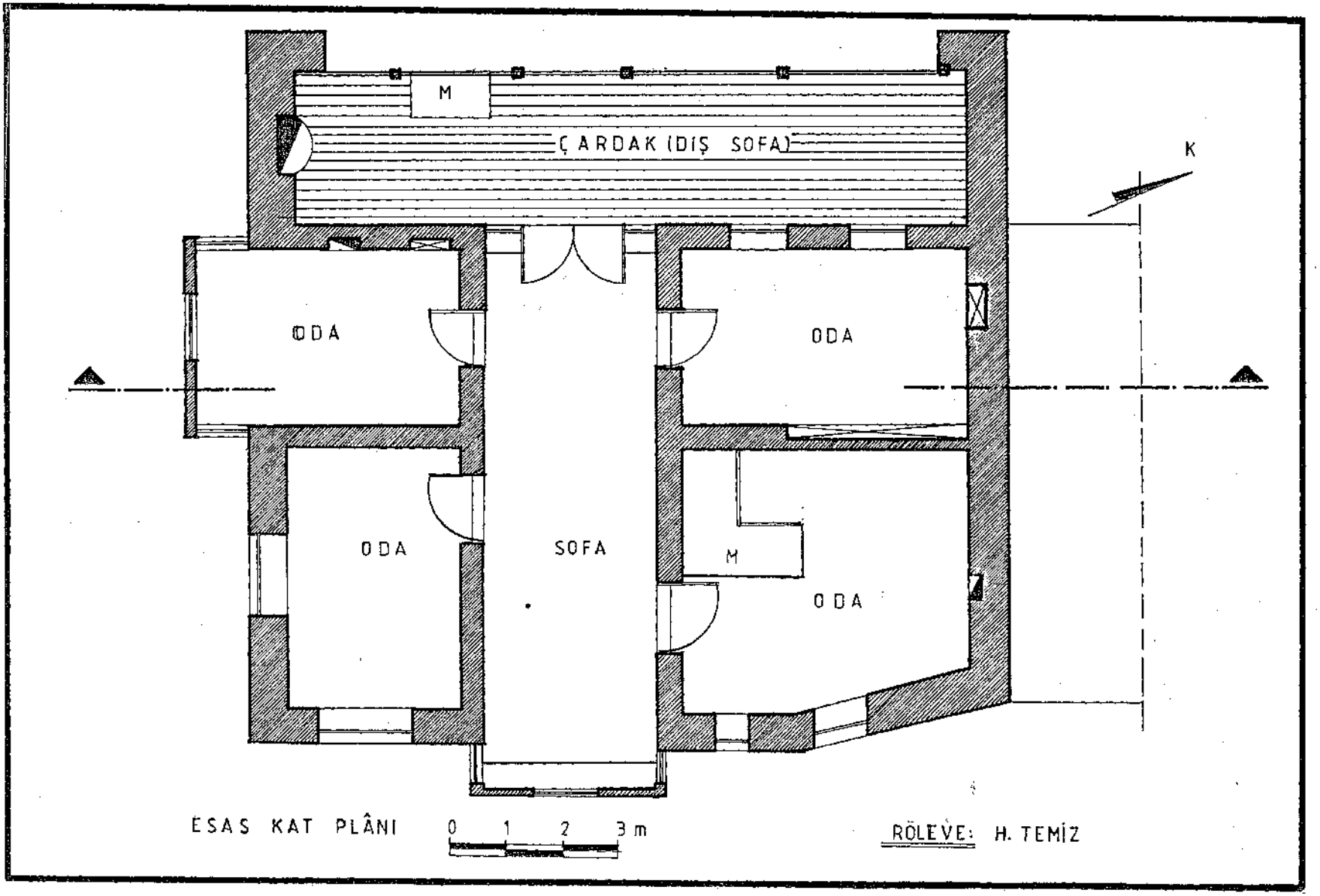

Plân: 16- Burhanettin Eren Evi, Esas Kat Plânı.

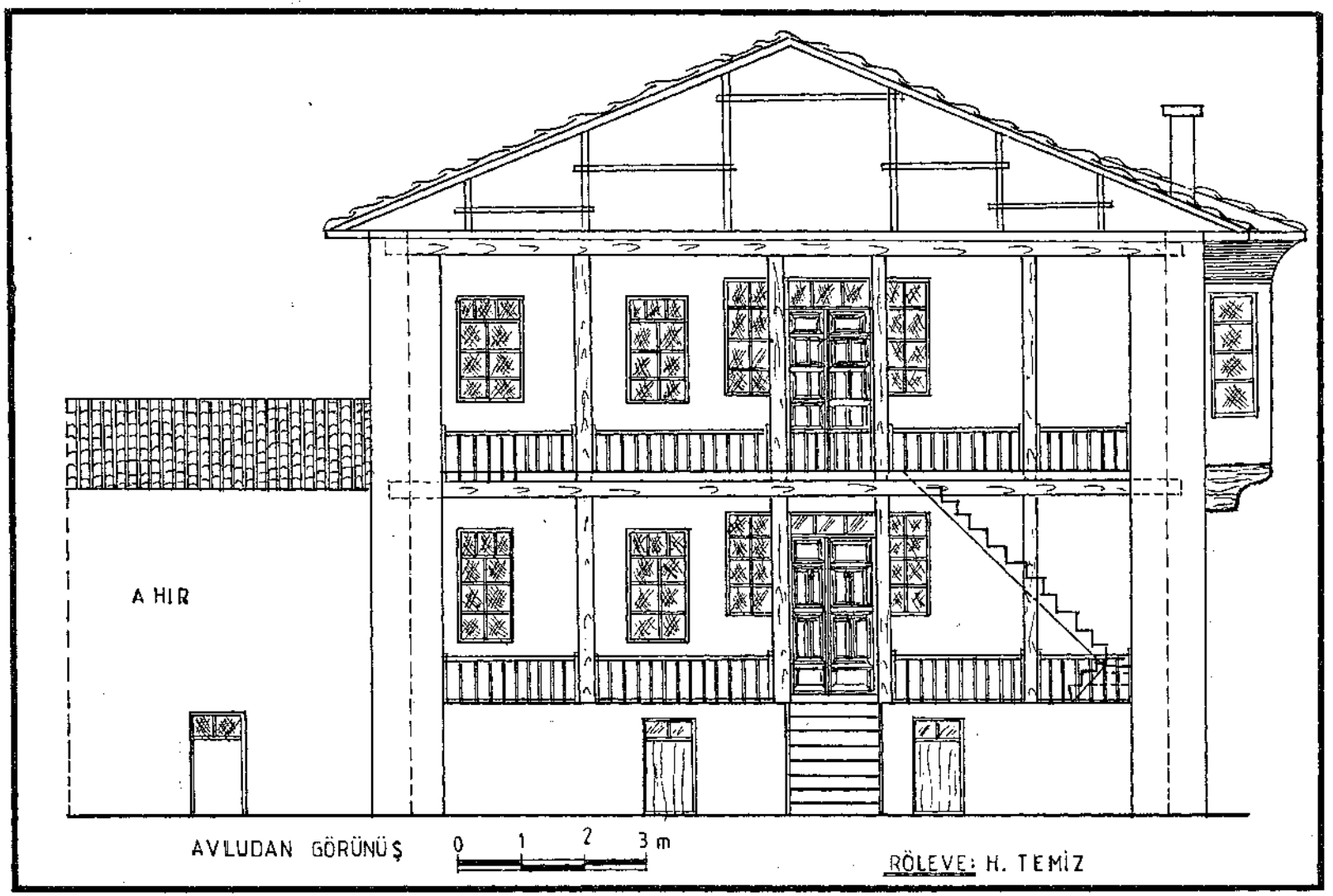

Plân: 17- Burhanettin Eren Evi, Avlu Cephesi.

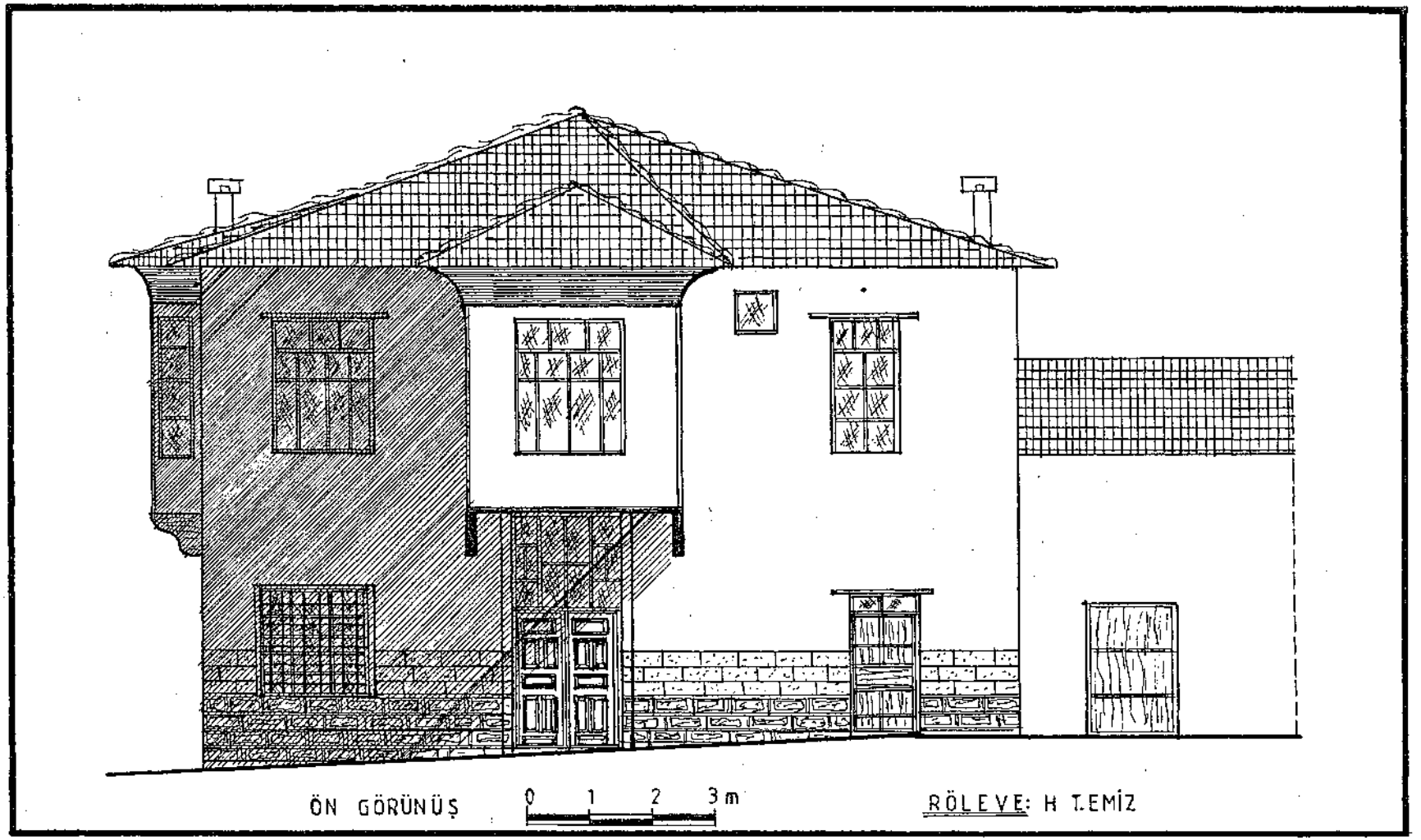

Plân: 18- Burhanettin Eren Evi, Ana Giriş Cephesi.

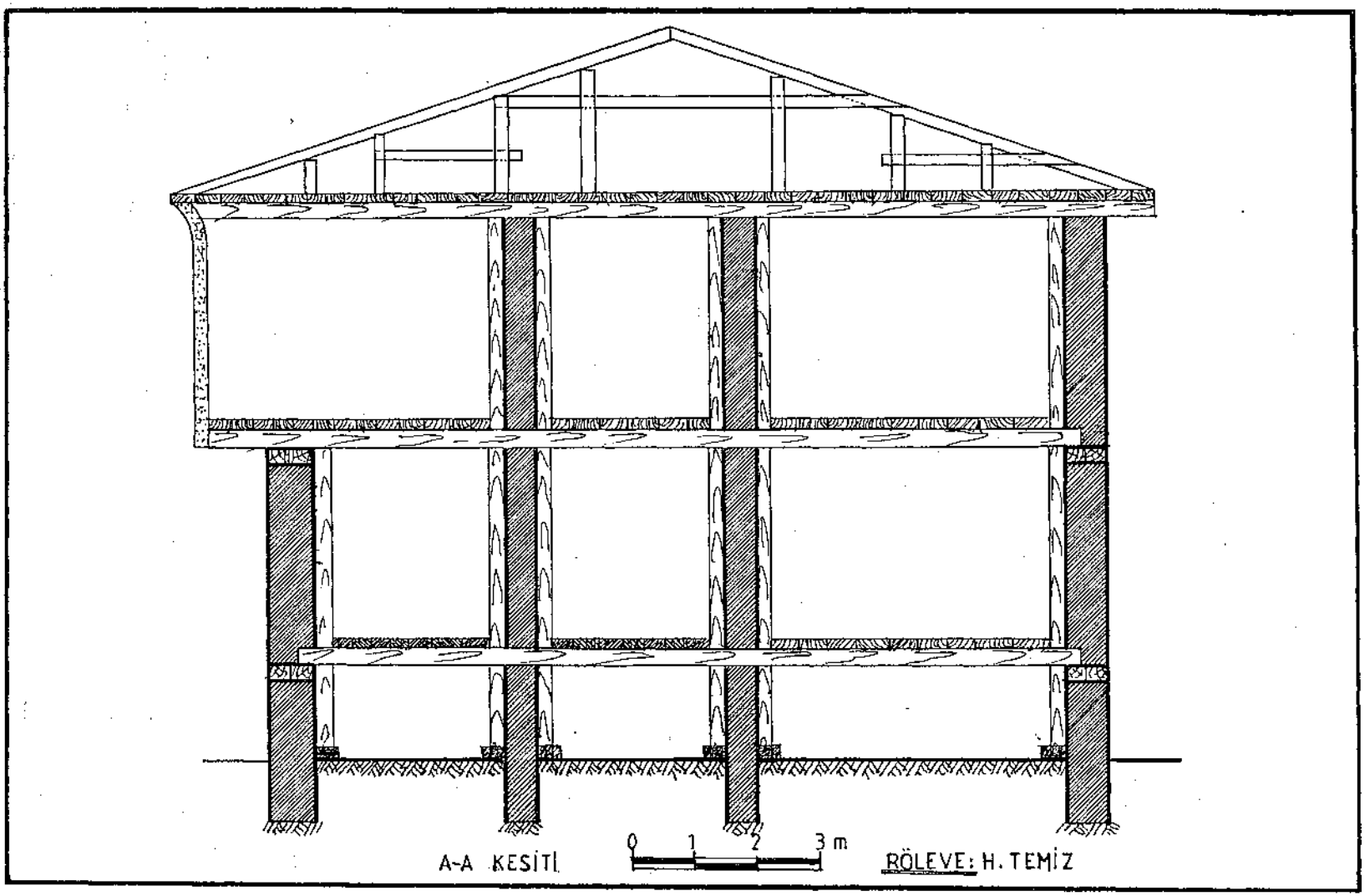

Plân: 19- Burhanettin Eren Evi, A-A Kesiti.

Örnek No : 6- Mahmut Kekevi Evi
Yeri : Molla Kasım Mahallesi-Malatya Caddesi, No: 43
Yapım Tarihi: 1932

Yeşilyurt'un en modern evlerinden-evlerinden biridir (Resim: 17). Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alana sahiptir. Selâmlık ve haremlik olmak üzere iki kısımdan meydana getirilmiştir. Güneyinde avlu, kuzeyinde Kasımağa Sokağı, doğusunda Malatya Caddesi ve batısında komşu ev bulunmaktadır (Plan: 20).

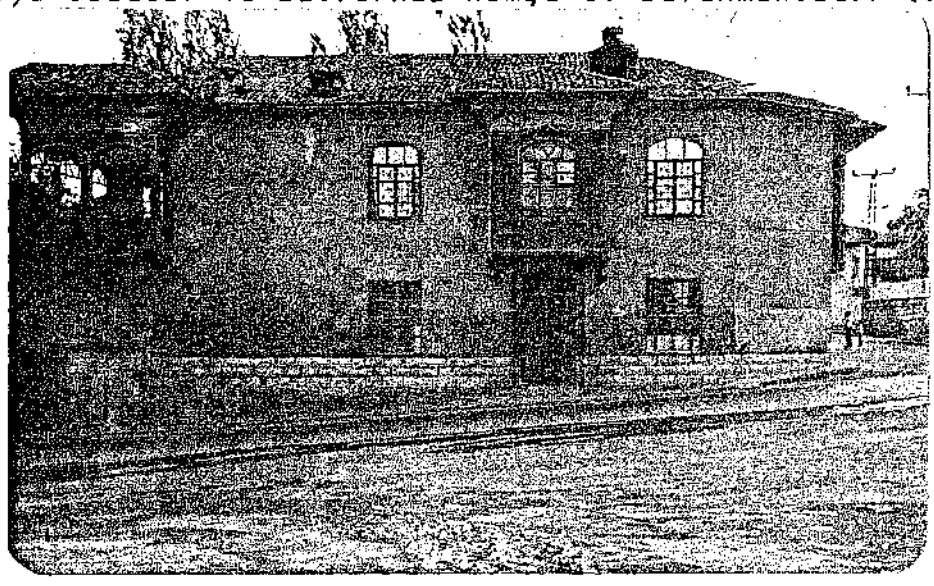

Resim: 17- Mahmut Kekevi Evi.

Bodrum kat, zemin kat ve birinci kat olmak üzere üç katlıdır. Zemin kata avlu selâmlık ve haremlikten giriş kapıları vardır. Selâmlığa avlu tarafından altı, Malatya Caddesi'nden ise bir basamakla çıkılmaktadır. Avlunun girişindeki sahanlığın sağında ve solunda, buranın tabanından 12 cm. daha yüksekte çardaklar yapılmıştır.

Bu ev, mekânlarının organizasyonuna göre "orta sofalı" plân tipindedir (Eldem, 1968). Bu evde de Yeşilyurt evlerinin çoğunluğunda olduğu gibi, avlu tarafında dış sofa (çardak) vardır. Çardak ve orta sofa birbirine kapıyla bağlıdır.

Bodrum kat depo, ahır; zemin kat daha çok gündüz mekânları; birinci kat ise, daha çok gece mekânları için dizayn edilmiştir. Odalar sofanın çevresine dizilmişlerdir (Plân: 21).

Haremlik ve selâmlığın ayrı kapıları olmasına rağmen, katlar arasında da geçişler vardır. Merdivenler ahşap, yarım döner, basamak ve rıhtlar ahşap kaplanmış, korkuluklara güzel görünüşler verilmiştir. Ayrıca, yöre malzemelerinin sergilendiği bir köşe oluşturulmuştur (Resim : 18). Haremlik ve selâmlığın giriş kapıları üzerindeki odaları, ahşap konsollar üzerine çıkmalıdır (Resim: 19).

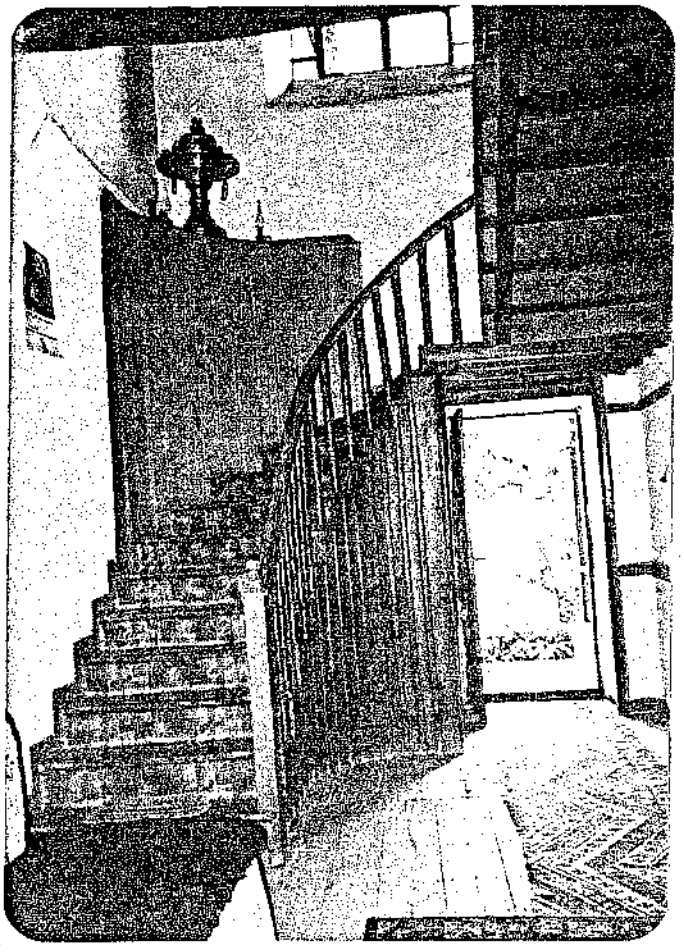

Resim: 18- Mahmut Kekevi Evi, Selâmlık Merdiveni.

Dış sofanın cadde ve avluya bakan kısmına "köşk" yapılmıştır. Köşk cadde ve avluya çıkmalı, iki cephesi açıktır (Eldem, 1968). Köşk girişi yanındaki duvarda ahşap davlumbazlı ocak göze çarpar. Dış sofalarda sedirler, orta sofada ise sedirler ve koltuklar oturma-dinlenme amacına hizmet eder (Resim: 20).

Zemin kat pencere alt seviyesine kadar kaba yonu taş ile örülmüş, üzerine ahşap hatıl atılmış, devamı ise dört sıra halinde ince yonu taş duvarla tamamlanmıştır. Geriye kalan kısımda kalın duvarların kerpiç, ince duvarların ise kerpiç olduğu görülür. Doğrama elemanları, çatı strüktürü, döşeme ve tavan ahşap malzemedir.

Çatıdan yararlanıldığı için buraların yürümeye engel olayacak şekilde düzenlendiğini görürüz. Çatının yükünü tavan kirişleri taşımaktadır. Köşk, ahşap üçgen alınlıklıdır. Çardak önleri korkuluklu; çardak yükünü taşıyan dikmeler çatıya kadar devam eder (Plân: 22). Cephelerdeki güzel görünümü, giriş kapıları, çıkmalar, köşk ve kemerli pencereler sağlamaktadır (Plân: 23).

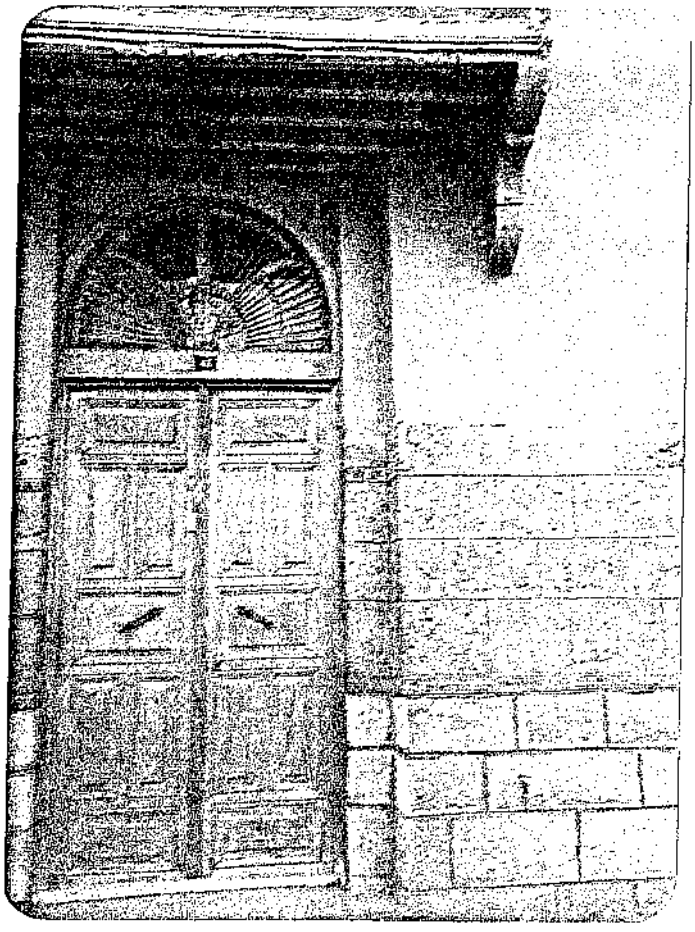

Resim: 19- Mahmut Kekevi Evi, Selâmlık Girişi ve Çıkma.

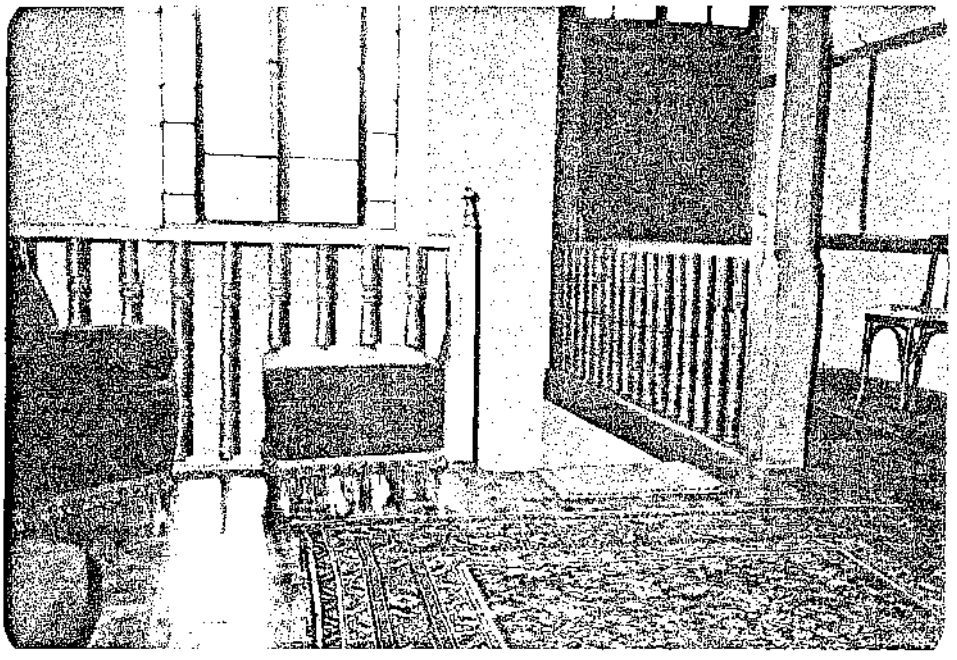

Resim: 20- Mahmut Kekevi Evi, Esas Kat Orta Sofa ve Merdiven Çıkışı.

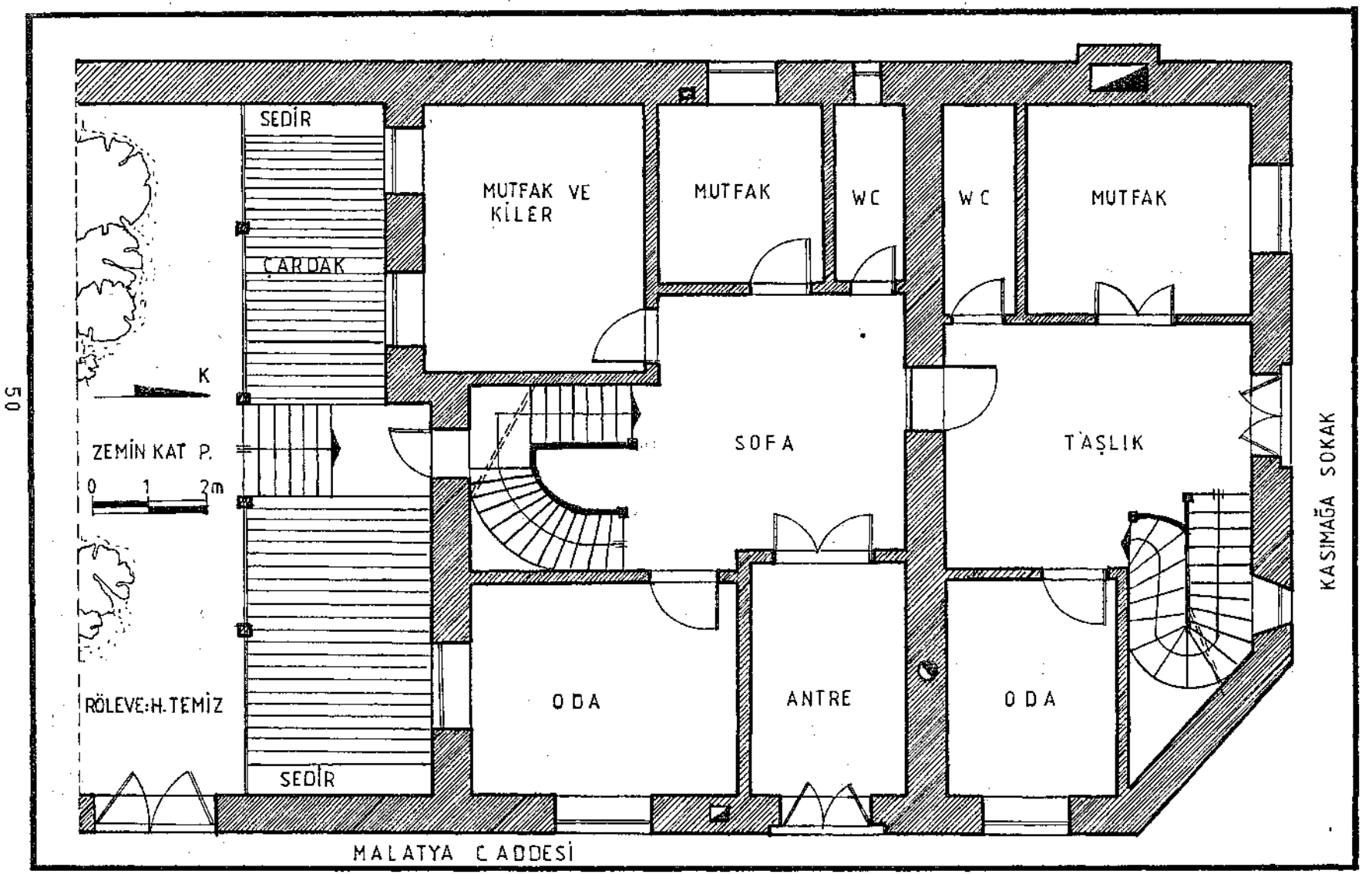

Plân: 20- Mahmut Kekevi Evi, Zemin Kat Plânı. (1958)

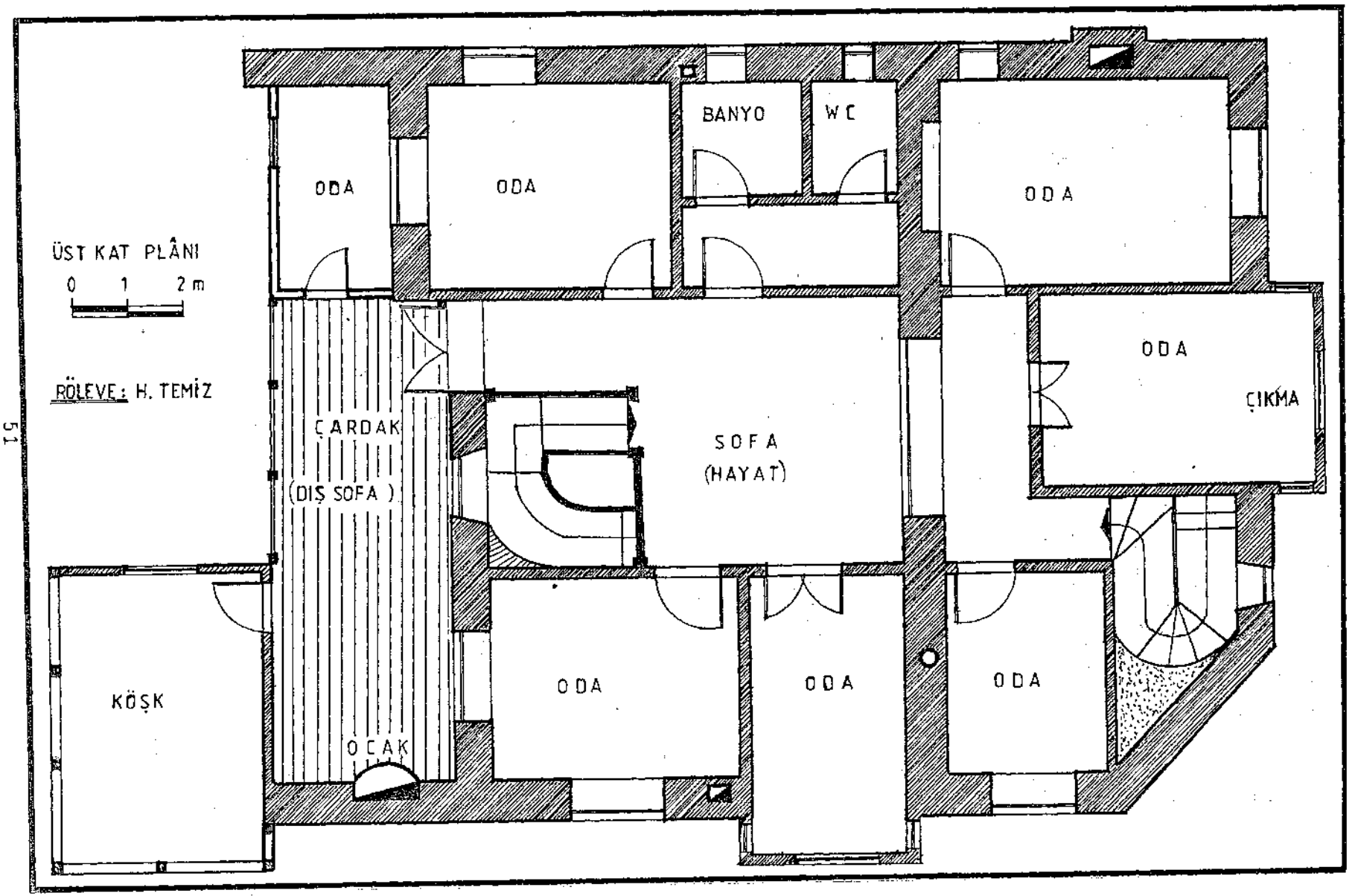

Plân: 21- Mahmut Kekevi Evi, Esas Kat Plânı.

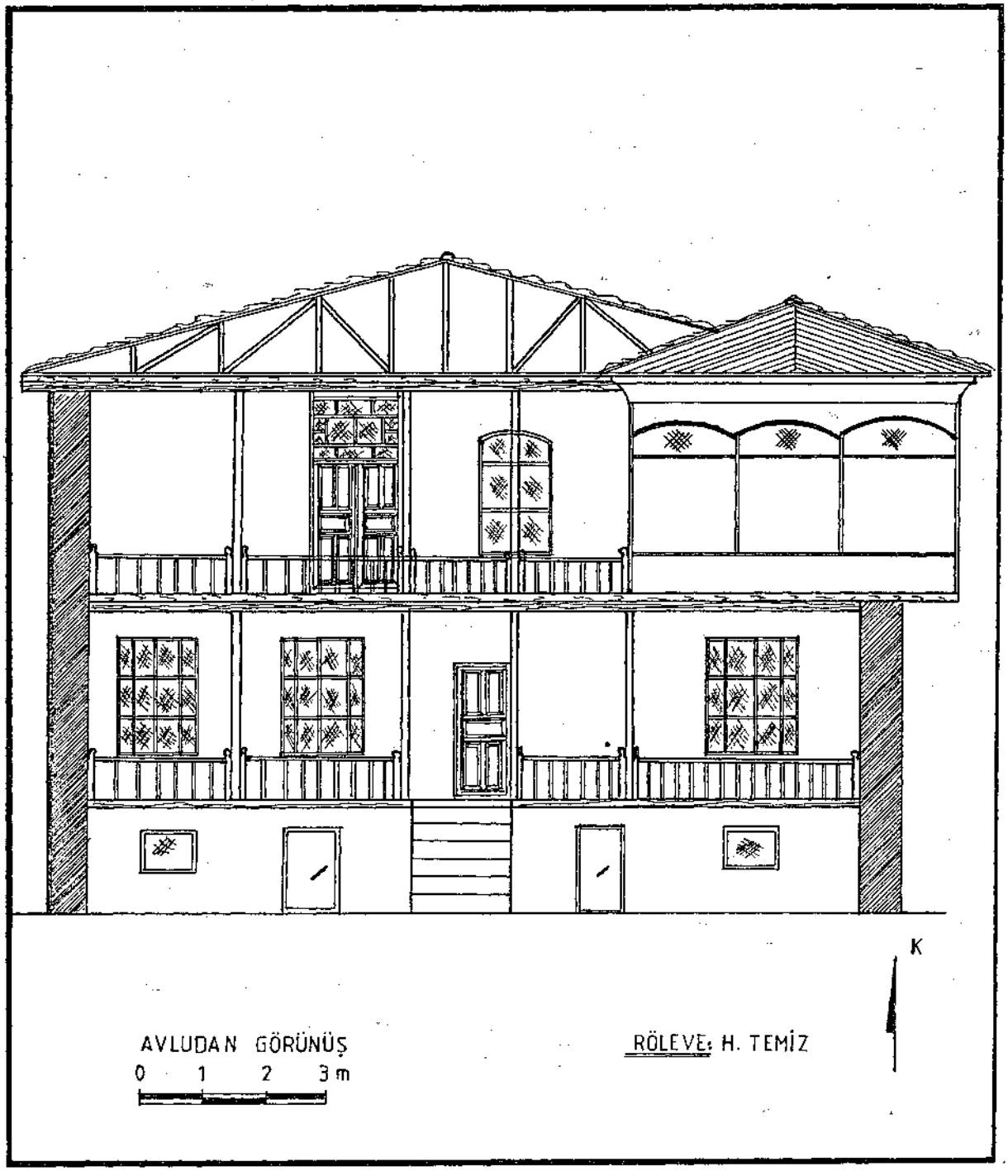

Plân: 22- Mahmut Kekevi Evi, Avlu Cephesi.

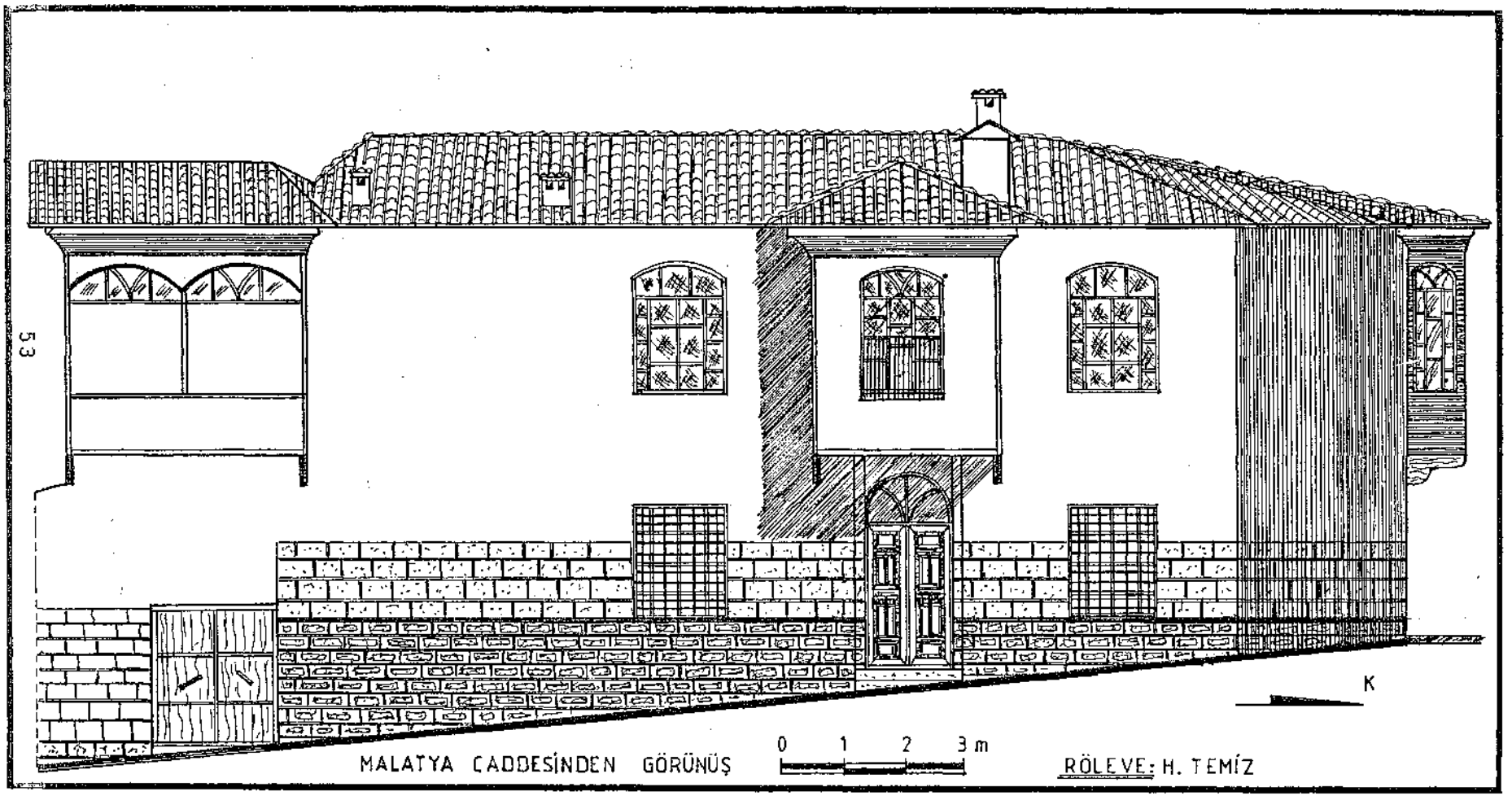

Plân: 23- Mahmut Kekevi Evi, Ana Giriş Cephesi.

4. YEŞİLYURT EVLERİNİN MİMARİSİ VE TÜRK EV MİMARİSİ İÇİNDEKİ YERİ

Uygarlık düzeyi köklü bir geçmişe dayanan her ulusun kendine özgü yaşam biçimi vardır. Toplumumuz da eski çağlardan beri kendine özgü yaşam biçimi ile fiziksel çevresini oluşturarak, diğer toplumlara göre farklılıklar ortaya koymuştur (Eruzun, 1989).

"Türk Evi" olarak nitelendirilen evler, Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altındaki yörelerde (Anadolu ve Balkanlarda) yapılmış, avluya veya bahçeye açılan bir hayat (sofa) ve çevresine yerleştirilmiş, bir, iki, üç veya daha fazla sayıda odadan oluşan konut tipidir. Bu evler, bölgesel özelliklerin etkisiyle belirli farklılıklar göstermektedir (Başakman, 1986, s. 1).

Yeşilyurt evlerini de Türk Evi olarak nitelendirdiğimiz evlerden soyutlayamayız. Ancak, incelemeyi bölgesel farklılıkları da dikkate alarak yapmamız gerekir.

4.1. Plân Tipleri

Plân tiplerini, "kat adedi" ve "mekanların organizasyonu"na göre iki şekilde saptayabiliriz.

4.1.1. Kat Adedine Göre

Türk evi genellikle bir katlıdır. Zamanla bazı değişime uğrayarak kat adedi artırılmıştır. Buna rağmen esas kat tektir (Eldem, 1968).

Yeşilyurt'ta araştırma yaptığım 50 evin tamamı zemin ve birinci kata sahip, çatıların uygun bir tarafı açıktır. Bu cephenin güney olmasına özen gösterilmiş. Daha önce de vurguladığım gibi, bu çatılar pek çok amaca hizmet eder. Nitekim yazlık-kışlık meyveler kurutulur, çamaşır serilir, hatta depo olarak da kullanılır (Resim: 21).

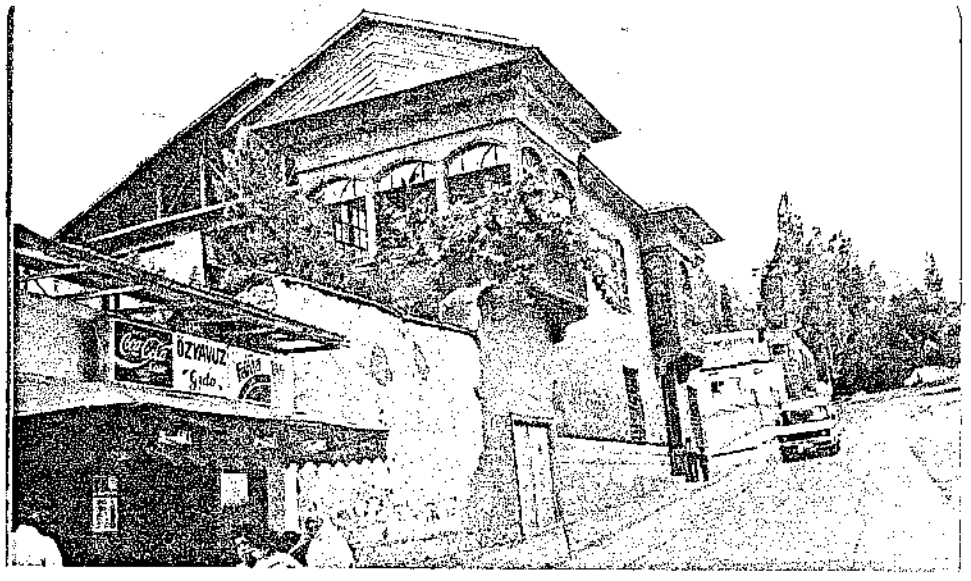

Resim: 21- Mahmut Kekevi Evi.

Evlerin dört tanesinde "köşk" vardır. Köşklerin bazıları çatı katında (örneğin, Hanifi Tanbay Evi, Plân: 14). Bazılarında ise katlarda çıkma şeklindedir (örneğin, Mahmut Kekevi Evi, Resim: 21).

4.1.2. Mekânların Organizasyonuna Göre

3'ncü bölümde, Yeşilyurt evlerini mekânlarının organizasyonuna göre sınıflandırmıştık. Bu bölümde, Yeşilyurt evlerindeki plân tiplerinin BÖLGE ve TÜRKİYE genelindeki plân tipleri içindeki yeri saptanacaktır. Yeşilyurt evlerinde "sofasız" plân çözümüne rastlanılmamıştır.

a. Dış Sofalı Plân Çözümü

3'ncü bölümde belirttiğim gibi, evlerin inşa tarihleri incelendiğinde,"dış sofalı" tipin "iç sofalı" tipten önce yapıldığı görülecektir. Dış sofalı plân tiplerinde, sofalar açık hayat şeklindedir. Sofalar genellikle sedirli, sandalyeli ve koltukludur.

Hüseyin Başıbüyük Evi'nde dikdörtgen şeklindeki dış sofa korkuluklarla çevrilmiş olup, güney cepheden bahçeye bakmaktadır. Yahya Yıldız Evi, dıştan merdivenli "L" dış sofalıdır. Bu evde sofalarla odalar arasında kot farkı vardır. Kapılar odalara açılmaktadır. Sofada oturmak ve dinlenmek için sedirler bulunur (Plân: 5). Plân 5'deki Yahya Yıldız Evi, plân 24'deki Hacı Ömer Efendi Evi'ne benzer; ancak plân 5'deki ev haremlik-selâmlık olarak bölünmemiş, köşkü yok ve mekânların organizasyonu bakımından da bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Plân 25'deki ev Sırbistan'da, 19'ncu yüzyıl başlarında, Türk plân tipinden etkilenerek yapılmış, L dış sofalı türdendir.

Kula'da yapılmış Hacı Recepler Evi, dış sofalı eyvanlı plân tipindedir. Açık dış sofasıyla, Yeşilyurt'ta inşa edilmiş dış sofalı (çardaklı) evlere benzemektedir. Benzerlikler arasında, kalın taş duvarlar, ocak, pencere şekli, doğrama, döşeme ve tavanlar sayılabilir (Plan: 26).

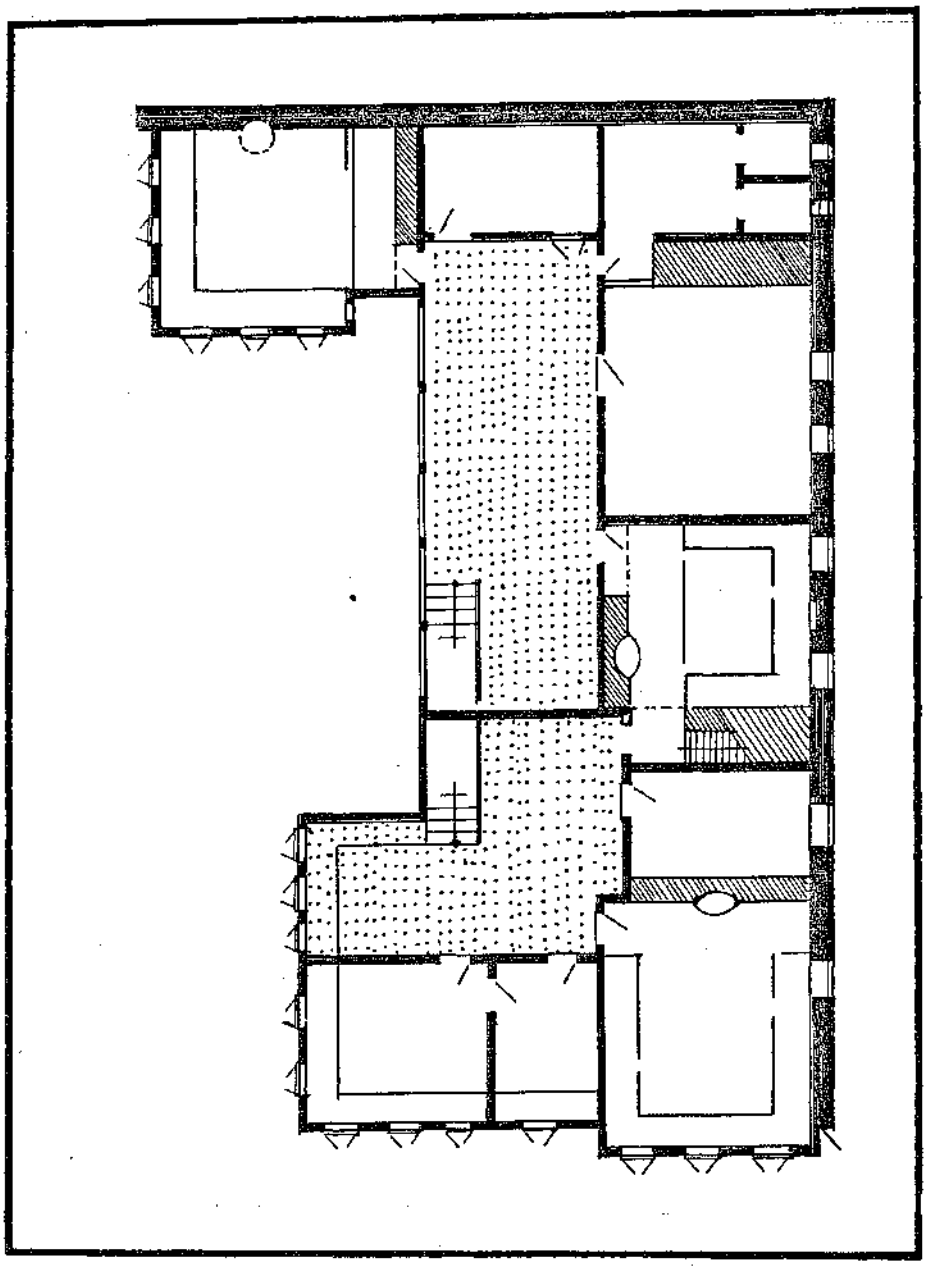

Plân: 24- Hacı ömer Efendi Konağı, Tire Yanık Konak önünde 18'nci Yüzyılda Yapılmıştır.

Kaynak: Eldem, S.H. Türk Evi Plan Tipleri. 1968, s. 157.

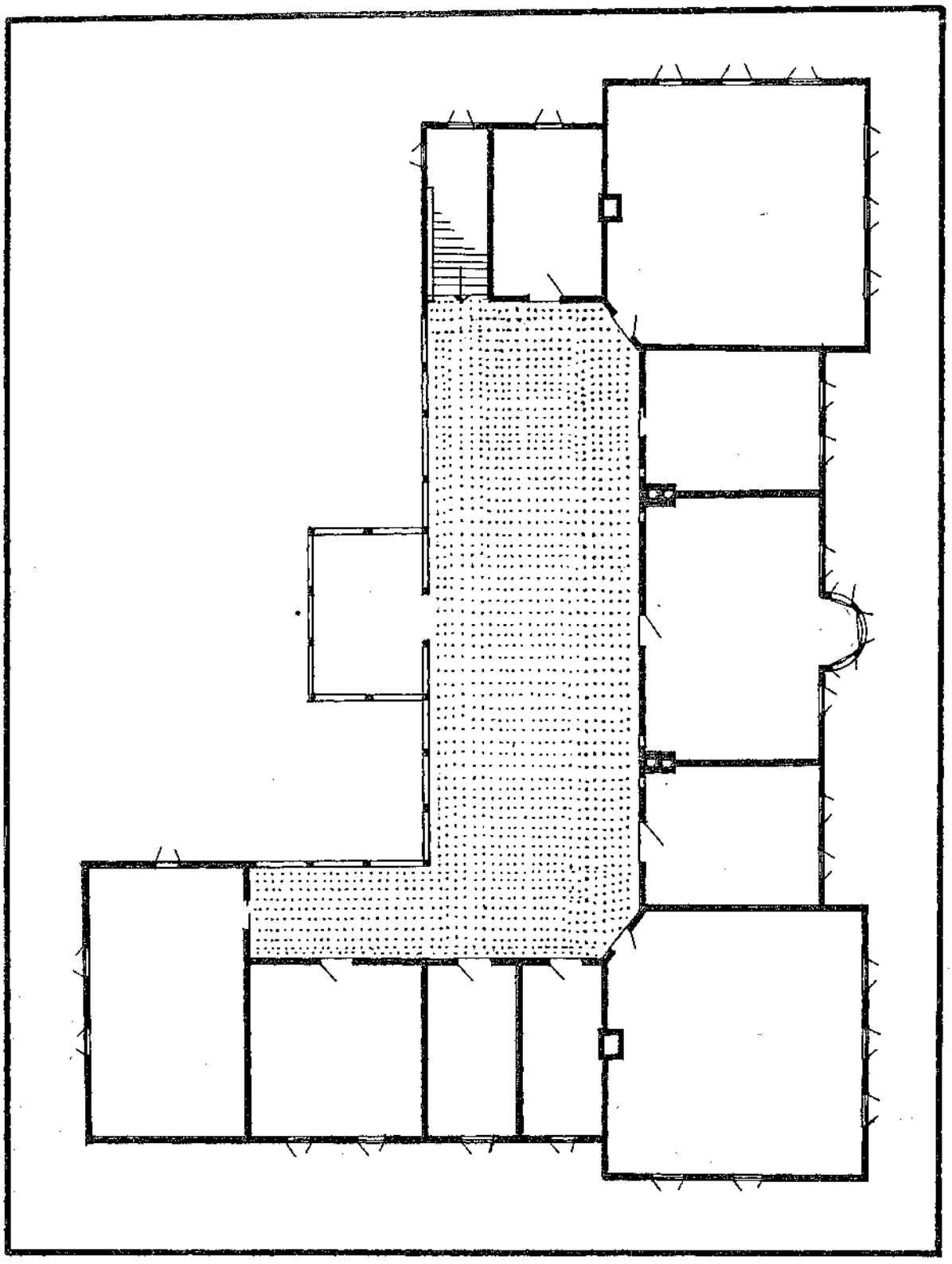

Plân: 25- Yevrem Obrenoviç Konağı, Şabast'ta (Sırbistan), 19'ncu Yüzyıl Başlarında İnşa edilmiştir.

Kaynak: Eldem, S.H. "a.g.e" , s. 74.

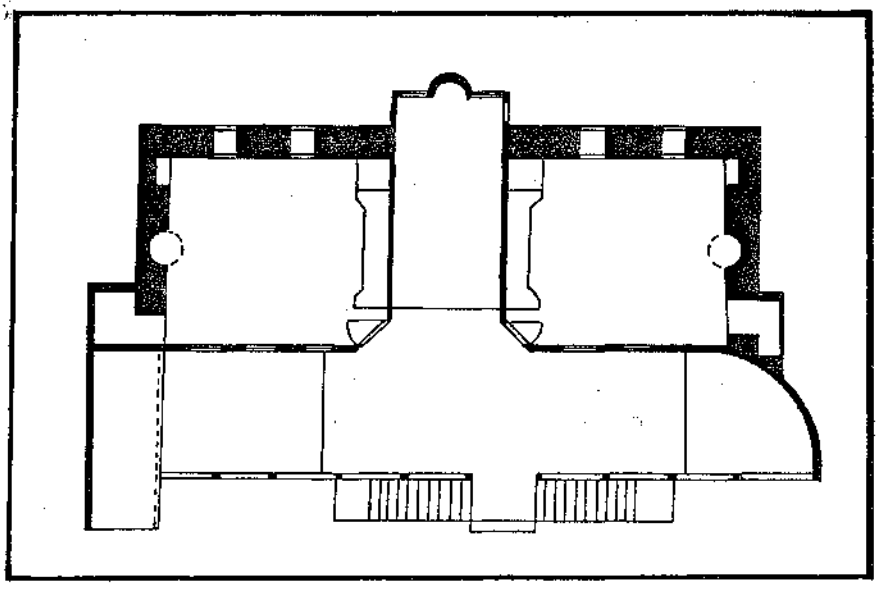

Plân: 26- Hacı Recepler Evi üst Kat Planı, Kula-Kızılkaya Mah. 119 Sokak. No: 1, 3.

Kaynak: Bozer, R. Kula Evleri, 1988, s. 20.

b. İç Sofalı Plân Tipi

Yeşilyurt'ta evlerin çoğunluğu iç sofalı plân tipine sahiptir. Bu plân tipinde odalar, iç sofa etrafına sıralanmıştır. Oda sayıları ailelerin maddi imkânlarına göre değişmektedir.

Hanifi Tanbay Evi iç sofalı plân tipindedir. İç sofanın sağ kısmı açık iken, sonradan değişik zamanlarda yapılan onarımlarla sofanın açık kısmı kapatılmış; sofa da bölünmüştür. Onarımlarla ev iki ev haline getirilmiştir. Odalar sofa etrafına dizilmiş, oda ve sofalar eş düzey kota sahiptir. Merdiven evin içindedir (Plân: 12).

İsmet Bilir Evi, iç sofalı plân tipinin en çok uygulanmış olanıdır. Sofanın iki ucu çıkmalı iken, sonradan güney cephedeki çıkma, sahanlık yapılmıştır. İç merdiven iptal edilerek, dıştan yapılan merdivenle sirkülasyon sağlanmıştır. (Plân: 7). Odalar sofaya karşılıklı olarak dizilmişler; sofanın kapısı büyük ve camlı olduğundan aydınlıktır. Sofa, hanehalkının günlük yaşamının geçtiği bir mekân olarak kullanılmaktadır. Sofanın sağ kolu kapatılarak ev, iki ev haline getirilmiştir. Sofanın soldan son odası başoda olarak düzenlenmiştir. Plân 7'deki İsmet Bilir Evi'nin esas katı, plân 27'deki Konya-Meram'da 19'ncu yüzyıl başlarında inşa edilen Dede Evi'ne benzemektedir.

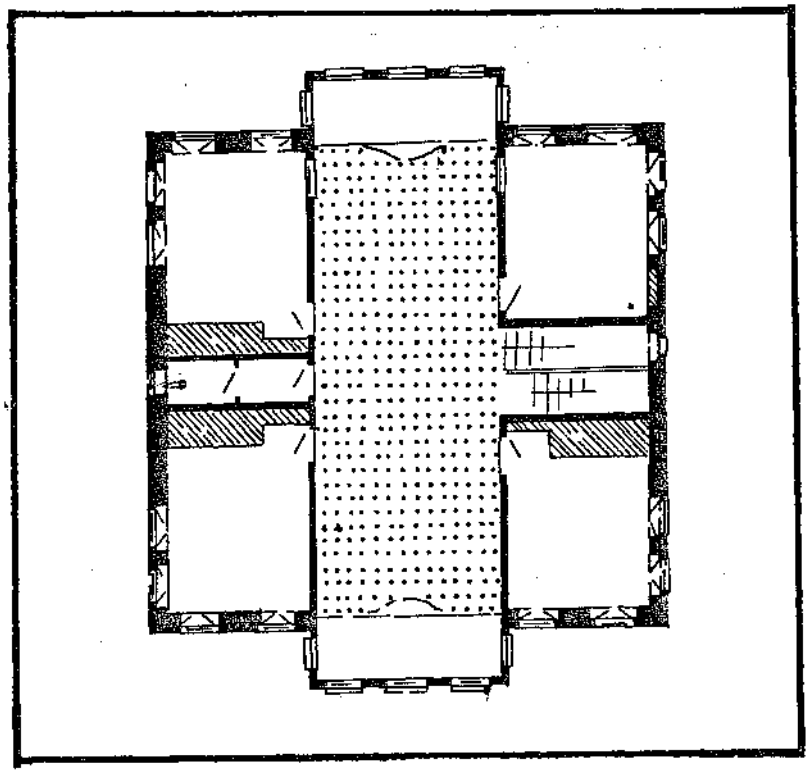

Plân: 27- Dede Evi, Konya-Meram.

Kaynak: Eldem, S.H. "a.g.e", s.103.

Malatya kent merkezindeki eski evlerin bazılarında (sayıları çok az olmakla beraber) yaptığım araştırmada, mekân örgütlenmesinin Yeşilyurt evlerine çok benzediğini tespit ettim. Nitekim 19'ncu yüzyılda inşa edilen Malatya Halep Caddesi'ndeki Hayati Ergun Evi bunun en açık bir örneğidir. Bu evin zemin katına Halep Caddesi tarafından girilir, zemin katta yer alan "taşlık"tan odalara geçilir. İlk inşa edildiğinde depo ve ahır olarak düzenlenen zemin kat, sonradan ev haline dönüştürülmüştür. Esas kata çeyrek döner ahşap merdivenle çıkılır. "iç sofalı" plân tipinde iken, sofa bölünerek oda haline getirilmiş, odalar sofaya karşılıklı dizilmiştir. Mekânların organizasyonu, cumba yapılış tekniği ve kısaca kullanılan teknik bakımından Yeşilyurt evlerine çok benzer (Plân: 28).

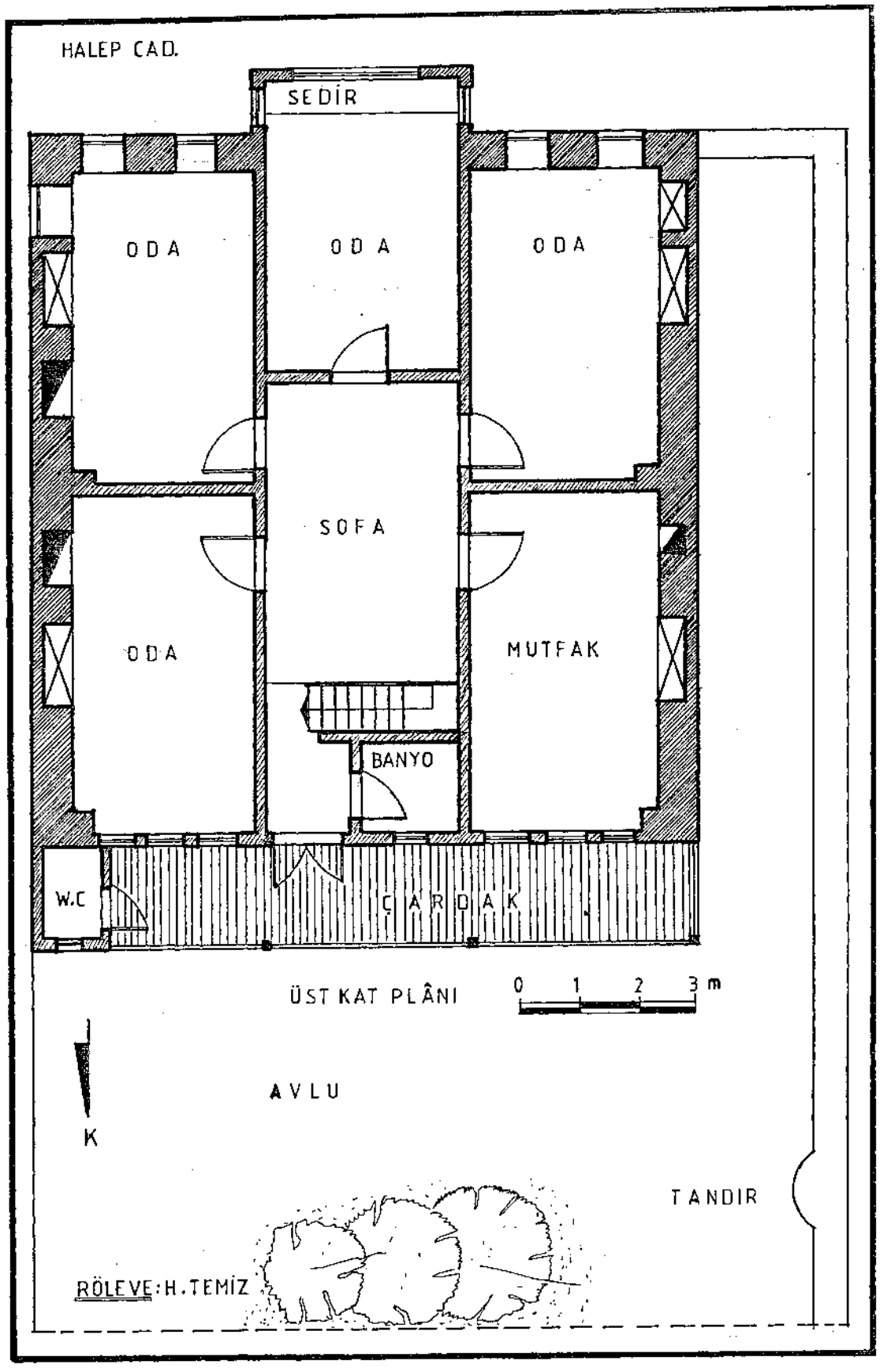

Plân: 28- Hayati Ergun Evi, üst Kat Planı.

c. Orta Sofalı Plân Tipi

Yeşilyurt,ta bu özelliklere sahip evlerden az bulunmaktadır. Haremlik bölümü ve merdiven de dikkate alındığında, Mahmut Kekevi Evi'ni "orta sofalı" plân sınıfına sokabiliriz (Plân: 21). Kareye yakın bir şekle sahip olan sofa dar bir koridorla çardağa açılmaktadır.

Safranbolu'da inşa edilen Saraçlar Evi'nin, plân 21'deki Mahmut Kekevi Evi'ne benzer olduğunu görüyoruz. Plân 21'deki evde çıkma, açık dış sofa ve köşk; Saraçlar Evi'nde ise eyvanlar başlıca farklılıklardır (Plân: 29).

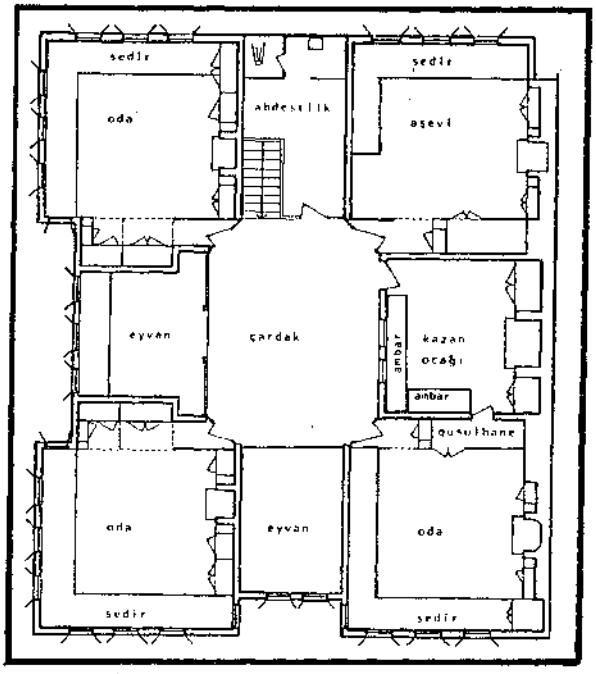

Plân: 29- Saraçlar Evi üst Kat Plânı. *Safranbolu.

Kaynak: Günay, R. Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu. 1981, s. 75.

4.1.3. Malzeme ve Yapım Teknikleri

Türkiye'de değişik bölgelerde iklim şartları ve malzeme kaynağına bağlı olarak inşa edilmiş evler görülebilir. Çizelge 6'da binaların taşıyıcı sistemlerine göre dağılımı görülmektedir.

Yeşilyurt evlerinde kullanılan malzemeler:

- Taş
- Kerpiç
- Ahşap
- Sac
- Alaturka ve makine kiremidi olarak sınıflandırılabilir.

Çizelge: 6- Binaların Taşıyıcı Sistemlerine Göre Dağılımı.

Taşıyıcı Sistemi	Belediyeler Toplamı	İl Merkez Bel.Topl.	İlçe Merkez Bel. Topl.	Bucak-köy Bel.Topl.
Binalar Topl.	4.387.971	1.349.270	2.272.175	766.526
İSKELET:	1.302.697	394.730	763.182	144.785
-Çelik-Beton.	1.065.160	329.180	647.146	88.834
-Ahşap	229.338	62.770	111.796	54.772
-Diğer-Bilin.	8.199	2.780	4.240	1.179
YIĞMA:	3.084.457	954.339	1.508.471	621.647
-Biriket	809.117	287.579	448.615	75.923
-Tuğla	1.139.447	418.422	571.520	149.505
-Taş	613.190	136.957	257.002	219.231
-Kerpiç	501.455	106.837	220.372	174.246
-Diğer-Bilin.	21.248	4.544	10.962	5.742
BİLİNMEYEN	817	201	522	94

Kaynak: D.İ.E. 1984 Binalar Sayımı.

Taş: Taş evler Akdeniz, Güneydoğu ve İç Anadolu'da önemli bir yer tutar. özellikle bir çok köy evinin duvarı taştır (İzbırak, 1984). Kalker taşı ilçe topraklarından çıkarılmaktadır. Kaba yonu niteliğinde kullanılan bu taşlarla genellikle, su basman seviyesine kadar olan duvarlar yapılmıştır (Resim: 22). Taş duvarların diğer kısımları ince yonu taş veya yine sınırları içerisinde bulunan sünger taşı ile örülmüştür.

Resim: 22- İsmet Bilir Evi, Cadde Cephesi Girişi ve Taş Duvarı.

Duvarın kalınlığına ve taşın özelliklerine göre taş boyutları değişiktir. Taş duvar örümünde, bağlayıcı madde kireçtir (Kafecioğlu, 1955). Giriş bölümünde belirtildiği gibi, Yeşilyurt zemin yapısı çok miktarda kireç taşı içermektedir. İlçede, geçmiş yıllarda ocaklarda ilkel yöntemlerle yakılarak elde edilen kireç; bugün modern fabrikada üretilmektedir. Taş duvarlarda, aralardaki hatıl ile, kapı ve pencere üstlerindeki lentolar ahşaptır (Plân:18)

Kerpiç: Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kerpiç ev çoktur (İzbırak, 1984). Bir çok yerlerde hemen hiç bilinmemekte ve kullanılmamaktadır. Esas kullanma alanı ahşap karkasın dolgusudur (Kafescioğlu, 1955).

Araştırma yaptığım 50 evin duvarının büyük bir kısmı kerpiçle örülmüştür. Resim 16'daki Burhanettin Eren'in evinin duvarı iyi bir kerpiç ev örneğidir.

Yörede kerpiç, killi toprakların, su ve samanla karışımından oluşan hamurun, değişik ölçülerdeki kalıplarda kalıplanıp kurutulması ile elde edilmektedir. Kerpiç duvarlar, strüktür ve tali yapı elemanı olarak kullanılmıştır. Masif kerpiç duvarların belirli yerlerine dikme, hatıl; pencere ve kapı üstlerine ise ahşap lentolar yerleştirilmiştir. Ayrıca, bazı evlerde , yörede "orta direk" olarak adlandırılan kerpiç direkler bulunur (Plân: 11). Bölme duvarları ahşap çatkı+kerpiç dolgu veya bağdadi tekniğindedir (Resim: 23). Yaygın olarak yapılan ocaklar, kerpiç duvar içine örülmüştür. Kerpiç duvarların bağlayıcı malzeme ve sıvası killi çamurdan yapılmış, onarımlarda ve tamiratlarda ise kireç harçlı sıva uygulanmıştır.

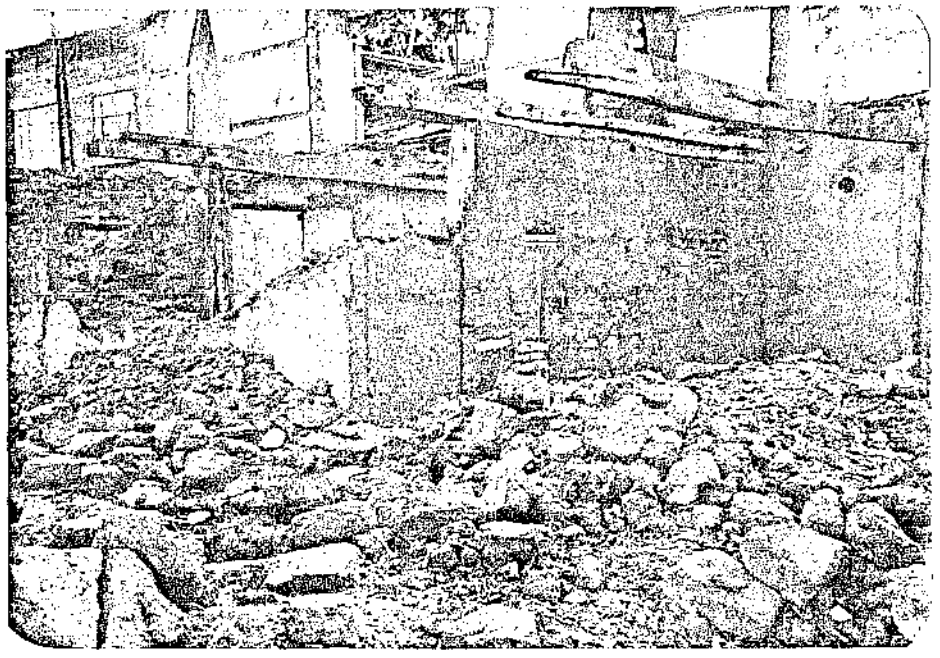

Resim: 23- Yeşilyurt Adıyaman Caddesi'nde Yıktırılan Kerpiç Duvarlı Bir Ev.

Ahşap: Kuzeybatı Anadolu'nun sahil ve dağlık kesimlerinde çok sayıda ahşap iskeletli ev yapılmıştır. Ahşap malzeme oranı çeşitli bölgelere göre değişmektedir (Kafescioğlu, 1955). Araştırmamda ahşap iskeletli eve rastlamadım. Buna rağmen ahşabı yörenin geleneksel malzemeleri arasında kabul etmemiz olasıdır. Ahşap cinsi olarak, ardıç, çam, meşe, selvi kavağı ve karaağaç kullanılmıştır. Kiriş, kirişleme ve dikmeler; ardıç, meşe, çam, kavak. Doğramalar, çam, karaağaç, tahtalar ise çam ve kavaktır. Ardıç dayanıklı bir ağaç olduğundan, kendine talebi artırmış, bunun sonucu olarak da yörede kerestelik ardıç kalmamıştır.

Ahşap malzemeler Yeşilyurt evlerinin:

-Döşeme ve tavan,
-Kiriş ve kirişleme,
-Duvar çatkısı,
-Çardak direk ve döşemesi,
-Çıkmalarda konsol,
-Doğrama ve
-Çatı strüktürü yapımlarında kullanılmıştır.

Ahşap malzemeler bindirme, geçme ve çivileme yöntemleriyle birleştirilmiştir. Kullanım yerlerine göre yuvarlak ve dikdörtgen kesitli ahşap malzemeleri görebilmekteyiz (Resim: 24).

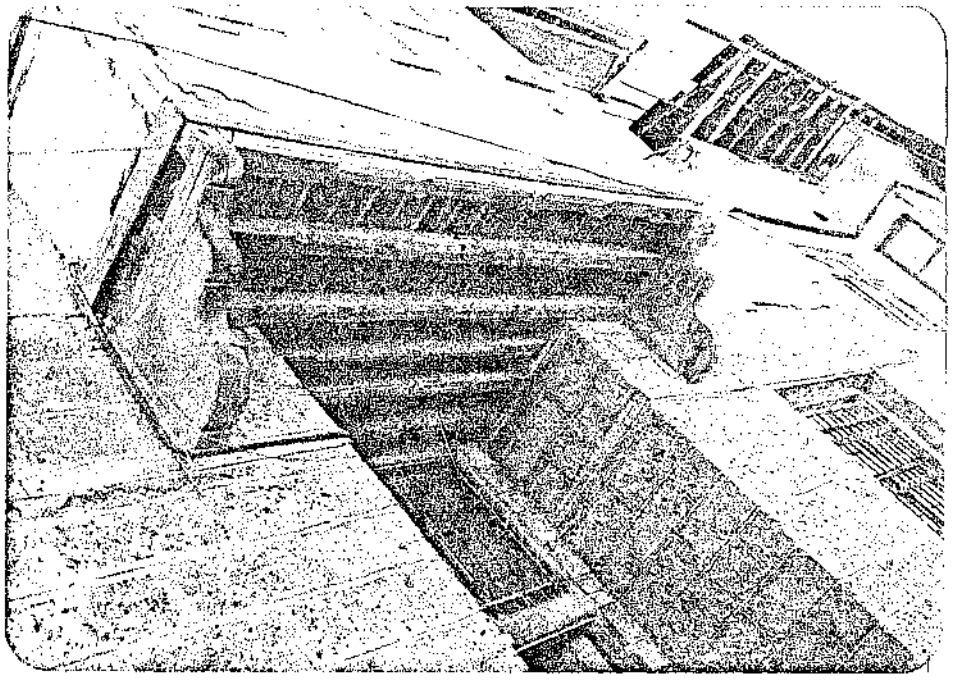

Resim: 24- İsmet Bilir Evi'nin Ahşap Konsol üzerine Yapılan Çıkması.

4.2. Cephe Düzenlemeleri ve Süslemecilik (Tezyinat)

Estetik kelimesi ile görüntüsel olarak yeterli (tatmin edici) olmak arasında fark vardır. Bunu ayırt etmek gerekir. Güzel kelimesi ise çok daha farklı, özel, subjektif ve görüntüsel kaliteyi içeren bir anlam taşır. Bu nedenle, birimiz için güzel olan bir diğerimiz için aksi olabilir. Akılcı bir değerlendirme olayın derinine inilerek yapılan değerlendirmedir. Bazı semtlerdeki gece kondular, konum yerinin yanlış seçilmesi ve çok kötü inşa edilmiş olmasına rağmen uzaktan görünümleri (kırmızı kiremitli, bir, iki katlı, zaman zaman yeşillenmiş), kentin taşlaşmış bölgelerine göre, bir de isimlerini ilâve edince çok güzel yerler olarak düşünülebilir. Örneğin, Bülbülderesi vb. Ama o bölgelere girildiğinde, yapıların sağlıklı yaşam yerleri olmadığı ve altyapı tesislerinin yetersiz olduğu hemen anlaşılır (Ayan, 1985, ss. 2-3).

4.2.1. Cephe Düzenlemeleri

İçle-dışın ilişkisi cephe düzenlemelerine de yansımıştır. Aslında bu ilişki, odadan başlayarak sofaya, taşlığa, avluya, bahçeye, sokağa ve alana kadar devam etmektedir (Bektaş, 1978).

Yeşilyurt evleri değişik biçimlendirilmiş cephelere sahiptir. Cephe biçimini, çıkma, köşk, saçak, kapı, pencere ve açık dış sofa oluşturmaktadır (çıkma durumuna göre sınıflama III. bölümde yapılmıştı). Evlerin cephe biçimlerinin, diğer geleneksel Türk evleri ile bir çok benzerlikleri vardır. Resim 21'deki Mahmut Kekevi Evi'nin, Akçaabat Orta Mahalle'de yapılmış 2 No'lu eve, pencere, çıkma ve üçgen alınlık gibi benzerlikleri vardır Resim: 25).

Resim: 25- Akçaabat Ortamahalle'de 2 No'lu Ev.

Kaynak: Enön, Z ve Diğerleri. Akçaabat Ortamahalle'de Bir Araştırma, 1984.

Yeşilyurt-Hamidiye Mahallesi Karahacı Sokak'taki 39 no'lu ev onarım görmüştür (Resim: 26). 39 no'lu ev ile Bursa-Kale Sokak'ta halen onarılmakta olan evin cephe düzenlemeleri birbirine benzemektedir (Resim: 27).

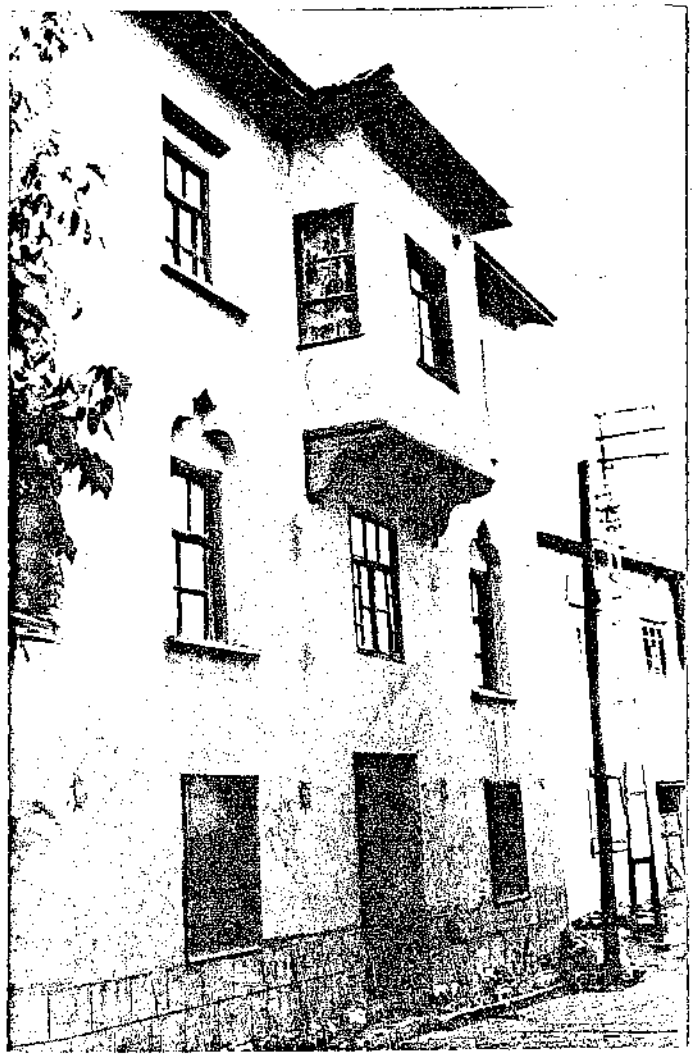

Resim: 26- Yeşilyurt-Karahacı Sokak'ta 39 NO'lu Ev.

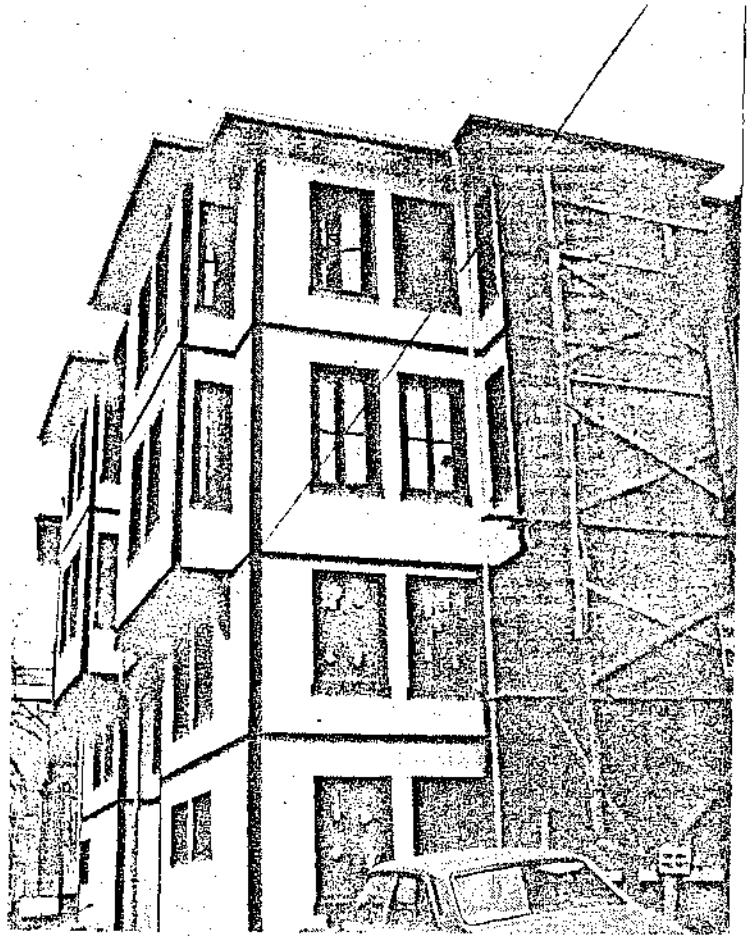

Resim: 27- Bursa-Kale Sokak'ta Restore Edilen Bir Ev

Kaynak: Akın, N. Mimarlık, 1988/2, s. 42.

Eski şehirlerimiz genellikle yaya ulaşımına göre düzenlenmiş olduğundan, sokak genişlikleri az, ulaşım ağı çoğunlukla organiktir (Arslanoğlu, 1983). Yeşilyurt'ta cadde ve sokaklar çıkma nedeniyle büsbütün daralmaktadır. Adıyaman Caddesi, çıkmaların etkisi ile iyice daralmıştır (Resim: 28). Cadde başlangıcında her iki tarafta yer alan ev ve dükkanların Yeşilyurt Belediye Başkanlığı'nca yıktırılmış olmasına rağmen, eski formunu korumaktadır (Resim: 29).

Resim: 28- Adıyaman Caddesi ve Sıra Evler.

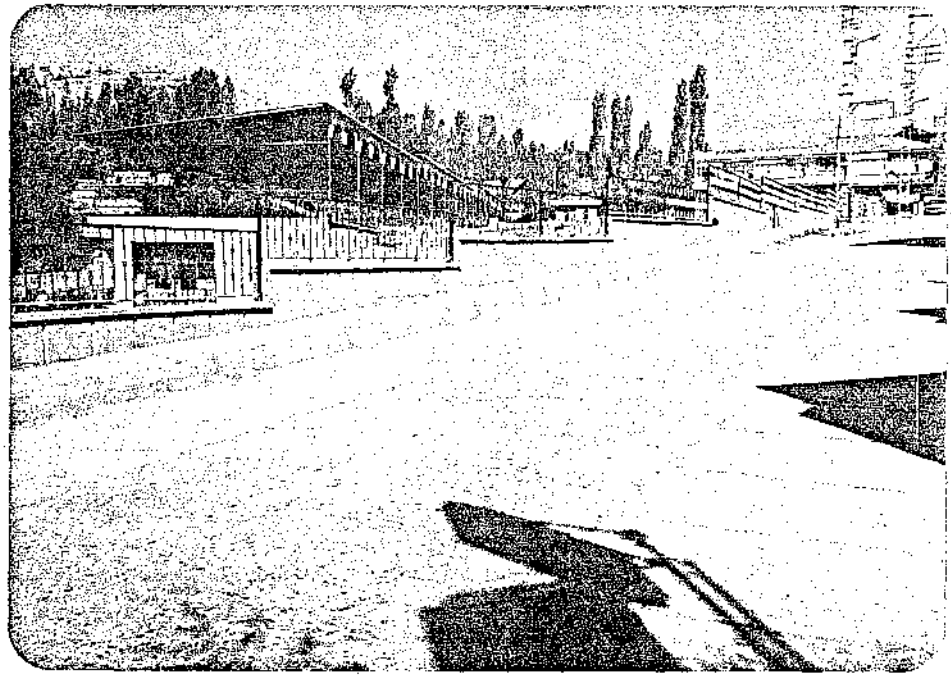

Resim: 29- Yeşilyurt Belediye Başkanlığı'nca Yaptırılan Yeni Dükkanlar.

Cephelerdeki düzenlemelerin değerini artıran etkenlerden biri de cepheleri saran asma, meyve ve bazı diğer ağaçlardır. Asma ve ağaçların; meyve , gölge ve manzarasından yararlanılmaktadır (Resim: 30).

Resim: 30- İsmet Bilir Evi, Avlu Cephesi.

4.2.2. Süslemecilik (Tezyinat)

Anadolu Türk sanatında görülen geometrik kompozisyonların büyük bir kısmı mimariye bağlı ahşap malzeme üzerinde yer alır. Bağımsız ve tek heykelin mevcut olmayışı nedeniyle, binaların sütun, kiriş minber, kapı ve pencere kanatları gibi elemanları üzerinde farklı tekniklere göre arzulanan bir ahşap sanatı gelişir (Mülayim, 1982, s. 57).

Yeşilyurt evlerinde ahşap süsleme işlemleri, evlerin saçaklarında, dış çardakların oturma bölümlerinde, çıkma altlarında, küpeştelerde, korkuluklarda, dolaplarda ve yüklüklerde görülür. Resim 21'deki Mahmut Kekevi Evi'nin saçağında uygulanan oyma işlemleri. diğer bir çok evde de uygulanmıştır. Dolaplar genellikle kapalıdır. Dolaplarda üst kısımlar değişik biçimlerde süslemelidir (Resim: 31).

Hıroğlu Mahallesi Azapoğlu Sokak'taki M. Alaaddin Eren Evi'nin seki önü ahşap oymalarla süslenmiştir (Resim: 32).

Bazı evlerin ocakları ahşap davlumbazlıdır. Ahşap davlumbazların orta yerlerinde kuşak ve yanlarında terekler yer alır ve tepe kısmı koniktir (Resim: 33). Bu ocaklar halen kullanılmakta; bazıları ise misafir geldiğinde yakılmaktadır.

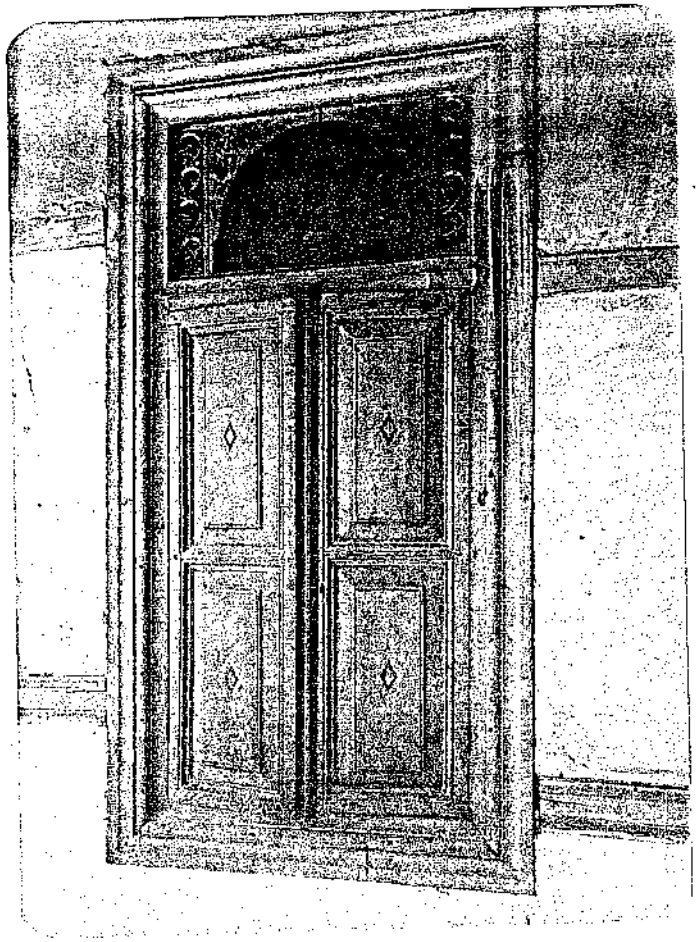

Resim: 31- Hanifi Tanbay Evi Dolap Kapağı.

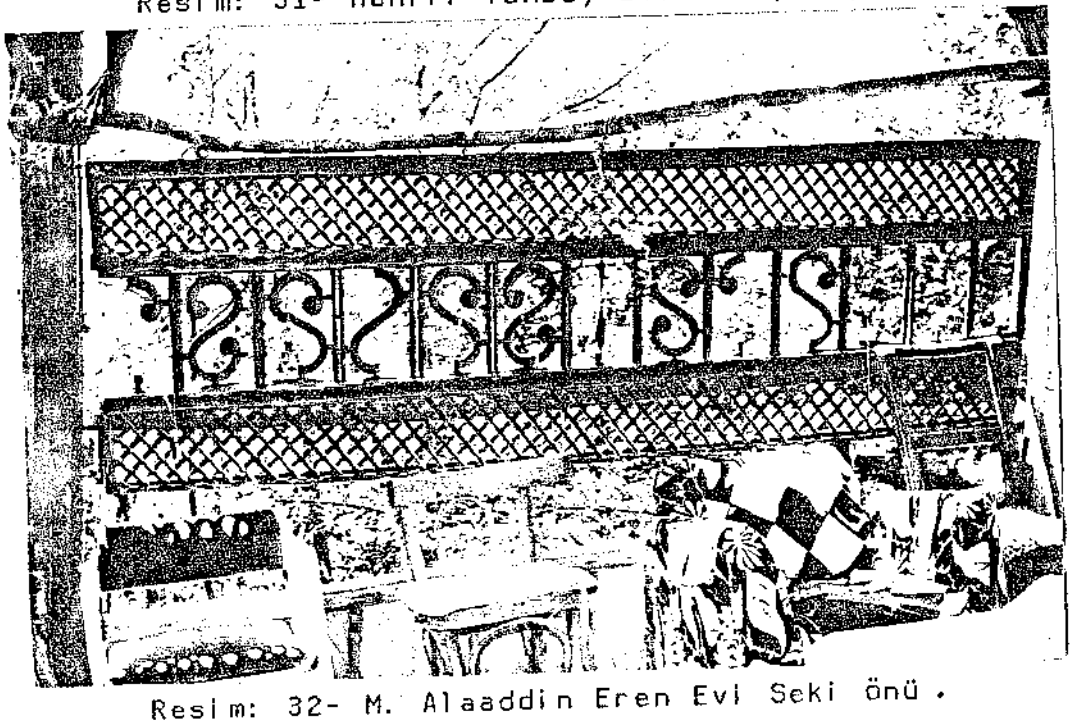

Resim: 32- M. Alaaddin Eren Evi Seki önü.

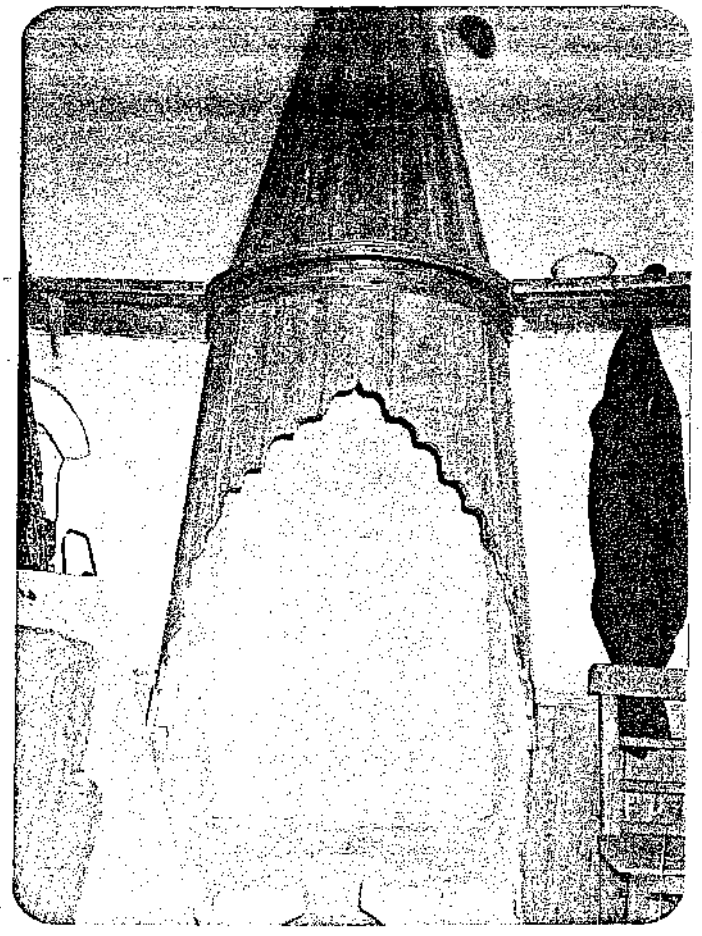

Resim: 33- Hüseyin Başıbüyük Evi Esas Katındaki Ocak.

Evlerde işlenmiş taş sütun yoktur. Ancak bazı evlerde taş üzerine işlenmiş "kitabe"ler mevcuttur. Kitabeler, genellikle evlerin giriş kapısının üzeri veya uygun bir kısmındadır; fakat bazı onarımlarda yerleri değişenler olmuştur (Resim: 34).

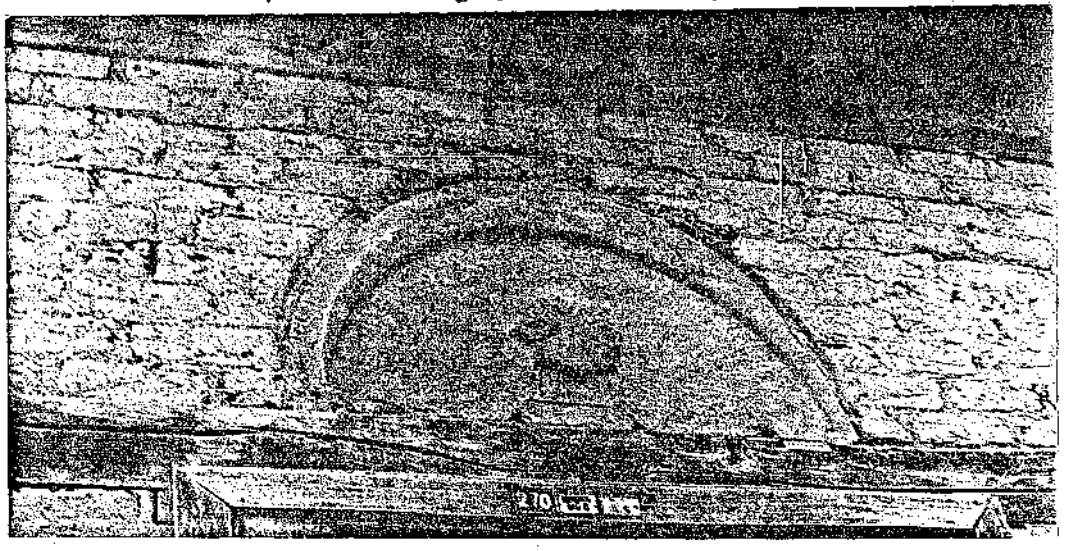

Resim: 34- Mustafa Kölük Evi Kapı Üzerindeki Kitabe Hıroğlu Mahallesi No: 270.

Yeşilyurt ve Malatya'da inşa edilmiş bir çok evin kapı tokmağı pirinçten yapılmış "el" şeklindedir (Resim: 35). Pirinç el içinde yine pirinçten yapılmış küre vardır. Pirinç el içerisine, küre yerleştirilmesinin amacı, daha etkili ve tok ses çıkarması içindir.

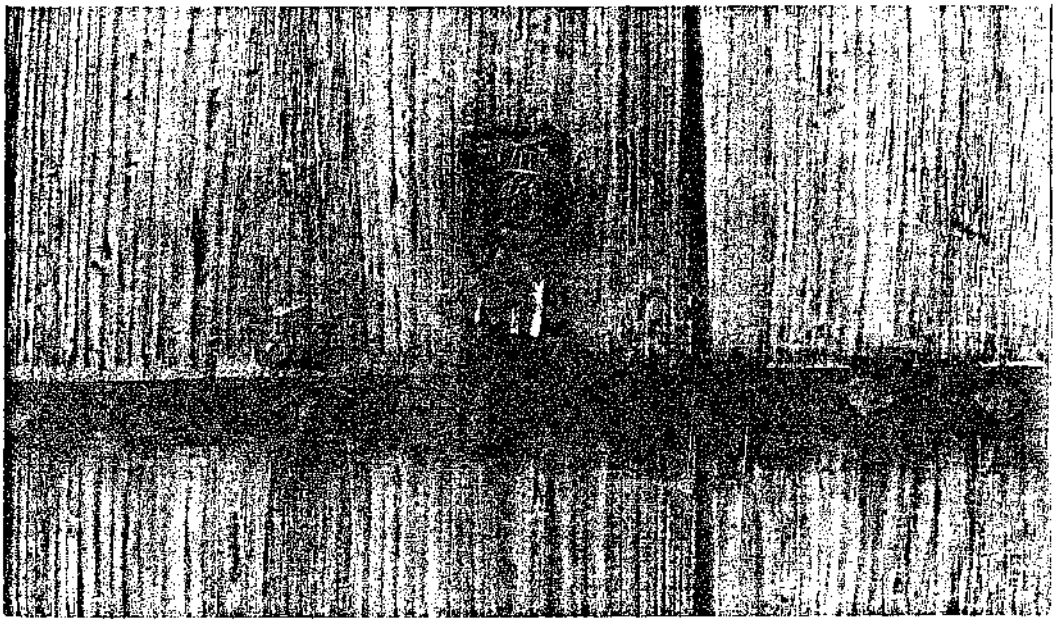

Resim: 35- Yeşilyurt-Molla Kasım Mah. 28 No'lu Evin Kapı Tokmağı.

Adıyaman Caddesi'nde bulunan Hanifi Tanbay Evi'nin köşkünün çatısına, minarelerdeki "alem"e benzer bir alem yapılmıştır. Bu alem çatının estetiğini artırmaktadır (Resim 28).

5. ONARIMLA İLGİLİ BULGULAR

Geleneksel evlerin, onarılarak sağlıklı yaşam koşullarına kavuşturulması önemli bir problemdir. Onarımlar, malzemelerin niteliklerine ve yapım tekniğine uygun olarak yapılmalıdır. Geleneksel evlerin korunabilmesi için, mülki yöneticilerin, yerel yöneticilerin ve yöre insanlarının koruma olgusunun yararına inanmış olmaları gerekir. Bunun için, örgün eğitim ve yaygın eğitim yoluyla insanlar bilinçlendirilmeli, halkın koruma çalışmalarına katılımı sağlanmalıdır. Bilinçli insanlar, doğal çevrenin bozulmasına engel olurlar.

Gelişmiş batılı devletler, geleneksel konutların bulunduğu bölgeleri bir bütün olarak halkın da destek ve yardımları ile korumuşlardır. Ayrıca, uzmanlarınca yeni kent plânları hazırlanarak insanların sanayinin etkisinden korunması ve tabiattan azami derece de yararlanması sağlanmıştır. Bu çalışmalarda sanayinin rolünün büyük olduğu bir gerçektir. Bu nedenle problemin çözümünde, ülkelerin sanayi yapısı ve ekonomik durumları dikkate alınmalıdır.

İngiltere, Fransa ve Almanya gibi Batı Avrupa devletleri "sanayi devrimlerini" 19'ncu yüzyılda yapmışlar; ancak sanayi, çeşitli sorunları da birlikte getirmiştir. Bu sorunlar bazı mimarları çeşitli arayışlara yöneltmiştir. Fransız Mimar Tony Garnier bu mimarların en önemlilerinden biridir. Tony Garnier, aşırı sanayinin verdiği havadan kurtulmak için, endüstriye sahip kentlerin nasıl olması gerektiğine ait kent planını çizmiştir. Garnier, yerleşim alanını sanayi bölgesinden ayırmış, hastaneyi yerleşim alanına yakın bir yere plânlamış ve sanayi yolunu da yerleşim alanı dışına almıştır (Plân: 30), (Frampton, 1987, ss. 100 -101).

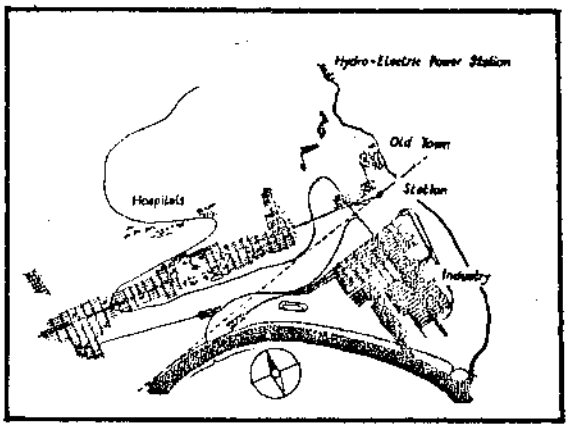

Plân: 30- Garnier, Cite Industrielle: Schematik Plan, 1904

Kaynak: Frampton, K. Modern Architecture a Critical History 1987, ss. 100-101.

Yine İtalyan'nın modern mimarlarından olan Guiseppe Valadier şehir plânını, yeşil alanlara da bilimsel olarak yer ayırarak yapmıştır (Giedion, 1953, s.105). Bu plânla, insanların yeşil alana ihtiyacı olduğu vurgulanmış ve plân üzerinde de gösterilmiştir (Plân: 31).

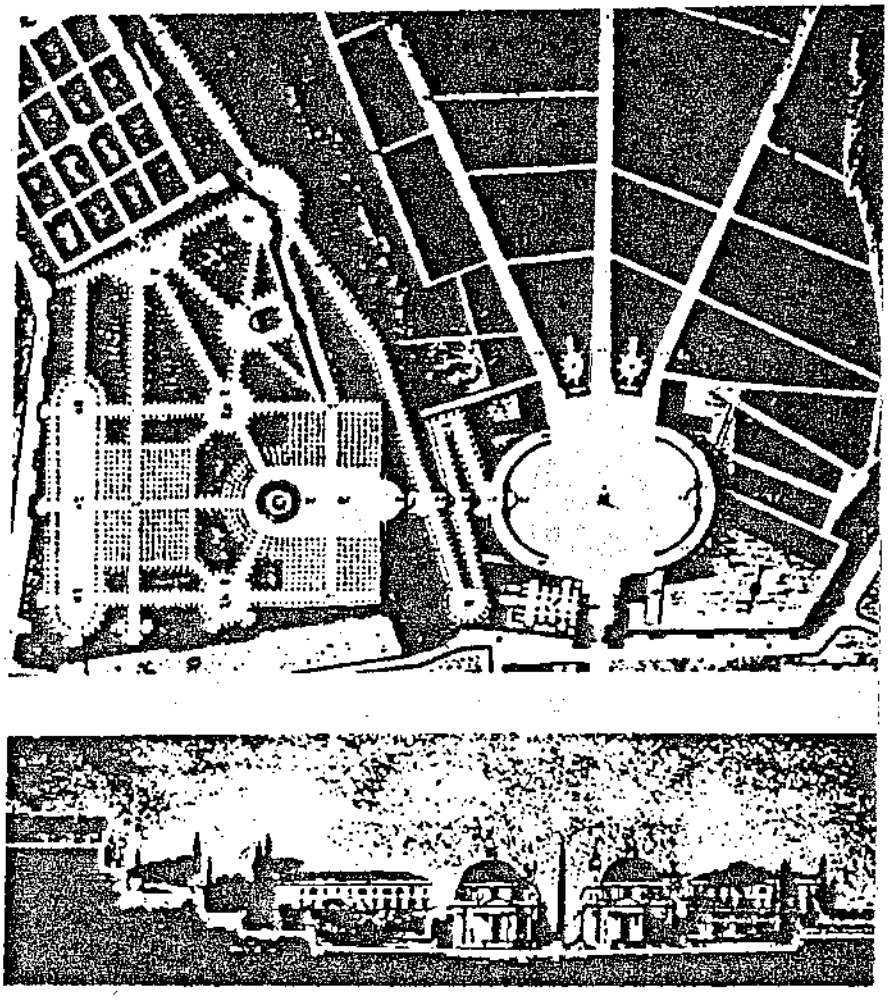

Plân: 31- The Piazza del Popolo: Rome.

Kaynak: Giedion, S. Space Time and Architecture. 1953, s. 105.

19'ncu yüzyıl Osmanlı şehirlerinde sanayileşmenin yetersiz veya hiç olmayışı kentlere göç oranının az oluşu, bunlara ilave olarak da komşuluk ünitelerinin iyi kurulması, konut sorununu 1950'li yıllara kadar taşıyabilmiş; fakat 1950'li yıllarda başlayan sanayileşme hareketleri ile "konut" sorun olmuştur. Bu sorun için geliştirilen çözüm yöntemleri, doğal dengenin aşırı bozulmasına neden olmuştur.

Günümüzde, halk arasında genellikle yüksek ve büyük yapılar "modern" olarak tanımlanmaktadır. Halbu ki, bu tanım yetersizdir. Modern mimari denilince, insanın fiziki, ruhi ve sosyal sağlığını koruyan, ayrıca insan ölçüsünden şehir ölçeğine kadar değişik boyut ve kademelerde, teknik, estetik ve ekonomik kalitede optimumu sağlayan çözümler olarak düşünülür (Arslanoğlu, 1983).

Mimarlık mekanizmalar değil, organizmalar üretir. Mimarlık, biri onun gerçekleşmesini mümkün kılan teknik, ikincisi ise oluşumun nedeni, yani insan ve toplum olmak üzere iki ana temele oturur. Böylece hem "doğa" bilimlerin hem de "kuramsal" bilimlerin kapsamına girer. Kuramsal bilimler, deneysel doğa bilimlerin açıkta bıraktıkları sorulara cevap bulmak için ortaya atılmıştır. Mimarlığın tarihsel kökeninin unutulması, insanlık için büyük bir kayıptır. Kuramsal bilimler gelenekler aracılığıyla modernleştirmeye destek olur, onu mümkün kılar (Füeg, 1987).

Konutu sadece sığınılacak bir çatı altı olarak görmek mümkün değildir. Bir ev, hem barınma ihtiyacını karşılamalı, hem de bazı altyapı tesislerine sahip olmalıdır. Bu açılardan incelenince eski evlerin yeterli olmadığı görülür (TOBB, 1988).

Mimari anlamda koruma, kabaca geçmişten kalan mimari varlığın (ev, medrese, cami, çeşme, darüşşifa) sürdürülüp, yaşatılması demektir. Koruma kendiliğinden bir olgu değil, bilinçli bir girişimdir. Daha açık ifade edilmek istenirse, toplumsal değişimler, bir önceki çağın ürünü olan mimari biçimleri genellikle işlevsiz kılmak, yoketmek eğilimindedir. örneğin, eski Anadolu konutları, mekânsal örgütlenmeleri ile, ancak eski aile yapısına, eski toplumsal üretim ilişkilerine ve yaşam şekline göre biçimlendirilmiştir. Dolayısiyle eski yapılar için iki seçenek vardır:

a. Yıkılıp yerine yenisi inşa edilecek ve
b. Günün şartlarına uygun değişiklikler yapılacaktır.

Mimari, yalnız teknolojik bir olgu değildir; kültürel bir süreçtir. Mimari, bütünün parçalarından biridir ve çağdaş kültürün yaratılmasında, mutlaka katkısı olacaktır. İşte korumanın gerekliliği sorunu burada yatıyor (Tanyeli, 1979).

Bugün , Anadolu'nun büyük bir bölümünde boş yapı kapasitesi büyük boyutlardadır. özellikle göç oranının yüksek olduğu yörelerde mevcut eski binaların çoğu boş veya yarı boş durumdadır. Eski evlerin kendi malzeme ve yapım teknikleri değiştirilmeden onarılmaları ve çağdaş konforla donatılmaları, yıkıp aynı ölçülerde yeniden yapılmasından çok daha az harcamayı gerektirmesine karşın,

tümüyle spekülatif kazanç amaçlı ve şehircilik ilkelerine aykırı imar planları ile yıkımına imkân hazırlamak, yalnız sağlıklı kent ölçü ve biçimini yok etmekle kalmaz, aynı zamanda ulusal varlığımızın da (milli servet) savurganca harcanmasına neden olur. Yeterince kullanılmayan veya tümüyle kullanılmayan eski evlerin, ülke çapındaki konut açığının %30'unu aştığı belirtilmişti, bu oran azımsanmayacak kadar yüksektir.

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları:

a. Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19'ncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
b. Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
c. Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
d. Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evlerdir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, No: 2863, 21 Temmuz 1983).

5.1. Şimdiye Kadar Yapılan Onarımlar

Yeşilyurt'ta, kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca, "sivil mimari eser" olarak korumaya alınmış (tescil edilmiş) ev yoktur. Halbuki,, Yeşilyut'ta 30 dolayında "sivil mimari örneği" olabilecek ev vardır. Bu evlerin tescil işlemleri gün geçirilmeden yapılmalıdır (Kültür Bakanlığı, Malatya Kültür Müdürlüğü ve Malatya Müze Müdürlüğü yetkilileri ile, konu hakkında girişimlerde bulunmaktayım).

Yukarıda vurgulandığı gibi, evler yapıldığı çağın koşullarına göre dizayn edildiklerinden, her çağın aile yapısına uygun değildir. Yeşilyurt'ta araştırma yaptığım 50 evin en eski tarihte inşa edilmiş olanı, M. Alaaddin Eren Evi'dir (1874). Diğer evler daha sonraki tarihlerde yapılmışlardır. Evlerin yapılış tarihlerinin çok eski olmamasına karşın, Türkiye'deki hızlı sosyal ve ekonomik değişim evlere de yansımıştır. örneğin, mahallede çeşme suyu yerine, içme ve kullanma suyu evlere nakledilmiş; mutfağa fırınlar yerleştirilmiş; ısınma türünde değişim olmuş; avludaki tuvalet ve banyo evin içine taşınmış; buzdolabı, çamaşır makinesi, telefon evlere girmiş; daha da önemlisi, aile sistemi değişmiştir.

Evlerde kullanılan bazı malzemelerin ömür profillerinin kısa oluşu (örneğin, kerpiç), bazılarının da teknik şartlara uyulmadan yapılmış olmaları vb. nedenlerden dolayı, evlerde onarım yapılması zorunlu hale gelmiştir. İşte, bu nedenlerle araştırılan 50 evin tamamında onarım yapıldığını gördüm. Onarımlar evlerin:

- Banyo, tuvalet ve mutfaklarında,
- Mekânların bölünmesinde ve malzemelerin yenilenmesinde olmuştur.

Sivil mimari mirası korumak, tek tek yapılardan değil, yapılar bütününden oluşan, karmaşık ve zorlu problemler içeren kentsel olguları kapsadığı için, yerel yönetimleri daha bütüncül ve kapsamlı davranışlara girmeye zorlamaktadır. Ancak, bu konuda yerel yönetimlerin gerekli mekanizmaları işleterek, kültürü kentsel ranta ve baskı unsurlarına karşı koruduğunu söylemek zordur (Akın, 1988).

Avrupa ülkelerinin bazılarında oldukça başarılı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda hedeflenen, korunacak çevreleri bir yandan tarihi, estetik, kültürel boyutlarıyla değerlendirirken, bir yandan da ekonomik işlerlik kazandırarak "etkin korumayı" sağlamak olmuştur. Fransa, İngiltere, İtalya gibi ülkelerin tarihi kent merkezleri olmak üzere, çok sayıda koruma işlemi yapılmış ve yapılmaktadır (Akın, 1988).

Yeşilyurt için alınmış "kentsel sit" kararı bulunmamaktadır. Bundan dolayı, evlerin onarımlarında bağlayıcı bir etken yoktur. Konut sahipleri kendi görüş ve istekleri doğrultusunda gerekli değişiklikleri yapmışlar; ancak, ev sahiplerinin teknik bilgilerinin olmayışı ve nitelikli yapı ustası bulunmayışı onarımların kalitesini düşürmüştür. Malzemeler yapı tekniğine uygun olarak gerekli yerlerde kullanılamamıştır (örneğin, çamur sıva üzerine her hangi bir önlem alınmadan takviyeli harçla sıva yapılmıştır). Buna rağmen, ev sahiplerinin ortak görüşleri, ekonomik güçleri oranında onarım yapmayı sürdürmek şeklindedir. Resim 26'da, Hamidiye Mahallesi Karahacı Sokak'taki 39 no'lu ev görülmektedir. Resim 26'daki ev, Yeşilyurt'un büyük çaplı onarım gören evlerinden biridir. Dış cephe, temizlenip, sıva teli geridikten sonra takviyeli harçla sıvanmıştır. Ahşap malzeme boyanmış, çatı onarılmıştır. Bu ev bilinçli olarak onarılmıştır. Bu evin onarımıyla:

- Evi oluşturan elemanlar korunmuş,
- Estetik kazandırılmış,
- Hanehalkı sağlıklı yaşama kavuşmuştur.

5.2. Daha İyi Bir Çevrede Yaşamak için Katkılar

Yeşilyurt'ta yaygın olarak kullanılan bir söz vardır. "Bizler, Yeşilyurt'ta maddi olanaklarımızı biraz düzeltince Malatya'ya, oradan da İstanbul, Ankara ve İzmir'e göçeriz" diyorlar. Bunun temel nedeni: daha iyi bir çevrede çok kazanç elde ederek yaşamak içindir.

Türkiye genelinde olduğu gibi, Yeşilyurt'ta da halk, teknolojinin getirdiği nimetlerden yararlanmak istemektedir. Anket sonuçlarına göre, bu anlamdaki çevre düzenlemelerini halk benimsemekte ve istemektedir. Ancak, halkın katılımını sağlayacak her hangi bir çalışma yapılmamıştır. Eğer, bu alanda yetkili ve etkili olabilecek elemanlar, halkı aydınlatıp, yapılmak istenenleri iyi izah ederlerse, halkın çevre düzenlemeleri için maddi ve insan gücü katkısında bulunacakları inancındayım. Bunun için, gönüllü örgütler, sorunlu olan malik ve kullanıcıların kuracakları dernekler ve vakıflar kurulabilir. Gelişmiş batı ülkelerinde devlet

ve yerel yönetimler halkın katkısının, iki katı yardımda bulunmaktadır. Proje yardımı yapılmakta, vergi indirimi sağlanmakta ve bina sigorta desteği verilmektedir (Aslan, 1989).

Türkiye'de 1970'li yıllarda tarihi çevre koruma çalışmalarına başlanmış; Anıtlar Yüksek kurulu aracılığıyla 1980 yılına dek 100'e yakın kentsel sit kararı alınmıştır. Antalya, Gaziantep, Safranbolu ve Tekirdağ gibi bazı örnekler için ayrıntılı koruma raporları ve planları hazırlanmıştır (Akın, 1988). Kütahya, Bursa ve Antalya'da sürdürülmekte olan kentsel ölçekteki mimari mirasın korunması çalışmaları yerel yönetimler adına olumlu çalışmalardır. Bunun yanında, Kula, inegöl ve Tokat'ta sürdürülen katliamlar ise üzücü örneklerdir (özbay, 1988).

Mimarlar odası İzmir ve İstanbul Şubeleri, üniversitelerin ilgili birimleri, Turing Kurumu, Tac Vakfı, TÜRSAB ve Kulalılar ile birlikte düzenlediği "Kulalar Yıkılmasın" sempozyumu Kula'da yapılmıştır. Sempozyumda salonlara yerleştirilen mikrofonlar, halkın katılımını sağlayarak, sorunlarını dile getirmelerine yardımcı olmuştur.

Kulalıların konuşmalarından, Anıtlar Yüksek Kurulunca sürdürülen "müzeci," yani tek çivi çaktırmayıcı" anlayışından yılmış oldukları anlaşılmaktadır. Halk sağlıklı yaşam koşullarına kavuşabilmek için çeşitli değişiklikler istiyordu. En küçük onarım için uzun onaylardan usanmışlardı (Mimarlık, 1988).

Yeşilyurt, geleneksel kent dokusunu büyük ölçüde korumakta olduğu için "katliam" gören ev sayısı azdır. Fakat, bunun uzun süre böyle devam etmesi beklenmemeli ve gün geçmeden önlem alınmalı, yani Yeşilyurt korunmalıdır.

Devletin hiç bir yardımı olmadan herşeyi mal sahiplerinden bekleyerek ya da bu konuda para kazanmayı düşünerek ekonomik boyutu ağır basan bir yaklaşımla bu sorunları ele alırsak, doğru bir korumacılık hayaldir. Tapan, bu konuda halkın bilinçlendirilmesi gerektiğini, bunun da bir eğitim sorunu olduğunu ve ilkokuldan başlayarak eğitilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, bu meslekte çalışanların da çok iyi tarih bilgilerinin olması ve restorasyon tekniğini iyi bilmeleri gerektiğini savunur. öte yandan tarihi binalara yeni bir fonksiyon verilecekse, binanın özgün işlevine uygun en yakın fonksiyonu vermek, ya da eski işlevini devam ettirmek gerektiğini belirtir (Tapan, 1989).

Kula'da yapılan sempozyum gibi, sivil mimari ve diğer eserleri korunacak merkezlerde de düenlenmeli; halk eğitilmeli, bilinçlendirilmeli ve uygun olan düşüncelerinden yararlanılmalıdır.

5.3. Hanehalkı Reislerinin Sahip Oldukları Evler Hakkındaki Düşünceleri

Türkiye'de 8 milyon çocuk apartmanlarda yaşamaktadır. Bu çocuklar "apartmanlardaki mahkûmlar" veya "apartman çocukları" olarak adlandırılmaktadır. Yaşamlarını apartmanlarda sürdüren

bu çocuklar bir çok olumsuz etkiyle karşı karşıyadır.

-Sokaktan kopan çocuğun sürekli evde bulunma zorunluluğu, beden ve ruh sağlığı açısından olumsuz etkiler yaratıyor,
-Gürültü sorununa neden olunmaması için yeterince oynayamayan çocuklar toplumdan kopuyor,
-Paylaşmayı ve dayanışmayı öğrenemeyen çocuklar, içine kapanık ve uyumsuz oluyor,
-Zihinsel yeteneklerinin gerektirdiği gibi davranamıyor,
-Dışarıda oyun alanı, park ve bahçe gibi yerleri olmayan çocuklar, balkon ve teras kazalarına neden oluyor (Özşahin ve Aktaş, 1989).

Geleneksel Türk evlerinde yukarıda sıralanan olumsuz koşulların bir çoğu yoktur. Onların problemleri, evlerinin çağın teknolojik gereklerine göre organize edilmemiş olmasıdır.

Araştırma yaptığım 50 evin büyük bir çoğunluğunda (%80) aile reisleri ve ailenin diğer bireyleri evlerinden memnun olduklarını belirttiler. Memnuniyeti meydana getiren etkenleri şöyle sıralayabiliriz:

-Evlerin bahçeli olması,
-Geleneksel yapı malzemesinin insan sağlığına zarar vermemesi,
-Evlerin az kata sahip olması,
-Geleneksel yapı malzelerinin ucuza mal olması,
-Çardakların iyi bir dinlenme mekânı olması,
-özellikle güney cephesi açık olan çatılarda sebze-meyve kurutulması; uzun süre bozulmadan saklanması, çamaşır serilmesi ve depo olarak kullanılması,
-Nüfus yoğunluğunun az olması,
-Tabiat güzelliklerinin çok olması vb.

Memnuniyetsizlik nedenlerini de şöyle sıralayabiliriz:

-Evleri sağlıklı yaşam koşullarına kavuşturacak maddi olanaklarının yetersiz oluşu,
-özgün olarak yapılmamış olan mutfak, banyo, tuvalet gibi mekânları düzenleme sorunları,
-Yerleşim alanındaki eğimin yüksek olması vb.

Sonuç olarak Yeşilyurt halkının evlerinden memnun olduklarını söyleyebiliriz. Ancak, olumsuzluklar ortadan kaldırılırsa, bir çok temel sorunun çözümüne katkıda bulunulmuş olunur.

5.4. Avlunun Kullanış Amaçları

Yeşilyurt ilçesinin iklimi, bazı meyve ve sebzelerin yetiştirilmesine uygun olduğundan, avlularda genellikle meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Ayrıca, bazı evlerin avlusuna dükkân yapılmıştır (Resim: 36).

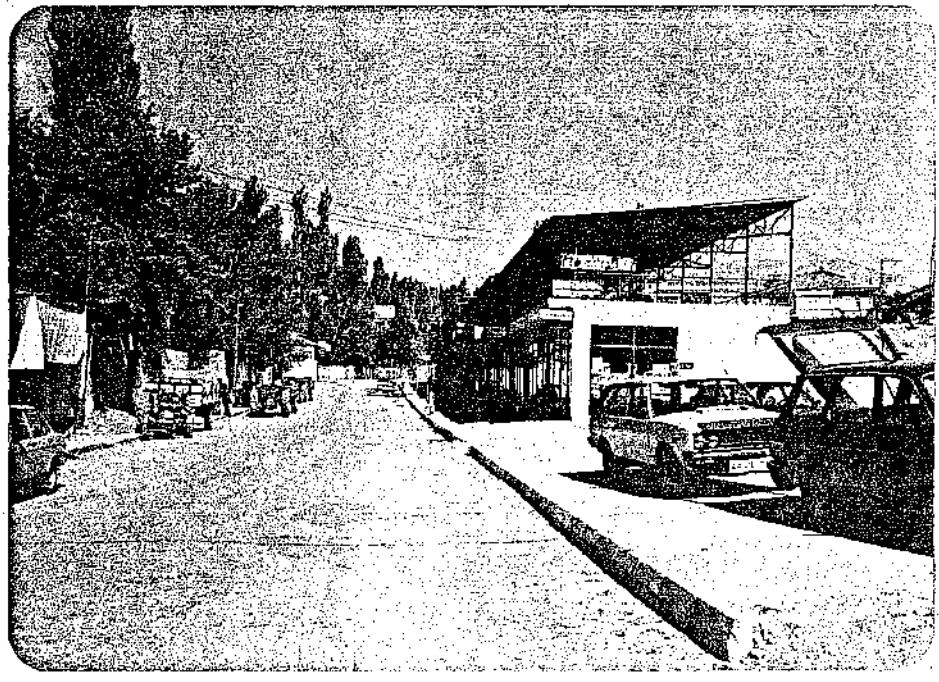

Resim: 36- Yeni Açılan Atılgan Caddesi'ndeki Evler ve Ağaçlar.

6. DEĞERLENDİRME

Yeşilyurt geleneksel Türk ev mimarisinin özelliklerini büyük ölçüde koruyan bir şehirdir. Evler tek tek değil, genel olarak ortak özelliklere sahiptir. Apartmanın verdiği olumsuz etkiler büyük ölçüde yoktur.

6.1. Yeşilyurt Evlerinde Saptanan Ortak Özellikler

a. Genellikle iki katlı yapılmaları,
b. Çok odaya sahip olmaları,
c. Sofalı çözümü tercih etmeleri,
d. Açık dış çardaklı yapılmaları,
e. Çatının güney cephesini açık bırakmaları,
f. Duvarları taş ve kerpiçle örmeleri,
g. Çatı, doğrama, döşeme ve tavanın ahşap malzemeden yapılmaları,
h. Cumbaların ahşap konsollar üzerine oturtulmaları,
i. Avluyu yüksek duvarlarla çevirmeleri,
j. Avluyu benzer amaçlar için kullanmaları,
k. Dolap, yüklük ve ocaklar da şekil ve yapılışı bakımından ortak özelliklerdendir.

6.2. Mekân Organizasyonu

Eski yapılarda mekânlar çok amaçlı olarak kullanıldıklarından, kesin bir sınır koymak bazen imkânsız olabilmektedir. Yeşilyurt evlerini mekânlarının organizasyonuna göre aşağıda verilen şekilde sınıflandırmıştık:

a. Dış sofalı plân çözümü,
b. L dış sofalı plân çözümü,
c. İç sofalı eyvanlı plân çözümü,
d. Bir tarafı açık iç sofalı eyvanlı plan çözümü,
e. Orta sofalı plân çözümü.

Mekânlar genellikle büyük, fakat bazıları işlevsiz ya da kısmen işlevsizdir. Hâttâ bir çok ev tamamen, bir kısım evin ise birer katları boştur. Evlerin boş olmasının nedenlerinden biri, günümüz koşullarına göre uyarlanmamış olmasıdır. Büyük şehirlerin sorunlarını azaltabilmek için yakın yerleşim merkezlerinin sosyal ve ekonomik yönlerden desteklenmeleri gerekir. Yeşilyurt evlerinin mekân organizasyonunda yeni düzenlemeler yapılmasıyla konut alanındaki bazı spekülatif hareketler önlenecektir. Özellikle banyo, mutfak ve tuvaletin onarım görmesi, halkın sağlıklı yaşamasını temin edecektir.

Hayatın (dış sofa=çardak) önünün açık yapılması, özellikle sıcak mevsimlerde çeşitli yararlar sağlar. Fakat yağışlı zamanlarda rüzgarın da etkisiyle, bu kısmın ıslanmasına neden olur. Bu da, malzemeleri çürütmekte ve ömürlerini kısaltmaktadır. Bunun için çardakların önü sıcak yağışsız mevsimlerde açılabilecek, yağışlı mevsimlerde kapatılabilecek bir yapı elemanına sahip olmalıdır.

6.3. Malzemeler

Ahşap malzeme ile kerpiç malzeme, yeterli koruyucu önlem alınmadığından çabuk hasar görmektedir. Kullanılmış olan geleneksel malzemelerin korunması ve onarılması için yöre insanına teknik ve maddi yardım yapılmalıdır.

6.4. Yalıtım Yapılması

Evlerin döşeme ve tavanlarının ahşap malzemeden yapılması; ayrıca çatıların bir tarafının açık bırakılması, ısı kaybının artmasına sebep olmaktadır. Çatıların bir cephesinin açık bırakılması geleneksel bir çatı şeklinin doğmasına neden olmuştur; bu nedenle çatı şekli değiştirilmeden, su ve ısıya karşı yalıtım yapılmalıdır.

6.5. Kent Dokusu

Yapı birimleri, sokakları, caddeleri ve meydanları ile Yeşilyurt, Cumhuriyet öncesi Anadolu kent dokusunu korumaktadır. Bu niteliği dikkate alınınca, Hıroğlu, Molla Kasım ve Hamidiye mahalleri "belgesel" özellik de taşımaktadır. Yeşilyurt'ta "sivil mimarlık" ürünleri yanında camiler de çevrenin bütünleşmesini sağlayan kurumsallaşmış mimarlık ürünleri olarak yer alıyor.

6.6. Koruma

Hâlâ geçmişle bağantılarını sürdüren Hamidiye, Hıroğlu ve Molla Kasım mahallerinin "sit bölgesi" olarak koruma altına alınmasında yarar vardır. Ülkemizde, sivil mimari eserlerin korunmasında en önemli araçlardan biri "sit" kavramı altında yasaklamadır. Ancak bu, salt dondurma, şimdilik dondurma gibi sonuçları doğurmaktadır. Sahip olunan en güçlü araç ise "koruma imar plânları"dır. Çeşitli destekler sağlanmadan "koruma imar plânları" da yeterli bir araç olmayacaktır.

Erzincan'ın Kemaliye ilçesindeki ahşap dükkânlar, "tescil kurulu" elemanlarınca tescili yapılıp, Genel Müdürlüğe onaya gittiği zaman, Ekim 1987'de yakılmıştır (Malatya Müze Müdürü, Eylül, 1989).

Yeşilyurt için, mevcut dokunun yine konut alanı olarak kullanılması en gerçekçi çözüm olacaktır. Yenilenmeye izin vermeden, yapılanmış mirasın sağlık koşullarına kavuşturulması çeşitli araştırmalarla sağlanmalıdır. Salt, evlerin korunması ve sıhhileştirilmesi yeterli değildir. Korumayla beraber, yörenin ekonomik gücünün artırılması ve tabiatın korunması da gerekir. Yeşilyurt ekonomisine en büyük katkı, dokuma atelyesi ve fabrikalarının desteklenmesi ile olur. 150 dolayında olan bu iş yerlerinin modernizasyonu için kredi verilmeli, ham madde temini ve pazarlama sorunları çözülmelidir. Ayrıca, Yeşilyurt'a isim olan yeşillikler de korunmalıdır.

Kültür Bakanlığı'nın, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespit-tescil ve sit alanı ilanı sırasındaki müktesep hakların korunması ile ilgili yönetmelikte değişiklik yapması olumlu gelişme sayılır; çünkü SİT alanlarında inşaat yapılması ve süren inşaatların tamamlanmasına ilişkin maddesi yürürlükten kaldırılmıştır (Yapı, 1989)

Türkiye'de genellikle yerel yöneticilerin "koruma olgusu"na fazla iyimser ve istekli gözle bakmadıkları bilinmektedir. Bu yüzden de yerel yöneticilerin bugünkü koşullarda "koruma kurullarını"nı olumsuz yönde etkilemeye çalışmaları olasıdır. Bu açıdan bakılınca, koruma kurullarının bürokrat ağırlıklı olması sakıncalı görülmektedir (Akın, 1988).

6.7. Turizme Katkı

Yeşilyurt'un mevcut kent dokusunu oluşturan, yapı birimleri, sokak, cadde ve Osmanlı mahalle bütünü imajı turistik açıdan çok önemlidir. Bilindiği gibi turistler doğal güzellikleri ve bir devri simgeleyen tarihi eserleri severler. Yeşilyurt, doğal güzellikleriyle turizmi etkileyecek özelliklere sahiptir; çünkü Yeşilyurt, geleneksel yapılara, temiz su kaynağına ve güzel bir çevreye sahiptir. Eski konutların da iyileştirilerek korunmasıyla turizmin çekiciliği artırılmış olacaktır. Aksi halde, turistlerin memleketlerinde, çok modern betonarme yapıların ve gökdelenlerin olduğunu unutmamamız gerekir. Tüm bunların yanısıra "çevre sorunları" saptanarak gerekli önlemler alınmalıdır.

6.8. Yapı Sektöründeki Gerileme ve Eski Konut İlişkisi

Özellikle son iki yıldır yapı sektöründeki duraklama, hatta gerileme, geleneksel mimari özelliklere sahip evlerin korunmasını zorunlu kılmıştır.

"Şu anda inşaat sektöründen başka daha kötü durumda hiç bir sektör bulunmamasına rağmen, durum güllük-gülistanlık gibi gösterilmektedir." Sarı, ilgilileri uyararak, inşaat sektöründeki tahribat diğer sektörlerden daha ağır olacak demiştir (Sarı, 1989). Ayrıca Sami Sarı, müteahhitlerin devletten 2 trilyon lira alacaklı olduklarını, bundan dolayı sektörün durduğunu belirtmiştir.

Yeterince kullanılmayan eski konutların, ülke çapındaki konut açığının %30'unu aştığını dikkate alırsak, bu konutların yapı teknikleri değiştirilmeden konforla donatılma gerekliliği ortaya çıkar.

6.9. Sonuç ve öneriler

Sonuç:

Yeşilyurt dar sokakları, küçük meydanları, çeşmeleri, evlerin yerleşim düzenleri, camileri, yüksek bahçe duvarları, duvarlardan sarkan çiçekleri, meyveleri ve kahveleri ile geleneksel kent dokusunu koruyarak, geçmişten günümüze kentlerdeki yaşamdan neleri yitirdiğimiz konusunda bizlere mesaj vermeye devam ediyor.

Plânların tipleri incelendiğinde, geleneksel Türk evlerinin özellikleri görülür. Plânın çözümünde sofalar etken olmuştur. Bunun için, mekanların sofa çevresinde bulunuş pozisyonuna göre, plan tipleri isimlendirilmiştir. örneğin, dış sofalı, iç sofalı, orta sofalı plan çözümleri gibi.

Evler, inşasında yerel malzemeler ağırlıklı olarak kullanıldığından dolayı ucuza mal edilmişler; ayrıca yapım tekniğindeki kolaylık ve çok miktarda bulunması, çimento ve inşaat çeliğine olan talep artışına belirli bir oranda engel olmuştur.

Mekânlar, yapıldığı tarihlerdeki gereksinimleri karşılayacak şekilde organize edildiklerinden günümüz ailesinin ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

Mekânlar çok amaca hizmet edecek şekilde düzenlendiğinden; günümüzde boş bekletilen misafir odaları azdır. örneğin, sofalar oturma, dinlenme, yemek yeme ve uyuma gibi işlevleri yerine getirmişlerdir.

Evlerin çardaklı yapılması, insanların, iklimin verdiği nimetlerden azami derecede yararlanmasını sağlamaya yöneliktir. İnsanlar, bu çardaklar vasıtasıyla tabiatın güzellikleri ile kucak-kucağa ve içiçedir.

Çatının bir cephesinin açık bırakılması (bu cephe genellikle güneydir) ailelerin, meyve sebze kurutma, yazlık-kışlık yiyecek saklama ve çamaşır serme gibi hizmetlerini yerine getiriler.

Kullanılan malzemelerin yeterince korunamaması veya çeşitli iç ve dış etkenlerle, ömürlerinden kaybetmeleri sonucu evlerde bir eskime göze çarpmaktadır. Eskime evlerin, duvarlarında, çatılarında ve ahşap döşemesinde olmuştur.

Aile reisleri ve hanehalkları, evlerinde ve Yeşilyut'ta yaşamaktan genellikle memnunlar. Memnuniyetlerini meydana getiren unsurlar:

-Evlerin az katlı yapılması,
-Evlerin bahçeli olması,
-Tabiatın güzel olması,
-Sakin bir yaşam sürülmesi, şeklinde özetlenebilir.

Memnuniyetin yanısıra, evlerin restore edilmesini, planlarının yeniden düzenlenmesini istemekte ve desteklemektedirler.

Yeşilyurtlular geleneksel çadır bezi dokuma sanatını benimsemiş durumdadırlar. Bundan dolayı, gün geçtikçe dokuma atelyesi sayısı artmakta ve bu alanda istihdam olanağı da yaratılmaktadır.

Öneriler

1. Yeşilyurt'ta bulunan eski evlerin özgün biçimleri korunarak onarılması gerekir. Onarımın niteliği, restorasyon alanında uzmanlaşmış kişilerin yerel yapı malzemelerinin fiziksel ve kimyasal özelliklerini saptayarak, yöntemler geliştirilmesiyle artırılabilir. Bu nedenle, ivedi olarak Yeşilyurt evleri için onarım yöntemi geliştirilerek, bu yöntemin uygulanması sağlanmalıdır.

2. Yöresel kültürel değerler, iklim şartları, hanehalkı sayısı vb. etkenler dikkate alınarak mekânlarda yeni düzenlemeler yapılıp, uygulamasının gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

3. Sivil mimarlık örneği olabilecek evler, mahalle veya kentin bütününü koruyabilmek, iyileştirebilmek için çalışmalar yapılmalıdır. Yapılacak en önemli etkinlik yöre halkının bu çalışmalara aktif olarak katılmasını sağlamaktır. Böyle bir çalışma için vakıf, dernek ve birlikler oluşturulabilir. Oluşturulan çalışma ekibi halkı aydınlatarak maddi - manevi desteklerini almalıdır. Tabi ki, burada devlete düşen görevler de vardır; çeşitli vergi indirimleri, kredi sağlanması ve toplu konut kredi kapsamına, eski evlerin restorasyonunun da alınması gibi destekleri vermelidir. Daha önce de vurguladığım gibi, dokuma sanayi desteklenmelidir. Bu tür çalışmalar Batılı ülkelerde çok başarılı olmuştur.

4. Yerel yöneticiler demokratik yöntemlerle seçilmektedir; ancak çoğunlukla mesleğin istediği niteliklere sahip değildirler; şehircilik, mimarlık, mühendislik vb. uzmanlık alanlarının gerektirdiği bilgilerden yoksundurlar. Bazen de bağlı olduğu siyasi grubun kararlarına veya bazılarını korumak amacıyla kentlerimizin imar plânlarına uyulmamakta, üstesinden gelinebilecek bazı sorunlara sahip çıkılmamaktadır. Bundan dolayı, mahalli yöneticiler için çeşitli alanlara ait kurslar düzenlenip bilgileri artırılmalıdır. İmar plânı uygulamaları tarafsız yetkili makamlarca denetlenmeli, imar planlarında yapılan değişikliklerin nedenleri araştırılıp gerekli olup-olmadığı tespit edilmelidir. Gereksiz yapılan değişiklikler için ağır yaptırımlar uygulanmalıdır.

5. Geleneksel evlerin yararları halka öğretilmeli ve evlerini koruyanlar ödüllendirilmelidir.

KAYNAKLAR

Akın, N. Türkiye'de Tarihi Çevre Koruma, Örnekler ve Sorunlar. Mimarlık, 1988, 26(228), 40-43.

Arslanoğlu, A.i. Sivil Mimarimizin Günümüze Vakfettiği, Modern Mimari Manasında Bazı Değerler üzerine. Röleve ve Restorasyon Dergisi, 1983, (5), 91-115.

Aslan, R. Bilinç, Kültür ve Koruma. Mimarlık, 1989, 27(235), 61-63.

Ayan, M. Konut Alanları Tasarım İlkeleri, (Kent-Koop. Yayın: 52, Araştırma: 6). Ankara: özgün Matbaacılık Sanayii, 1985.

Başakman, M. (Yay. Haz.). Tarihi Süreç içinde Ege'de Konut Mimarisi. Bildiriler: Ege'de Mimarlık Sempozyumu (D.E.Ü. Müh. Mim. Fak. Yayınları No: 098). İzmmir: D.E.Ü. Müh. Mim. Fak. Basım Atelyesi, 1986.

Bektaş, C. Halkın, Elinden...Dilinden... Mimarlık, 1978, 16(156), 3-6.

Bektaş, C. Halkın, Elinden...Dilinden... Mimarlık, 1979, 17(158), 2-5.

Borhan, B. Isı Yalıtımında Ytong (Ytong Sanayi A.Ş. Teknik Yayın No: 3). İstanbul: Ytong Sanayi A.Ş. 1985.

Bozer, R. Kula Evleri (Kültür Bakanlığı Yayınları No: 892). Ankara: Semih Ofset, 1988.

Çal, H. Tokat Evleri (Kültür Bakanlığı Yayınları No: 894). Ankara: Ofset Repromat, 1988.

Çeçener, B. Kültür Değeri Olan Yapılarda Koruma ve Mimar. Mimarlık 1972, 12(104), 40-45.

Çeçener, B. Eski Evler ve Konut Sorunu. Mimarlık, 1988, 26(227), 47-51.

Çetin, E. Koruması Gerekli Yapılarda Uygulama Sorunları. Yapı, 1989, (89), 14.

Devlet İstatistik Enstitüsü Konut Sayımı 1984. Yayın No: 1136, Ankara, 1986.

Devlet İstatistik Enstitüsü Genel Nüfus Sayımı 1985. Yayın No: 1211, Ankara, 1986.

Deniz, B. Malatya Türk Ev Mimarisinin Ana Hatları. MTRE Bülteni, 1980, n11-12.

Eldem, S.H. Türk Evi Plan Tipleri (i.T.Ü. Mimarlık Fak. Yayını). İstanbul: İ.T.Ü. Mim. Fak. Basım Atelyesi, 1968.

Eldem, S.H. Röleve I (Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü Röleve Kürsüsü Yayını). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1968.

Enön, Z. ve Diğerleri. Akçaabat Ortamahalle'de Bir Araştırma. Trabzon: Kuzey Matbaacılık, 1984.

Eriç, M. ve Yener, N. Konut iç Mekanında Mobilya Anlayışı. Yapı, 1987, (72), 43-49.

Erinöz, M.A. Mutluluk Evlerinin Mimarı Jacqes Coulle ve Ekolojik Mimari (Kültür Bakanlığı Yayınları No: 949). Ankara: Kılıçaslan Matbaası, 1988.

Eruzun, C. Kültürel Süreklilik içinde Türk Evi. Mimarkık, 1989, 27(236), 68-71.

Framton, K. Modern Architecture a Critical History. London: Thames and Hudson Limited, 1987.

Füeg, F. (Ed.). Mimarlığı öğretmeyi öğrenmek. Çev. E.Gökçe. Yapı, 1987, (72), 25-33.

Giedion, S. Space Time and Architecture. 3rd. Edition (The Growth of a new Tradition). Oxford: Oxford University Press, 1953.

Günay, R. Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu (Kültür Bakanlığı Yayınları No: 456). Ankara: Pan Matbaacılık Limited, 1981.

Güreli, E. Tarihi Bahçeler Koruma ve Restorasyonları, Röleve ve Restorasyon Dergisi, 1982, (4), 35-41.

Gürsel, Y. 1987 Uluslararası Konut yılı Nedir? Ne Değildir? Neler Yaptık? Mimarlık, 1988, 26(227), 31-35.

Hasol, D. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (Yapı Endüstri Merkezi Yayınları II. Baskı). İstanbul: Tifdruk Matbaa Sanayii A.Ş. 1979.

Hayat Büyük Türk Sözlüğü (Hayat Yayınları).

İzbırak, R. Türkiye (MEB Devlet Kitapları No: 26314). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1984.

Kafescioğlu, R. Kuzeybatı Anadolu'da Ahşap Ev Yapıları (İ.T.Ü. Mim. Fak. Yayını: Doçentlik Çalışması). İstanbul: Pulhan Matbaabacılık, 1955.

Karpuz, H. Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri (Kültür Bak. Yayınları No: 562). Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1984.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (Kanun No: 2863). Resmi Gazete. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 23 Temmuz 1983.

Malatya Müze Müdürlüğü, Erzincan Tescil Dosyası (Temmuz 1989 Tarihinde Malatya Müze Müdürü ile Yapılan Görüşme).

Mimarlar Odası, Kulalar Yıkılmasın Sempozyumu. Mimarlık, 1988, 26 (229), 71.

Mülayim, S. Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler "Selçuklu Çağı" (Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 503). Ankara: H.Ü. Sosyal ve idari Bilimler Fak. Döner Sermaye İşletmesi, 1982.

Oğuz, M. Malatya Tarihi, M.Ö.5500-M.S.1516. İstanbul: Günlük Ticaret Gazetesi Tesisleri, 1985.

önal, M. ve Diğerleri. Yeşilyurt-Çelikhan (Malatya, Adıyaman) Dolayının Hidrojeolojik İncelemesi. Jeoloji Mühendisliği, 1986, (29), 5-12.

özbay, H. Koruma Kavramı Üzerine. Mimarlık, 1988, 26(288), 33.

özdeş, G. Eski Türk Şehirleri ve Yaşamı Üzerine. Yapı, 1986, (67), 31-36.

özşahin, M. ve Aktaş, D. Türkiye'de 8 Milyon Apartman Çocuğu Var. Hürriyet Gazetesi, 24 Kasım 1989, 15.

Sarı, S. İnşaat Sektörü iyice Durdu. Milliyet Gazetesi, 10 Eylül 1989.

Serdaroğlu, Ü. Aşağı Fırat Havzasında Araştırmalar (O.D.T.Ü. Aşağı Fırat Projesi Yayınları Seri 1, No: 1). Ankara: 1922.

Sözen, M. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (Türkiye İş Bankası Yayınları, Genel Yayın No: 246). Ankara: TİSA Matbaası, 1984.

Sözü, İ. Her Yönüyle Yeşil Malatya (Malatya İl Halk Kütüphanesi), 1967.

Şentürk, A. Malatya. Malatya: Aksa Yayıncılık Dağıtım, 1985.

Tanyeli, U. Korumanın İşlevi Üzerine Gözlemler. Mimarlık, 1977, 17 (158), 31-34.

Tapan, M. Koruması Gerekli Yapıların Yeniden Kullanımı. Yapı, 1989, (88), 6.

TOBB Genişletilmiş Doğu Anadolu Bölgesi Ekonomik Raporu (24 Ekim 1988, Elazığ). Ankara: TOBB, 1988.

TOBB Konut Sorunu "Toplu Konut Uygulama Sonuçları ve Son Zamanlardaki Gelişmeler." (TOBB Yayınları NO: Genel 95, AR-GE 36) Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1988.

Yapı Endüstri Merkezi. Yapı, 1989, (94), 11.

Yeşilyurt Belediye Başkanlığı. Yeşilyurt'un Halihazır Haritası 1985, (İmar Kısmı Haritalar Dosyası).

Yeşilyurt Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü (1988 Yıl Faaliyetleri). Malatya, 1989 (Teksir).

Yeşilyurt Tapu Tescil Müdürlüğü (Kadastro Beyannameleri ve Arasındaki Evraki Müsbite ile Tesbitin Dayanağı Olan 1936-1937 Yılları Kadastro Tahriri Kayıtları ve Bunların Geldisi Tapu Kayıtları.

Yurt Ansiklopedisi (Türkiye İl, İl: Dünü, Bugünü, Yarını) (Cilt: 8). İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982-1983.